

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Monika Pechová

Trestní odpovědnost a sankcionování mládeže

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Tematický okruh: Trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 12.11.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 219 983 znaků včetně mezer.

rigorozantka

V Praze dne 12.11.2021

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce, panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., za ochotu, vřelý přístup, cenné rady a podněty a v neposlední řadě čas, který mi při psaní práce věnoval. Velký dík patří také mé rodině, která mě podporovala po celou dobu mého studia na PFUK.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vývoj dítěte z pohledu psychologie.....	3
1.1 Psychický vývoj a periodizace lidského života.....	4
1.1.1 Činitelé psychického vývoje.....	4
1.1.2 Základní vývojová období lidského života.....	6
1.2 Vybraná období lidského života.....	7
1.2.1 Mladší školní období.....	7
1.2.2 Období dospívání.....	9
1.2.3 Období dospělosti.....	12
2 Právní úprava soudnictví ve věcech mládeže.....	15
2.1 Modely zacházení s delikventní mládeží.....	15
2.2 Stručný vývoj právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže u nás.....	19
2.2.1 Vývoj právní úpravy trestního postihu mládeže do roku 1931.....	19
2.2.2 Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží.....	21
2.2.3 Vývoj trestního práva po roce 1950.....	22
2.2.4 Zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže.....	23
2.3 Vymezení základních pojmů.....	26
3 Trestní odpovědnost mladistvých pachatelů.....	30
3.1 Relativní trestní odpovědnost mladistvých.....	30
3.2 Věková hranice trestní odpovědnosti.....	33
3.3 Zánik trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů.....	36
3.3.1 Účinná lítost.....	36
3.3.2 Promlčení trestní odpovědnosti.....	38
4 Sankcionování delikventní mládeže.....	40
4.1 Sankce ukládané mladistvým pachatelům za spáchaná provinění.....	40
4.1.1 Výchovná opatření.....	41
4.1.1.1 Dohled probačního úředníka.....	44
4.1.1.2 Probační program.....	46
4.1.1.3 Výchovné povinnosti.....	49
4.1.1.4 Výchovná omezení.....	51
4.1.1.5 Napomenutí s výstrahou.....	53
4.1.2 Ochranná opatření.....	54
4.1.2.1 Ochranná výchova.....	56
4.1.3 Trestní opatření.....	58

4.1.3.1	Obecně prospěšné práce	60
4.1.3.2	Peněžité opatření.....	61
4.1.3.3	Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu	62
4.1.3.4	Propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	63
4.1.3.5	Domácí vězení	63
4.1.3.6	Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem	65
4.1.3.7	Nepodmíněné odnětí svobody	66
4.1.3.8	Alternativy k uložení trestního opatření mladistvým pachatelům.....	68
4.2	Sankce ukládané dětem mladším 15 let za spáchané činy jinak trestné.....	71
4.3	Statistické údaje týkající se sankcionování mládeže	76
Závěr	.....	83
Seznam zkratk	.....	85
Seznam použitých zdrojů.....		86
Seznam příloh.....		92
Příloha č. 1) Srovnání věkových hranic trestní odpovědnosti států Evropské Unie		93
Abstrakt.....		94
Klíčová slova: trestní odpovědnost, mládež, vývojová psychologie.....		94
Abstract.....		95
Key Words: criminal liability, youth, developmental psychology.....		95

Úvod

Problematice kriminality mládeže je tradičně věnováno mnoho pozornosti v každé společnosti. Důvodem toho je obecný zájem starších generací na tom, aby byly mladé nastupující generace co možná nejlépe chráněny před nebezpečím rozvoje kriminální kariéry. Pozornost, jež je této problematice věnována širokou laickou veřejností, bývá umocněna díky médiím, která mají ve zvyku po každém případě zvláště závažného zločinu spáchaného mladistvým pachatelem přeceňovat závažnost veškeré delikvence mládeže. Zapomínají však již upozornit na to, že k takovýmto případům dochází výjimečně a povětšinou za nimi nestojí nízký věk dospívajícího pachatele, ale nějaké psychické onemocnění či velmi nepříznivé rodinné prostředí. Pokud se podíváme do dostupných policejních statistik kriminality, můžeme vidět, že mládež v absolutní většině případů páchá méně závažné protiprávní činy. S ohledem na poznatky psychologie je možné určité porušování společenských norem v průběhu dospívání považovat za poměrně normální a běžný jev – mnohačetné výzkumy potvrzují, že se méně závažného protiprávního činu, jako jsou např. drobné krádeže, poškozování cizí věci či zneužívání lehkých drog, v období dospívání dopustilo poměrně vysoké číslo dnešních dospělých osob bez jakéhokoliv záznamu v trestním rejstříku. Toto víceméně běžné delikventní chování ve většině případů odezní s dosažením dospělosti.¹

V období dětství a dospívání ještě nejsou mladí lidé dostatečně zralí a rozumově a mravně vyspělí, což se zrcadlí i v jejich delikventním chování. Právě z tohoto důvodu jsem začátek této práce věnovala krátkému vhledu do vývojové psychologie, abych poukázala na vývojové fáze, jimiž dítě v průběhu svého vývoje postupuje a jakým rozvojem přitom prochází jeho myšlení a schopnosti. Správné zodpovězení otázky, kdy dítě začíná být schopné porozumět obecně uznávaným společenským normám a přizpůsobit jim své chování, je dle mého názoru základem pro vhodnou reakci trestního práva na delikvenci mládeže a určení věkové hranice trestní odpovědnosti, což zůstává již po mnoho let velmi často diskutovaným tématem.

Ve druhé části této práce se zaměřím na právní úpravu soudnictví ve věcech mládeže u nás – představím nejznámější modely zacházení s delikventní mládeží včetně konceptu restorativní justice, na jejichž zásadách je současný zákon o soudnictví ve věcech mládeže vystavěn. Také nastíním stručný historický vývoj v oblasti sankcionování mládeže na našem území až po

---

¹ VÁLKOVÁ, Helena a Alexander SOLOTÁŘ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*, Trestněprávní revue 7/2004, s. 197

současnost. Historický vývoj je z mého pohledu zajímavý pro ucelení představy o tom, jak byla mládež vnímána staršími generacemi a jak tomu odpovídala tehdejší trestněprávní úprava.

Třetí část této práce je věnována tématu trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů a s ní související již zmiňované problematice stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti. Ohledně této hranice je možné se setkat se zcela protichůdnými názory ve společnosti, o jejichž shrnutí se v této části pokusím. Budu se též zabývat již mnoho let diskutovanou otázkou, zdali je rozumová a mravní vyspělost druhem nepřičetnosti či samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost.

V poslední části se zaměřím na sankcionování mladistvých pachatelů. Je třeba mít na paměti, že účel opatření ukládaných mladistvým pachatelům se značně odlišuje od účelu trestu pro dospělé pachatele – v případě mladistvých není dominantní způsobit újmu na svobodě či právech, ale zásadním účelem je výchova a ochrana mladistvého před škodlivými vlivy, na což je nutné brát ohled v případě ukládání jakéhokoli opatření. V této části také přiblížím problematiku sankcionování dětí mladších 15 let, včetně jejího zhodnocení. Děti mladší 15 let jsou kvůli stále probíhajícímu procesu dospívání ještě náchylnější ke spáchání protiprávní činnosti, neboť jsou snáze ovlivnitelné, nemají dostatek životních zkušeností a jejich znalost právních norem je neúplná. Aby byla práce kompletní, na jejím závěru představím některá relevantní statistická data z justičních statistik o užívání daných institutů v praxi.

Problematika trestní odpovědnosti a sankcionování mládeže je velmi obsáhlým tématem a není možné ho zcela vyčerpat v rámci rigorózní práce. Proto se zaměřím zejména na hmotněprávní stránku této problematiky a budu se zabývat především odlišnostmi trestního soudnictví nad mládeží od trestního soudnictví nad dospělými osobami. Cílem této práce je podat přehledný vhled do problematiky sankcionování mládeže, představit rozdílné názory na některé instituty a též se v rámci práce pokusím identifikovat některé nedostatky právní úpravy této oblasti včetně nastínění jejich možného řešení.

1 Vývoj dítěte z pohledu psychologie

Na samém počátku práce představím základy psychického vývoje dítěte až po období dospělosti. Dle mého názoru je pochopení základních rozdílů v osobnosti a celkové psychické struktuře dětí od dospělých nezbytné pro lepší porozumění tomu, proč a jak na tyto odlišnosti reaguje trestní právo.

Etapami vývoje člověka, zejména těmi ranými, dětstvím a dospíváním, se zabývá vývojová psychologie. Ta je jednou ze základních psychologických disciplín s dlouholetou tradicí. V posledních letech se začíná prosazovat tzv. psychologie celoživotního vývoje (anglicky *life-span psychology*), jež se od tradičních vývojových teorií odlišuje zejména tím, že přihlíží nejen k psychologickým a biologickým vlivům na vývoj člověka, ale také k sociálnímu prostředí, v němž člověk vyrůstá a které ho obklopuje, a dále i k okolnostem historickým a kulturním. V neposlední řadě také klade větší důraz na vývoj člověka v období dospělosti.²

Vývojová psychologie užívá obdobné metody jako jiné empirické vědní disciplíny – nejvýznamnější z nich je v první řadě pozorování, a to buď za přirozených či experimentálních podmínek. Tato metoda bývá užívána při longitudinálních výzkumech, které spočívají v tom, že jsou určité jedinci pozorováni po jistý časový úsek a zkoumají se psychické změny, k nimž u nich v tomto období dojde. Nevýhodou longitudinálních výzkumů je zejména jejich časová náročnost. Poznatky také bývají získávány pomocí příčných postupů, při nichž se porovnává dosažený vývojový stav u různé skupiny různě starých jedinců k určitému dni.³ Průřezové studie umožňují dosažení poznatků poměrně rychle, jejich nevýhodou však bývá nižší přesnost než u studií longitudinálních. Cenné informace jsou získávány také pomocí případových studií.⁴

Tato práce je zaměřena na obor trestního práva, tudíž není cílem této kapitoly podat vyčerpávající přehled všech vývojových stádií člověka, nýbrž nabídnout vhled do základních oblastí vývojové psychologie, která může dopomoci státu adekvátně reagovat na delikventní chování mládeže.

---

² BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3, s. 11-12

³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x, s. 14-17

⁴ SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4, s. 8

1.1 Psychický vývoj a periodizace lidského života

„Vývoj je jedním z nejuniverzálnějších procesů, kterým v průběhu života prochází všechny živé organismy. U člověka se vyvíjí motorika, poznávací schopnosti, emoce nebo sociální vztahy. Vývoj však neznamena pouze systematickou a přetrvávající změnu, ale také kontinuitu, která je základem stability psychologických charakteristik.“⁵ Psychický vývoj jedince je ovlivňován mnoha faktory, jeho průběh se odvíjí od vzájemného působení dědičných dispozic a vlivů sociálního prostředí.

1.1.1 Činitelé psychického vývoje

Vnitřními činiteli majícími vliv na psychický vývoj jedince jsou **genetické dispozice** – vrozené předpoklady pro rozvoj psychických funkcí a vlastností, jejichž souhrn je nazýván jako *genotyp*. „Genetické informace jsou zakódovány ve formě genů, které jsou lokalizovány na chromozomech.“⁶ Pomocí genů jsou vlastnosti jedné generace přenášeny na generaci druhou. Během života se postupně spouští jednotlivé prvky genetického programu. Genetické dispozice předurčují, jak intenzivně, resp. kvalitně se bude konkrétní vlastnost rozvíjet. Výsledná podoba této vlastnosti je nazývána jako *fenotyp*. Na její formě se však výrazně podílí i vlivy vnějšího prostředí. Psychická vlastnost jednotlivce je jakousi výslednicí velmi komplikovaného vzájemného působení genotypu a vlivů vnějšího prostředí. Všechny vrozené předpoklady se neuplatňují ve stejné míře, některé zůstanou nevyužity a vlastnosti tak nejsou dále rozvíjeny. Genetické dispozice nevyplývají na povrch stejně intenzivně v každé vývojové fázi, např. v období dospívání mnohdy dochází k výraznějšímu rozvoji nějaké konkrétní vlastnosti. Je tomu tak z důvodu, že se dospívající začínají více osamostatňovat, a mají tak větší vliv na okolní prostředí, jimiž jsou obklopeni.⁷

Jak jsem již zmínila výše, psychický vývoj jedince není determinován pouze genetickou výbavou, ale výrazně se na něm podílí také **prostředí**, v němž člověk vyrůstá. „Zděděné předpoklady jsou tak stimulovány různým prostředím z hlediska kvality, intenzity i doby působení na člověka. Dostává se do sociálních interakcí a do společnosti se integruje v procesu zvaném *socializace*.“⁸ Tento pojem vyjadřuje způsob sociálního učení, k němuž dochází po celý život jedince. Významným socializačním činitelem je společnost, jelikož ovlivňuje celé společenství a

---

⁵ BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3, s. 17

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3, s. 24

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3, s. 24-28

⁸ PECHOVÁ, Monika. *Problematika osobnosti pachatele v kriminologii*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marešová, Alena, s. 30

všechny jeho členy. V důsledku těchto sociokulturních faktorů ovládá určité společenství společný jazyk a uznává stejné hodnoty i vzorce chování. Obecně lze říct, že takto vzniká jistý společenský řád, který je přenášen z generace na generaci skrze sociální interakce. Tyto obecně uznávané normy jsou jedinci vštěpovány prostřednictvím sociální vrstvy, jíž je součástí.

Psychický vývoj je zásadně ovlivňován malými sociálními skupinami, pro něž je typické rozdělení rolí a bezprostřední kontakt mezi členy. Nejdůležitější z těchto skupin je rodina, jejíž význam spočívá v poskytování primárních zkušeností a dále slouží jako určitá předloha, se kterou se dítě identifikuje a jejíž postoje přejímá. Měla by mu nabízet dostatečné citové zázemí, aby mohlo docházet ke kladnému rozvoji jeho sebepojetí a sebedůvěry.⁹ V případě, že rodina neplní svou funkci, může u dítěte docházet k rozvoji psychických poruch, které mohou být později příčinou jeho delikventního chování. Při dlouhodobém nedostatku citové jistoty a zabezpečení se může u zanedbávaného dítěte rozvinout citová deprivace, jejímž důsledkem jsou negativní změny v chování i prožívání dítěte a celkový nepříznivý vývoj jeho osobnosti. Problematické také bývají rodiny, jež odmítají hodnoty majoritní společnosti. Dítě pak postrádá autoritu, díky níž by se identifikovalo s uznávanými normami, podle kterých by následně usměrňovalo své chování.¹⁰

Od dětského věku jedinec přichází do kontaktu s vrstevníky a je pro něj již v tomto věku důležité být pozitivně hodnocen a akceptován. Vrstevnické vztahy hrají významnou roli i v následujících fázích života, kdy *„tyto vztahy vytvářejí určitou sociální síť, která může sloužit jako zázemí, event. i jako zdroj pomoci a opory v situaci nouze.“*¹¹

Dalším podstatným socializačním činitelem, jenž dítě v průběhu života ovlivňuje, je škola. Úkolem této instituce je rozvoj kognitivních schopností a dovedností, zároveň má skrze hodnocení dosažených výsledků žáka vliv na jeho sebepojetí.

Na lidskou psychiku působí také pracovní prostředí, pro které jsou typická jasně vymezená pravidla a hierarchie profesních rolí. Z role, již člověk zaujímá, pro něj plynou určitá očekávání a jsou na něj kladeny nároky, které by měl plnit. I tímto jsou následně rozvíjeny jeho schopnosti a dovednosti.¹²

Při psychickém vývoji dochází k přechodům mezi na sebe navazujícími vývojovými fázemi, které jsou řízeny specifickými zákonitostmi. Přechod však nebývá vždy plynulý a v případě nastalého konfliktu mezi předešlou a následující úrovní dochází k tzv. *vývojové krizi*. Podle Eriksona je příčinou této krize to, že se jedinec nepodařilo splnit úkol, který je pro danou vývojovou

---

⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3, s. 28-31

¹⁰ VÁLKOVÁ, Helena a Alexander SOLOTÁŘ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*, Trestněprávní revue 7/2004, s. 197

¹¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3, s. 32

¹² VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3, s. 32-33

fázi nezbytný.¹³ Krize se projevuje výkyvy a kolísáním mezi chováním příznačným pro starší i novější úroveň. K jejímu překonání dojde po úspěšném vyřešení onoho životního úkolu.

Psychický vývoj je uskutečňován prostřednictvím procesu **zrání a učení**. Významný posun ve vývoji může proběhnout v případech, pokud je jedinec dostatečně zralý. Zralost lze vysvětlit jako „stav připravenosti k dalšímu rozvoji.“¹⁴ Proces zrání je determinován biologicky formou genetických dispozicí a předurčuje postup vývojových fází. Jak mozek jedince dozrává, zvětšuje se i jeho kapacita pro učení, které dále rozvíjí předpoklady k vývoji psychických procesů. Učení je ovlivňováno interakcemi se sociálním prostředím, v němž jedinec nachází nezbytné podněty. Poznatky získané učením nemají trvalý charakter a mohou tak být, na rozdíl od výsledků dosažených zráním, měněny a nahrazovány nově získanými zkušenostmi. Významnou podmínkou pro správný vývoj jedince je, aby zrání a učení probíhalo ve vzájemné harmonii.¹⁵

1.1.2 Základní vývojová období lidského života

Že je lidský život možné členit na určité časové úseky si lidé uvědomovali již od pradávna. Mnoho autorů se snažilo rozčlenit život do jednotlivých životních vývojových etap.¹⁶ Řídili se přitom všemožnými biologickými, psychologickými a sociálními faktory. V současnosti neexistuje jediné obecně uznávané rozdělení, neboť každý vývojový psycholog preferuje členění podle jiných kritérií a vznikají tak rozdílné hranice mezi jednotlivými etapami.¹⁷

Stejně jako jiní autoři posledních desetiletí, Langmeier a Krejčíková¹⁸ člení lidský život na období znázorněné v Tabulce č. 1 na následující straně.

---

¹³ ERIKSON, Erik H. *Childhood and society*. 2nd ed., rev. and enl. New York: W.W. Norton, 1963

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 21

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 12-22

¹⁶ Blíže viz. PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Učebnice vysokých škol (SPN), s. 9

¹⁷ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 308

¹⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9

Tabulka č. 1: Periodizace lidského života

Prenatální období	
Novorozenecké období (4 týdny – 1 měsíc)	
Kojenecké období (1 měsíc – 1 rok)	
Batolečí období (1–3 roky)	
Předškolní období (3–6 let)	
Mladší školní období (6/7–11/12 let)	
Pubescence (11–15 let)	Prepuberta (11–13 let)
	Vlastní puberta (13–15 let)
Adolescence (15–20/22 let)	
Časná dospělost (20–25/30 let)	
Střední dospělost (25/30–45 let)	
Pozdní dospělost (40/45–65 let)	
Stáří	Časné stáří (65–75 let)
	Vysoké stáří (75 let +)

1.2 Vybraná období lidského života

Z důvodu, že je tato práce zaměřena na trestní odpovědnost a sankcionování mládeže, se budu na následujících stranách věnovat pouze životním obdobím pro toto téma relevantním – tj. mladšímu školnímu období, období dospívání a pro pochopení rozdílů mezi dospíváním a dospělostí krátce také časné dospělosti.

1.2.1 Mladší školní období

Mladší školní období (jindy nazývané jako období středního dětství) obvykle začíná s nástupem dítěte do první třídy na základní škole ve věku 6–7 let a končí s příchodem puberty kolem věku 11–12 let. Jedná se o významnou vývojovou etapu, která pro dítě skýtá mnoho vývojových úkolů. Hned po nástupu do školy si musí zvyknout na zvýšení požadavků, které jsou na něj kladeny, musí absolvovat výuku a plnit své školní povinnosti. Tento věk lze označit za období *střízlivého realismu*, neboť se dítě snaží pochopit, jak se věci skutečně mají v reálném

světě a odpoutává se od vlastních fantazií, na nichž je jeho myšlení v mladším věku závislé. Zpočátku je tento realismus naivní – pro dítě jsou stěžejní informace, které mu sdělí rodiče či učitelé, později se stává více kritickým. Velkým rozvojem prochází v tomto období motorika, smyslové vnímání, řeč i paměť. Také proces učení dosahuje lepší kvality a postupně roste jeho složitost.¹⁹

Ačkoli u dítěte v tomto období dochází k rozvoji logického myšlení i komunikace, nejsou ještě zdaleka na úrovni dospělých. Myšlení je omezené v závislosti na nedostatku znalostí, zkušeností a sociálních dovedností. Co se týče kognitivního vývoje, podle teorie švýcarského filozofa a významného vývojového psychologa Jeana Piageta v tomto věku dochází k přechodu ze stadia intuitivního myšlení ke stadiu konkrétních myšlenkových operací. Zásadní rozdíl proti předchozímu stadiu, pro které je typická orientace především na vizuální vjemy, je ten, že dítě začíná myslet flexibilněji a logicky uvažuje o konkrétních předmětech.²⁰ Důležitým aspektem stadia konkrétních operací je reverzibilita neboli schopnost kontrolovat své myšlenky a možnost opakovat proces řešení situace z výchozí pozice. Dítě tak přestává každou situaci vnímat jako konečnou a neměnnou. Získává také schopnost klasifikovat předměty do různých skupin podle jejich vlastností, díky čemuž je schopné lépe strukturovat získané informace. Zlepšuje se schopnost induktivní a deduktivní logiky a také schopnost seriality čili porozumění logické posloupnosti. Dítě se učí posuzovat více hledisek naráz a vyvodit z nich logický závěr – tato schopnost se nazývá decentrace. Jejím projevem je opuštění vázanosti pouze na jeden výrazný aspekt a zohledňování i těch méně nápadných. V období středního dětství dítě však ještě nedokáže myslet abstraktně a není schopné přesně rozlišit, jaké informace jsou nebo nejsou podstatné a vybírá si mnohdy jen ty povrchní, což může mít za následek zkreslení sdělovaného obsahu.²¹

Z pohledu trestního práva je důležitý vývoj morálního vědomí a jednání, tedy jak dítě rozumí mravním normám a hodnotám společnosti a jestli se jimi řídí při svém jednání. Tento vývoj je ovšem do velké míry závislý na vývoji kognitivních schopností. Jean Piaget ve 30. letech minulého století ve své teorii definoval tři základní fáze vývoje morálního vědomí u dětí. První fáze se týká dětí v předškolním věku a většiny dětí v raném školním věku – jejich morálka je *heteronomní*, tedy plně vázaná na autoritu dospělých (nejčastěji rodičů a učitelů). Oni vydávají

---

¹⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x, s. 115-121

²⁰ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 258

²¹ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 402-406

příkazy a zákazy, určují, co je správné a co není. Krátce po začátku mladšího školního období, obvykle kolem věku 7–8 let, se morálka mění na *autonomní* – dítě se v této oblasti stává nezávislejší a nehledě na autoritu dospělých již samo uznává některá jednání za správná či nesprávná. Přihlížet k *motivům jednání* však začíná až na počátku puberty kolem věku 11–12 let, kdy již začíná vnímat důležitost vnitřních pohnutek a bere ohled na různost situací a vnějších okolností.²²

Na Piagetovu teorii morálního vývoje navázal americký vývojový psycholog Lawrence Kohlberg, podle něhož člověk v průběhu svého morálního vývoje projde šesti různými stadii, které dále rozčleňuje do tří skupin. Těmi jsou prekonvenční úroveň morálky, konvenční úroveň morálky a jako poslední nastupuje postkonvenční úroveň morálky. V období středního dětství (obvykle kolem 7 roku) dochází podle Kohlbergovy teorie k významnému přechodu z prekonvenční úrovně na konvenční úroveň. V prekonvenční fázi je ještě „*morální usuzování řízeno naivním hédonismem, který spočívá ve snaze získat odměnu nebo dosáhnout jiného cíle.*“²³ Po vstupu do prvního stadia konvenční morálky se však cílem dítěte stává splnění očekávání, které od něj mají dospělí, tedy chce být považováno za hodné a vzorné. Do druhého stadia konvenční morálky se dítě dostává okolo 10 roku, přičemž se zaměřuje na dodržování norem jednak proto, aby se vyhnulo kritice, a také proto, aby je nesužovaly pocit viny a špatné svědomí.²⁴

V průběhu mladšího školního období pro dítě začínají být stále důležitější vztahy s jeho vrstevníky. Kamarády si dítě v tomto věku již vybírá, a to často podle společných zájmů či osobnostní podobnosti. Přijetí vrstevníky hraje výraznou roli při formování postoje dítěte k sobě samému. Děti bývají velmi náchylné k podlehnutí tlaku ostatních, jejich vztahy jsou ještě nestálé a impulsivní.²⁵

1.2.2 Období dospívání

Dospívání (někdy také označováno jako období pozdního dětství) je přechodná fáze, která odděluje dětství a dospělost. Fáze, v níž člověk hledá sám sebe, své místo ve společnosti a vytváří si subjektivně uspokojivou verzi vlastní identity. „*V tomto období dochází ke komplexní proměně*

---

²² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x, s. 130-131

²³ BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3, s. 90

²⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9, s. 133

²⁵ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 407-408

osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Mnohé změny jsou primárně podmíněny biologicky, ale vždycky je významně ovlivňují psychické a sociální faktory, s nimiž jsou ve vzájemné interakci.“²⁶ Langmeier a Krejčíková²⁷ období dospívání časově vymezují dolní hranicí okolo 11–12 let, kdy se objevují první známky pohlavního dospívání, a horní hranicí zhruba 20–22 let, kdy jedinec dosahuje úplné pohlavní zralosti. Z důvodu, že se jedná o poměrně dlouhý časový úsek, dále rozlišujeme období pubescence a období adolescence.²⁸

Období **pubescence** trvá přibližně od 11–15 let a lze jej dále členit na fázi prepuberty, která začíná pohlavním zráním a končí prvním menstruačním cyklem u dívek a první emisí semene u chlapců, a fázi vlastní puberty, která přichází po dokončení prepuberty a končí dosažením schopnosti reprodukce. Období **adolescence** trvá přibližně od 15–20/22 let. Začátek této fáze se odvíjí od pohlavní zralosti dospívajícího, který v této době běžně začíná být sexuálně aktivní.²⁹

Kromě výrazného tělesného dospívání a v souvislosti s ním také proměnou celkového zevnějšku mladého člověka se období dospívání vyznačuje také rozvojem kognitivních schopností – způsob myšlení se mění na formálně abstraktní (podle teorie J. Piageta se tato fáze nazývá stadium formálních logických operací). Na rozdíl od realistického pohledu na svět dítěte v mladším školním věku dospívající začíná myslet kriticky a porovnává reálný stav se stavem ideálním – tedy se stavem, který by podle něj měl být. Nespokojuje se jen s informacemi, které jsou mu předány, uvažuje hypoteticky a rozlišuje pouhé domněnky od prokázaných skutečností. Jeho uvažování se stává systematictější, postupně se učí experimentovat se svými myšlenkami a přemýšlet stále abstraktněji. Velkým rozvojem prochází induktivní i deduktivní myšlení, které nyní probíhá na abstraktní úrovni. Oproti období středního dětství se dospívající mnohem více zaměřují na budoucnost. „Abstraktní myšlení není vázáno na konkrétní realitu, a proto není omezeno na současnost či minulost, tj. na vlastní zkušenost.“³⁰ Ve stadiu formálních operací dospívající ve svých mravních soudech častěji přihlíží k situaci ostatních. Je tomu tak z důvodu, že díky formálně abstraktnímu myšlení je schopen se vcítit do pocitů druhých a dívat se na sebe z jejich zorného pole.³¹

---

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 321

²⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9

²⁸ Někteří autoři období dospívání rozdělují na fázi rané adolescence a fázi pozdní adolescence.

²⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9, s. 142-143

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 335

³¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9, s. 152

Pokud jde o morální uvažování, podle teorie morálního vývoje L. Kohlberga většina dospívajících zůstává stále na úrovni konvenční morálky, která je charakteristická jednáním v souladu s normami a snahou „být hodný“ v očích autorit.³² Mnoho starších adolescentů se však již dostane na postkonvenční úroveň, při níž dochází k vědomému přijetí principů spravedlnosti za své a adolescent je následně uznává bez ohledu na kteroukoliv autoritu. Postkonvenční morálka se však neprosazuje ve všech situacích, většinou pouze v těch vyhrocených, jinak se stále uplatňuje již upevněná konvenční morálka. Rozvoj abstraktního myšlení s sebou přináší změnu v morálním usuzování, neboť dospívající začíná rozumět samotné podstatě obecně platných mravních norem. Z důvodu, že o nich již dokáže uvažovat, k nim začíná být kritický a dochází k „*odmítnutí automatické akceptace dosud respektovaných norem chování*.“³³ Na společenské normy a hodnoty si vytváří vlastní názor a sám si vybírá, které z nich bude akceptovat, k odlišným názorům druhých často bývá netolerantní. V případě, že u dospívajícího nedojde k pozitivní seberealizaci, může nastat tzv. *antiidentifikace* se sociálním řádem. Frustrovaný adolescent odmítá obecně uznávané normy a mnohdy se projevuje agresivním chováním.³⁴ Takové chování v něm bývá zakořeněno již od dětských let, jeho příčiny je třeba hledat zejména v rodině.³⁵

Změna myšlení má za následek i změnu postojů a způsob uspokojování základních psychických potřeb. U dospívajícího se objevují pocity nejistoty, které pramení z hypotetického uvažování, neboť to dospívajícímu dodává pocit, že nic není jisté a vše může být jinak. Objevuje se u něj přecitlivělost a vztahovačnost jako důsledek nevyrovnanosti a nezralosti. Pro období dospívání je typický radikalismus a neschopnost dělat kompromisy. Obecně platí, že v dospívání (zejména v období pubescence) jsou pro dítě velmi významné vztahy s vrstevníky, se kterými se identifikuje. Příslušnost k vrstevnické skupině mu pomáhá v boji s nejistotou a získává díky ní větší sebevědomí.

Hormonální změny, k nimž v tomto věku dochází, mají za následek výkyvy v emočním prožívání, jež mnohdy poutají pozornost okolí. Reakce bývají nepřiměřené a ačkoli jsou prožitky dospívajícího intenzivní, bývají krátkodobé a často se mění. Ke vzniku konfliktů napomáhá vyšší vznětlivost a nedostatek sebeovládání.

---

³² BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3, s. 101-102

³³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 396

³⁴ Příkladem takového chování je např. vandalismus, k němuž dochází za účelem ničení cizího majetku.

³⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 396-400

Osobnost dospívajícího se postupně stabilizuje ve fázi adolescence, a to hlavně v rovině sebepojetí, emocí, postojů a uznávaných hodnot i v sociálních vztazích. Zejména starší adolescenti již většinou přestávají být tolik citově nevyrovnaní a náladoví. Pro fázi adolescence je typická touha po sebepoznání a upevňování vlastní identity, adolescent si začíná uvědomovat, že má svůj život ve svých rukou. Upadá vázanost na rodinu a zklidňují se vztahy s rodiči, dochází k rozvoji partnerských vztahů.³⁶

1.2.3 Období dospělosti

Hranice, kdy končí dospívání a začíná dospělost, není v naší společnosti přesně vymezena. Právní dospělosti podle českého právního řádu člověk dosáhne ve věku 18 let. Dověšením tohoto roku se stává plnoletým, čímž získává způsobilost k právním úkonům a možnost sám rozhodovat o svých záležitostech, také se ale stává plně odpovědným za své činy.³⁷ V případě biologické dospělosti hraje hlavní roli zrání organismu. Určení psychosociální dospělosti je poněkud složitější, neboť tento okamžik se u různých lidí značně odlišuje.³⁸

Podle Langmeiera a Krejčíkové³⁹ lze období dospělosti rozdělit do následujících čtyř fází:

1. Časná dospělost (cca 20–25/30 let)
2. Střední dospělost (cca 25/30–45 let)
3. Pozdní dospělost (cca 45–60/65 let)
4. Stáří (od cca 60/65 let)

Z důvodu zaměření této práce se budu dále věnovat pouze období **časné dospělosti**. „Člověk je zpravidla pokládán za zralého, když po dokončení dospívání přejímá plnou osobní a občanskou odpovědnost, začíná být ekonomicky nezávislý a navíc přispívá k rozmnožování obecných statků, rozvinul plně své osobní zájmy, ustavil legalizovaný vztah k životnímu partnerovi, přejal očekávané výchovné úkoly a na druhé straně se přizpůsobuje svým stárnoucím rodičům.“⁴⁰ Povaha dnešní vyspělé industrializované společnosti však způsobila, že lidé dosahují plné zralosti později, než tomu bylo dříve.⁴¹ Touto problematikou se zabýval americký profesor psychologie Jeffrey

³⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 321-341

³⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560, s. 325

³⁸ SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4, s. 55

³⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9

⁴⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9, s. 169

⁴¹ Např. matky mívají děti ve vyšším věku, manželství bývají uzavírána později apod.

Jensen Arnett, který na základě svých výzkumů charakterizoval období mezi 18 a 25 lety jako tzv. *vynořující se dospělost*. Podle Arnetta se toto období liší jak od dospívání, tak od dospělosti – osoby v této životní fázi se již necítí jako dospívající, ale ani ne zcela dospělí. Hledají sami sebe a zjišťují, jakým směrem se v životě chtějí vydat, snaží se ještě před vstupem do dospělého života nasbírat co nejvíce zkušeností (např. hodně cestují). Toto období se vyznačuje také značnou nestabilitou, častými změnami a někdy až příliš optimistickými životními plány.⁴²

Období časně dospělosti je obecně vnímáno jako doba, kdy se mladý člověk nalézá na samém vrcholu svých kognitivních, fyzických i sexuálních schopností, dochází také k intenzivnímu rozvoji profesních znalostí.

Po emoční stránce dochází k citové stabilizaci a prožívání se stává méně intenzivním, než tomu bylo v období dospívání. Jedním z důvodů je, že dospělí už dokážou lépe odhadnout, jak budou v dané situaci reagovat, a umí se více ovládat. Učí se brát ohledy na ostatní na úkor vlastní egocentričnosti. V průběhu časně dospělosti se mladí lidé postupně osamostatňují a začínají být ekonomicky nezávislí, což je v naší kultuře vnímáno jako jedna z okolností dokazující dospělost. Pokud jde o hodnocení rizikovosti chování mladých dospělých, bývá sice nižší než u dospívajících, avšak stále poměrně vysoká, neboť jednají impulsivně a mnohdy přeceňují své schopnosti.⁴³

Z pohledu trestního práva je významná otázka morálního uvažování a vztahu k sociálním normám. Na přelomu adolescence a časně dospělosti dochází ke změně vztahu k běžným společenským normám. Je tomu tak z důvodu, že dospělý přestává být pod pravidelným dohledem dospělé autority a získává určitý pocit svobody – je na něm, zdali bude normy respektovat či nikoliv. Tato nově získaná svoboda se může u některých lidí projevit nežádoucím kriminálním chováním, přičemž v praxi se tak stává nejčastěji u mladých mužů. Porušování norem však bývá ve většině případů pouze dočasné. Mladí lidé mají také sklony odůvodňovat svá rozhodnutí, jež jsou podle nich v dané situaci správné, čímž dochází k relativizaci hranice oddělující to, co je ještě akceptovatelné od toho, co již není. Také obecně platí, že vztah k normám a pravidlům přestává být tak extremizovaný a negativní jako v období dospívání. Jedním z důvodů je, že se dospělí odpoutávají od vrstevnických skupin a dělají více individuálních rozhodnutí, za něž jsou zodpovědní.⁴⁴

---

⁴²ARNETT, Jeffrey Jensen. *Emerging adulthood*. American Psychologist, 2000. Dostupné z: http://www.jeffreyarnett.com/ARNETT_Emerging_Adulthood_theory.pdf

⁴³ Rizikovost chování mladých dospělých vyplývá např. ze statistik dopravní nehodovosti.

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5, s. 28-30

Rozvojem prochází také partnerské vztahy – podle Thorové je „jedním z hlavních vývojových úkolů mladé dospělosti vytvoření stabilního monogamního vztahu jako základu pro vytvoření rodiny.“⁴⁵

---

⁴⁵ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 440-441

2 Právní úprava soudnictví ve věcech mládeže

Trestní soudnictví ve věcech mládeže je nedílnou součástí trestního práva vyspělých států a zabývá se trestní odpovědností osob, u nichž stále probíhá proces dospívání a z důvodu jejich dosud neukončeného psychického a rozumového vývoje a nedostatku životních zkušeností je nutné s nimi zacházet specifickým způsobem.

Pro kriminalitu mládeže jsou charakteristické určité znaky, jimiž se liší od kriminality dospělých. Typická je pro ni zejména nedostatečná plánovitost přípravy trestných činů, která se projevuje v jejich unáhleném a nepromyšleném spáchání bez předchozího zvážení možných následků a rizik. To bývá důvodem časté volby nevhodného místa a času pro spáchání činu, jednoduchého způsobu jeho spáchání a mnohdy i následného chlubení se před vrstevníky, díky čemuž bývá mladý pachatel poměrně rychle dopaden. V důsledku neschopnosti řešit vzniklé spory konvenčními společenskými prostředky mládež často jedná nepřiměřeně až radikálně – bere „spravedlnost“ do vlastních rukou. Trestná činnost mnohdy bývá výrazem snahy předvést se před skupinou vrstevníků, případně také důsledkem nátlaku skupiny na mladistvého, který chce zapadnout mezi ostatní.⁴⁶ Všechny tyto charakteristiky kriminálního chování mládeže svědčí o její nedostatečné rozumové a duševní vyspělosti a nedostatku životních zkušeností, v jehož důsledku vždy není schopná chápat důsledky svého jednání a uvědomit si jeho škodlivost. Právě to je důvodem, proč by trestní právo mělo zohledňovat, když je protiprávní čin spáchán dítětem mladším 15 let či mladistvým.

2.1 Modely zacházení s delikventní mládeží

S rozvojem společenských věd se od počátku 19. století začalo objevovat úsilí vytvořit specifické přístupy k delikventní mládeži, které by reflektovaly odlišnosti mládeže od dospělých jedinců a zároveň zohledňovaly příčiny této delikvence. *„Cílem bylo vytvoření systému zacházení s delikventní, či delikvencí ohroženou mládeží v rámci samostatného soudního systému, který by respektoval specifika dětské a juvenilní delikvence, a v jehož rámci by se zacházelo s delikventní mládeží odlišně.“*⁴⁷ V důsledku tohoto úsilí bylo v mnoha státech postupně vytvořeno soudnictví ve věcech mládeže.

---

⁴⁶ VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-371-1, s. 84-85

⁴⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 1-2

V současné době můžeme rozlišovat dva základní modely zacházení s delikventní mládeží (z nichž se pak odštěpily a vyvinuly modely další), které „do značné míry spoluurčují charakter justice nad mladistvými v jednotlivých zemích.“⁴⁸ Těmito modely jsou sociálně-opatrovnícký model a justiční model. Za jejich vhodnou alternativu bývají v poslední době považovány myšlenky restorativní justice.

Sociálně-opatrovnícký model (welfare model) je založen na myšlenkách rehabilitační justice a začal se utvářet v první polovině 19. století, kdy vznikaly první instituce zaměřené na delikventní mládež s cílem její nápravy a vzdělávání, tedy ne primárně trestání. Velký význam sehrálo americké hnutí Child Savers, které prosazovalo myšlenky, že společnost je zodpovědná za zdravý vývoj a bezpečnost svých dětí a měla by zajistit, aby s nimi bylo zacházeno spravedlivě. Příznivci tohoto reformního hnutí také usilovali o to, aby bylo s delikventními dětmi zacházeno odlišným způsobem než s dospělými pachateli. Podle jejich názoru by měl být kladen důraz na výchovu, a ne na trestání. Myšlenky tohoto hnutí vycházejí z koncepce *parens patriae* (právo státu pečovat o mládež) a je zásluhou právě Child Savers, že došlo začátkem 19. století k vybudování samostatného systému trestního práva nad mládeží v USA, které respektovalo psychologické odlišnosti mladistvých pachatelů a z tohoto důvodu s nimi také bylo odlišně zacházeno.⁴⁹

Sociálně-opatrovnícký model vychází z teorie, že vinu za delikventní chování mládeže nesou nepříznivé, zejména společenské a ekonomické podmínky, v nichž tato mládež vyrůstá. Vzhledem k velkému množství těchto faktorů a také skutečnosti, že je dítě není schopné samo ovlivnit, by za ně podle tohoto modelu nemělo být trestáno. Hlavním cílem by mělo být zajištění blaha dítěte, což sekundárně vede i k zajištění ochrany společnosti. Při projednávání věci dítěte by se mělo postupovat neformálně, neboť trvání na striktních procesních pravidlech ve svém důsledku komplikuje zajištění nejlepších zájmů dítěte. Sociálně-opatrovnícký model se také opírá o názor, že by se měl dětem věnovat dostatek rodičovské péče a důraz by měl být kladen na prevenci jejich zanedbávání a odstraňování či zmírňování jejich znevýhodnění, výsledkem čehož je snižování celkové kriminality.⁵⁰

Sociálně-opatrovnícký model začal být v průběhu 1. poloviny 20. století kritizován společností z důvodu jeho nedostatečného výchovného působení a nízké efektivity. Negativně hodnoceno bylo také nedostačující „zaručení základních práv a svobod u delikventních či delikvencí ohrožených

---

⁴⁸ ZEŽULOVÁ, Jana. *Systém trestní justice nad mladistvými v Rakousku*. Časopis pro právní vědu a praxi, ročník 1999, číslo 3

⁴⁹ VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-371-1, s. 44-45

⁵⁰ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 2-3

*děti v rámci systémů soudnictví nad mládeží ve srovnání s dospělými pachateli v trestním řízení.*⁵¹

V návaznosti na tuto kritiku se vytvořil tzv. **justiční model** (justice model), který je založen na principech retributivní (neboli odplatné) justice. Tento model na rozdíl od modelu sociálně-opatrovnického zastává názor, že ačkoli zde mohou hrát roli i jiné faktory, volba kriminálního chování je výsledkem racionálního úsudku. Na kriminalitu pohlíží jako na důsledek volby a příležitosti, dítě proto může být za takové jednání potrestáno. Aby byla chráněna právní jistota, musí být splněna podmínka přesného vymezení toho, co je považováno za trestné. Po nepochybném prokázání spáchání činu pak může být dítěti uložen přiměřený trest jako oprávněná reakce na takové jednání. Trest vyjadřuje společenské odsouzení a zároveň působí jako generální i individuální prevence do budoucna.⁵²

Vzhledem k tomu, že i justiční model stejně jako model sociálně-opatrovnický v praxi způsoboval problémy, začala se společnost přiklánět k rozvoji **restorativní (obnovující) justice**. Restorativní justici můžeme chápat jako „*určitý koncept zacházení s pachateli, odlišný od klasické „retributivní“ trestající justice, vycházející z názoru, že současná trestní spravedlnost není adekvátní reakcí společnosti na růst kriminality, nevede k ochraně jednotlivce i společnosti.*“⁵³ Restorativní justice se primárně nezabývá „odplatou“ pachateli za spáchaný čin. Z jejího pohledu je trestný čin vnímán jako určitý konflikt mezi pachatelem, obětí trestného činu a společností. Podle Zehra, jednoho z průkopníků myšlenek restorativní justice, je nutné vytvořit podmínky, aby měli bezprostředně zasažení účastníci možnost společně najít řešení nastalé situace.⁵⁴ Pozornost je více než na porušení právních a společenských pravidel zaměřena na újmu (škodu) způsobenou obětí. Reakce státu na spáchaný čin má sloužit k odstranění jeho následků – má odstranit (či alespoň snížit) způsobenou újmu a také snížit ohrožení bezpečnosti společnosti. Delikventní jedinec by se měl aktivně účastnit na náhradě způsobené újmy, přičemž by mu měla být zachována práva jako jiným občanům.⁵⁵ Tento způsob odpovědi státu na kriminalitu je považován „*s ohledem na jeho integrační účiny za slibný v oblasti prevence recidivy.*“⁵⁶

---

⁵¹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 5

⁵² HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 3-4

⁵³ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8, s. 8

⁵⁴ ZEHR, Howard. *The little book of restorative justice: a bestselling book by one of the founders of the movement*. Revised and updated. Intercourse, PA: Good Books, 2014. ISBN 9781561488230, s. 16

⁵⁵ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8, s. 8-9

⁵⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 10

Je třeba zmínit, že se v praxi se výše zmíněné modely nevyskytují ve své čisté podobě, ale téměř vždy se jedná o nějakou jejich kombinaci, přičemž prvky jednoho modelu převažují. Co se týče českého právního řádu, v oblasti klasického trestního řízení se prosazují zejména charakteristiky justičního modelu – je zaměřené zejména na potrestání pachatele. Naopak v soudnictví ve věcech mládeže jsou v oblasti ukládání sankcí patrné spíše prvky sociálně-opatrovnického modelu, také se v něm projevují znaky restorativní justice.⁵⁷

Problematikou trestního soudnictví nad mládeží se v České republice zabývá zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „ZSVM“). Prvky sociálně-opatrovnického modelu je možné spatřovat zejména ve vymezení účelu ZSVM a v jeho základních zásadách. Z dikce těchto ustanovení je patrná snaha o co nejvíce možné výchovné a individuálně preventivní působení na delikventní mládež. Jak jsem již zmiňovala výše, sociálně-opatrovnický model zastává názor, že delikvence mládeže je důsledkem neblahých životních podmínek. Tato myšlenka se projevuje v např. v ustanovení § 3 odst. 3 a 4 ZSVM, které klade důraz na nutnost přihlížení k osobnosti, rozumové a mravní vyspělosti, osobním, rodinným a sociálním poměrům (...) dítěte při ukládání opatření v řízení podle ZSVM, neboť působení těchto faktorů má zásadní vliv na chování dítěte. Primárním cílem není společenské odsouzení a přísný trest za spáchaný čin (který by ve svém důsledku mohl být kontraproduktivní a negativně ovlivnit budoucí vývoj dítěte), nýbrž snaha působit na dítě preventivně do budoucna a chránit ho před škodlivými vlivy. Uplatnění prvků rehabilitační justice spíše než té retributivní se zdá být v oblasti soudnictví ve věcech mládeže vhodné a efektivní.

Přijetím ZSVM v červnu 2003 se v oblasti trestního postihu mládeže poprvé dostala restorativní justice do popředí před justici odplatnou. Východiskem tohoto zákona je „*snaha redukovat kriminalitu mládeže metodami pozitivního působení, minimalizovat rizika kriminální stigmatizace, ke které zpravidla dochází při aplikaci tradičních trestněprávních postupů a zapojit do řešení příčin a důsledků deliktu spáchaného dítětem či mladistvým nejen bezprostředně poškozeného, ale i blízké sociální okolí pachatele, resp. i oběti.*“⁵⁸ Jak již bylo zmíněno, restorativní justice na trestný čin pohlíží jako na konflikt mezi pachatelem, obětí a společností. Základní princip restorativní justice je vyjádřen v ustanovení § 1 odst. 2 ZSVM, které vymezuje obecný účel zákona.

---

⁵⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 11

⁵⁸ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8, s. 27

Významná je též zásada náhrady újmy oběti způsobené protiprávním činem, jež je rovněž zakotvena v § 1 odst. 2 ZSVM. Vyjadřuje ji také ustanovení § 3 odst. 7 a další napříč celým zákonem (např. § 45 nebo § 68 ZSVM).

V důsledku využití prvků restorativní justice bývají mládeži ukládána primárně výchovná a ochranná opatření a lze uplatit také odklony, jež trestní řízení odklání mimo hlavní líčení, což vede k více způsobům přístupu k řešení jednotlivých trestních věcí.⁵⁹ Důraz je kladen na ukládání alternativních opatření nespojených s odnětím svobody.

Mnohačetné zahraniční analýzy potvrzují, že s ohledem na neukončený rozumový a mravní vývoj mladistvých má působení těchto principů restorativní justice na mladé pachatele pozitivní důsledky. Z výsledků zahraničních analýz též vyplývá, že pokud byl protiprávní čin mladistvého pachatele vyřešen prostřednictvím užití některého z odklonů, recidivuje tento mladistvý ve výrazně menším množství případů než mladistvý, jemuž byla uložena přísná sankce.⁶⁰ Jelikož se restorativní justice zaměřuje především na odčinění následků spáchaného činu, znovuoobnovení konfliktem poškozených vztahů, budoucí vývoj a přizpůsobení se mladistvého obecně uznávaným normám, nemělo by docházet k jeho stigmatizaci, která je mnohem pravděpodobnější v případě využití odplatné justice zaměřené především na spáchaný trestný čin. Myslím si, že postavení ZSVM na základech restorativní justice lze zajisté považovat za správný krok.

2.2 Stručný vývoj právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže u nás

V této kapitole se budu věnovat historickému exkurzu do trestního soudnictví ve věcech mládeže na našem území od počátku jeho vývoje a pokusím se přiblížit, jak se vyvíjelo právní postavení a sankcionování mladých delikventů. Jelikož je tato práce zaměřena na rozbor hmotněprávní úpravy, budu se i v této kapitole zabývat především vývojem hmotněprávní úpravy soudnictví ve věcech mládeže.

2.2.1 Vývoj právní úpravy trestního postihu mládeže do roku 1931

V minulosti bylo ve většině společností s dětskými pachateli zacházeno stejně jako s dospělými pachateli, byly jim ukládány stejně přísné, ne-li ještě přísnější tresty než dospělým. Jako příklad lze uvést přísné ustanovení Chammurapiho zákonníku, které říká, že „synovi, který

---

⁵⁹ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 3

⁶⁰ ZEMAN, Štefan. *Vývoj kriminality mládeže a jej sankcionovania v Slovenskej republike z pohľadu štatistik a aplikačnej praxe s akcentom na restoratívne riešenia*. *Trestněprávní revue*. 6/2016, s. 138

*udeří svého otce, mají být jeho ruce uťaty*⁶¹ nebo příkaz v knihách Exodus znějící *„ten, kdo proklíná svého otce nebo matku, by měl být určitě potrestaný smrtí.“*⁶² Společnost se nezaměřovala na delikty páchané dětmi, neboť je nevnímala jako její plnohodnotné členy. Na území Čech, Moravy a Slezska neexistovala žádná jednotná kodifikace trestního práva.

V období středověku byla rozlišována dospělost od nedospělosti, přičemž dospělost se u jednotlivců určovala na základě tělesného ohledání. Postupně se ale začal přístup k mladým pachatelům měnit a začal se brát ohled na jejich osobnost a rozumovou nevyspělost – tu poprvé zohledňoval pokrokový *Constitutio Criminalis Carolina* z roku 1532.⁶³ Ačkoli nestanovil žádnou dolní hranici trestní odpovědnosti, zavedl pravidlo, že nelze uložit trest smrti za krádež, jíž se dopustí dítě mladší 14 let (pokud však okolnosti této krádeže nebyly obzvláště nebezpečné).⁶⁴

Přínosné byly ohledně trestního postihu mládeže kodifikace trestního práva za vlády Josefa I. a Marie Terezie. Podle Nového útrpného a hrdelního práva pro Království české, Markrabství moravské a Knížecí slezské (*Constitutio Criminalis Josephina*) z roku 1707 představoval nedostatečný věk polehčující okolnost, přičemž byla stanovena odlišná dolní věková hranice trestní odpovědnosti pro dívky (15 let) a chlapce (18 let). Velmi významným se stal kodex zvaný Hrdelní řád Marie Terezie (*Constitutio Criminalis Theresiana*) z roku 1768, který již rozlišoval několik kategorií trestní odpovědnosti dětí – děti do 7 let, které nebyly vůbec trestně odpovědné, děti do 14 let, které měly sníženou trestní odpovědnost, a nakonec děti do 16 let (mladistvé), které byly už plně trestně odpovědné. O změnu v chápání trestní odpovědnosti se zasloužil Josef II., syn Marie Terezie, jenž vydal roku 1787 Trestní zákon vylučující trestní odpovědnost dětí mladších 12 let.

Ke konci 19. století panoval na území Čech, Moravy a Slovenska právní dualismus, neboť na Slovensku se užívalo uherské právo a na území Čech a Moravy platil rakouský právní řád. Rakouský trestní zákon dělil mladé pachatele na 3 skupiny – děti do 10 let, které nebyly vůbec trestně odpovědné, děti ve věku od 10 do 14 let, které byly označovány jako „nedospělci“ a měly sníženou trestní odpovědnost, a pak děti od 14 do 20 let označovány jako mladistvé, které byly trestně odpovědné, avšak nemohl jim být uložen trest smrti nebo trest doživotního žaláře.⁶⁵

---

⁶¹ QUAY, Herbert C. *Handbook of juvenile delinquency*. New York: Wiley, c1987. ISBN 0471817074

⁶² VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestné činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-371-1, s. 43

⁶³ ŠÍŠKA, Boris. *Historický exkurz trestnoprávní úpravou nad mládežou až po současnost'*. Trestněprávní revue 11-12/2018, s. 260

⁶⁴ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 1

⁶⁵ ŠÍŠKA, Boris. *Historický exkurz trestnoprávní úpravou nad mládežou až po současnost'*. Trestněprávní revue 11-12/2018, s. 260

Začátkem 20. století byla na území Slovenska dovršena reforma soudnictví ve věcech mládeže, díky níž byly při soudech prvního stupně zřízeny speciální soudy mládeže a záležitosti mladistvých rozhodoval samosoudce, kterého jmenoval ministr spravedlnosti. Co se týče trestní odpovědnosti, děti do 12 byly trestně neodpovědné, děti od 12 do 18 let byly omezeně trestně odpovědné a osoby starší 18 let plně trestně odpovědné.⁶⁶

2.2.2 Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží

První samostatnou kodifikací trestního práva mládeže, která nahradila uherské a rakouské zákony na území Československa, se stal **zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží**, jímž byl vytvořen samostatný československý systém trestního soudnictví nad mládeží. Zákon obsahoval hmotněprávní i procesněprávní úpravu trestního práva mládeže a vůči obecnému trestnímu právu byl v poměru speciality.

Tento pokrokový zákon vycházel ze zásady výchovy a ochrany mladistvých před vlivy ohrožujícími jejich budoucí vývoj a byl založen na myšlence, že stát musí v případě mladistvých pachatelů plnit jiné úkoly, než jak tomu je v případě dospělých. Zákon rozlišoval osoby na nedospělé, jimiž byly osoby, které v době spáchání činu ještě nedovršily 14. roku věku (§ 1) a mladistvé, kteří v době spáchání činu dovršili 14., ale nepřekročili 18. rok věku (§ 2), přičemž dolní hranici trestní odpovědnosti stanovoval na věk 14 let.

Trestní odpovědnost mladistvých byla koncipována jako trestní odpovědnost relativní⁶⁷, což znamená, že mladistvý byl trestně odpovědný za spáchaný čin pouze tehdy, pokud „*dosáhl takového stupně vývoje po stránce intelektuální a mravní, jaký je obvyklý u jeho vrstevníků a umožňoval mu rozpoznat bezprávnost svého jednání a podle toho toto jednání usměrnit.*“⁶⁸ Díky tomu mohl soudce posoudit trestní odpovědnost mladistvého v každém konkrétním případě. Trestný čin, kterého se dopustil mladistvý, byl vždy nazýván stejně jako dnes provinění, ať se jednalo o přestupek, přečin nebo zločin (§ 3). Soud mohl za spáchané provinění mladistvému uložit trest podmíněně, nepodmíněně nebo mohl v určitých případech upustit od jeho potrestání (§ 5 odst. 1). Bylo možné kombinovat trestní a výchovná opatření, přičemž trestní sankce šlo mladistvému uložit jen dvě, a to trest zavření a peněžitý trest (§ 8 a § 9). Soud byl také oprávněn uložit napomenutí osobám, jež byly povinny pečovat o mladistvého, který se dopustil provinění (§ 5 odst. 4). Soudnictví ve věcech mládeže prováděly specializované soudy mládeže.

---

⁶⁶ VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestnej činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-371-1, s. 45-46

⁶⁷ K tomuto více viz kapitola 3.1 této práce

⁶⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3, s. 37

Nedospělým nebo mladistvým, kteří byli zproštěni, bylo zastaveno trestní řízení nebo bylo upuštěno od trestního stíhání, byl opatrovnický soud oprávněn uložit léčebná nebo výchovná opatření. V případě, že nedospělý starší 12 let spáchal čin, za který byl zákonem stanoven trest smrti či doživotí, mu byla soudem obligatorně nařízena ochranná výchova nebo byl umístěn v léčebném ústavu.⁶⁹

Na svou dobu byl zákon o trestním soudnictví nad mládeží velmi moderní a na vysoké úrovni, což dokazuje i fakt, že se současný ZSVM k mnoha institutům z tohoto zákona vrací.⁷⁰ Neměl však dlouhého trvání v důsledku druhé světové války.

2.2.3 Vývoj trestního práva po roce 1950

V roce 1950 byl nahrazen **zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon**, a **zákonem č. 87/1950 Sb., trestní řád**, které představovaly zásadní krok zpět ohledně problematiky soudnictví ve věcech mládeže. Ustanovení týkající se mládeže byly okleštěny (problematiku upravovaly pouze § 56 - § 63 trestního zákona a § 227 - § 237 trestního řádu) a začleněny do obecného trestního zákona. Současně byly také zrušeny specializované soudy mládeže.⁷¹

Trestní zákon opustil koncepci relativní trestní odpovědnosti, kterou zavedl jeho předchůdce, a také zvýšil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 15 let (§ 56), již stanovil jako absolutní. Po dovršení tohoto věku tedy byl dospívající vždy trestně odpovědný za spáchaný trestný čin, bez ohledu na stupeň jeho dosažené intelektuální a mravní vyspělosti. Věk mladistvých končil dovršením 18. roku jako v předchozí právní úpravě.⁷²

Za zmínku stojí účel trestu ukládaného mladistvým pachatelům, jak ho vymezuje § 57 trestního zákona: „*Účelem trestu u mladistvého je především vychovat ho v řádného pracujícího člověka, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož pochází.*“ Z tohoto ustanovení je jasně patrná politická ideologie této doby, jejímž cílem je vychovat z mladých osob „řádné pracující lidi.“ Zajímavý je také § 58 zákona, v němž je zakotvena možnost fakultativního upuštění od potrestání mladistvého (např. z důvodu omluvitelné nemožnosti plně rozpoznat nebezpečnost svého jednání). Stejně jako v předchozí právní úpravě nebylo možné mladistvému uložit trest smrti (§ 59) a trestní sazby trestu odnětí svobody se při ukládání mladistvým snižovaly na polovinu, přičemž horní hranice sazby nesměla převýšit 5 let a dolní 1 rok (§ 60 odst. 2).

⁶⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3, 37-39

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. *Hranice trestní odpovědnosti*. Časopis pro právní vědu a praxi 1/2005

⁷¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3, s. 40

⁷² VÁLKOVÁ, Helena. *Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti*, Právní rozhledy 6/1997

1. 1. 1962 nabyly účinnosti **zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon**, a **zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád**, které nahradily předchozí právní úpravu. Problematika mladistvých byla upravena v samostatné hlavě trestního zákona (§ 74 - § 87), přesto však stále nedostatečně. Za mladistvé byly stále považovány osoby v rozmezí do 15 do 18 let (§ 74), přičemž trestní právo bralo ohled na nedostatek zkušeností a neukončený psychický vývoj mladých lidí, což reflektoval i § 33 trestního zákona, který považoval spáchání trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých za polehčující okolnost. Zajímavé je znění ustanovení § 75, které uvádí, že „*čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně, není trestným činem, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý.*“ Právní úpravou byl zařazen stupeň nebezpečnosti pro společnost mezi zákonné znaky trestného činu.⁷³

V případě, že se trestně neodpovědná osoba starší 12 let, která ještě nedovršila věku 15 let, dopustila činu, za nějž bylo možné uložit výjimečný trest, byla jí soudem obligatorně uložena ochranná výchova (§ 86). Mladistvému pachateli mohl soud před novelizací v roce 1990 uložit poměrně úzkou škálu trestů (§ 78), a to trest odnětí svobody (se sníženou sazbou jako v předchozím zákoně), propadnutí věci, a pokud byl mladistvý výdělečně činný, tak i nápravné opatření nebo peněžitý trest, po novelizaci pak také trest vyhoštění a trest zákazu činnosti za podmínky, že nečinil překážku při přípravě na povolání mladistvého. V této době byl nejčastěji ukládán podmíněný trest odnětí svobody (zhruba ve ¾ všech případů), ostatní tresty byly využívány jen velmi sporadicky a v praxi pak „*téměř devět z deseti pravomocně odsouzených mladistvých odcházelo od soudu s přesvědčením, že se jim vlastně nic nestalo,*“ což se negativně promítlo na vyšší míře recidivy.⁷⁴

Trestní zákon z roku 1961 byl mnohokrát novelizován, což mělo za následek určitou nepřehlednost právní úpravy.

2.2.4 Zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže

Stávající právní úprava byla kvůli mnoha nedostatkům kritizována laickou i odbornou veřejností. Důvodová zpráva k návrhu ZSVM poukazuje v první řadě na nedostatečnou diferenciaci trestní odpovědnosti mladistvých a kritizuje fakt, že hmotněprávní i procesněprávní úprava je koncipována ve formě výjimek z obecné trestněprávní úpravy, ačkoli dospívající vyžadují s ohledem na specifické charakteristiky jejich věku zcela odlišný přístup, a proto nelze

---

⁷³ ŠIŠKA, Boris. *Historický exkurz trestnoprávní úpravou nad mládežou až po současnost'*. Trestněprávní revue 11-12/2018, s. 260

⁷⁴ OSMANČÍK, Otakar: *K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže*, Bulletin advokacie 1/2004, s. 30

adekvátní právní úpravu začlenit mezi obecné trestněprávní normy. Z tohoto důvodu upřednostňuje doporučení Rady Evropy i právní úpravy jiných států oddělenou právní úpravu soudnictví ve věcech mládeže.⁷⁵ Ačkoli se myšlenka samostatného systému justice ve věcech mládeže objevovala již od roku 1992, kdy byly započaty práce na rekonstrukci trestního práva, situace v té době této myšlenky bohužel nepřála, a to zejména z důvodu absence speciálních soudů pro mládež a neexistence potřebného systému probačních a mediačních úředníků.⁷⁶

Dalšími nedostatky, které důvodová zpráva k návrhu zákona zmiňuje a na které ZSVM reaguje, jsou zcela neuspokojivá úprava zacházení s dětmi mladšími 15 let, které spáchaly čin jinak trestný, a nedostatečné vymezení kategorie mladých dospělých, neboť k těmto osobám je též nezbytné přistupovat zvláštním způsobem (zejména co se týče ukládání sankcí). Důvodová zpráva také upozorňuje na nutnost větší individualizace při řešení deliktů mladých pachatelů a na potřebu rozšířit škálu opatření, jež lze mládeži za spáchané protiprávní činy ukládat. V neposlední řadě bylo nutné reagovat na nízkou specializaci orgánů činných v trestním řízení, nerespektování specializace na věci mladistvých u obecných soudů a nedostatečnou spolupráci s Probační a mediační službou.

. Hlavním smyslem reformy trestního práva v této oblasti bylo „*upravit komplexně hmotněprávní i procesní aspekty trestání mládeže, nově konstituovat systém specializovaných soudů mládeže a jasně vymezit ucelenou škálu možných reakcí na trestnou činnost mládeže.*“⁷⁷ Cílem bylo, aby soudy pro mládež mohly dospívajícímu uložit, s ohledem na jeho věk a rozumovou a mravní vyspělost, co nejvhodnější a nejúčelnější opatření.

Po více než pětiletých přípravách a důkladném zhodnocení vypracovaných analytických dokumentů byl v červnu 2003 ZSVM přijat, účinnosti pak nabyl 1.1.2004. Přijetím tohoto zákona bylo trestní právo mládeže, po inspiraci zákonem o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, vyčleněno do samostatného právního předpisu.

Obecný účel zákona vyplývá z díkce § 1 odst. 2, § 3 odst. 1 a § 9 odst. 1 ZSVM a je zejména preventivního charakteru, neboť podle důvodové zprávy je právě mládež skupinou, na níž je nutné zaměřit pozornost celé společnosti a dbát na to, aby každý člen této skupiny dopouštějící se

---

⁷⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

⁷⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3, s. 41

⁷⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

nějakého protiprávního činu „*podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním jednáním, bylo mu uloženo vhodné a přiměřené opatření a v konečném důsledku našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému a mravnímu vývoji.*“⁷⁸ Z ustanovení § 1 odst. 2 ZSVM je patrná snaha pozitivně působit na výchovu a budoucí sociální vývoj mládeže, což ve svém důsledku napomáhá předcházení jejího kriminálního chování. Toto ustanovení dále rozvádí § 3 odst. 1 ZSVM, podle něhož mají sankce směřovat zejména k obnově protiprávním činem narušených vztahů a úspěšnému návratu pachatele zpět do společnosti. S těmito závěry koresponduje také § 9 odst. 1 ZSVM, který vymezuje obecný účel opatření ukládaných mladistvým pachatelům a spatřuje ho především ve „*vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění.*“ Právě v účelu opatření se ZSVM výrazně odlišuje od obecné úpravy. Přestože v TZ není účel trestu definován, je možné jej vyčíst z ustanovení upravujících obecné zásady trestání a je jím v první řadě ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli, přičemž tato ochrana spočívá zejména v zabránění pachatelům dopouštět se další kriminální činnosti, ale i výchově k řádnému životu a preventivním působení na ostatní členy společnosti. Trest je odsouzenému pachateli ukládán jako újma na svobodě či újma na majetkových nebo jiných právech.⁷⁹ Naproti tomu opatření nejsou mladistvým ukládána primárně za účelem způsobení újmy, ale jejich význam je zejména preventivní a cílí především na výchovu a ochranu mladistvého před škodlivými jevy.

Výše zmiňovaná ustanovení hrají významnou roli z hlediska interpretace zákona a jsou v nich vyjádřeny principy restorativní justice, na jejíž myšlenkách, jak jsem již popisovala výše, je nová úprava trestního soudnictví ve věcech mládeže po vzoru zahraničních moderních právních úprav vystavěna. Záměrem restorativní justice je spravedlivá a adekvátní reakce na provinění mladistvého, přičemž důraz je kladen na odstranění jeho negativních následků a urovnání vztahů s poškozeným.

Vztah ZSVM k jiným trestněprávním a dalším předpisům vymezuje § 1 odst. 3 ZSVM, který stanoví, že „*pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů.*“ Zákon je tedy vůči obecnému

---

⁷⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 385-389

trestnímu právu v poměru speciality – konkrétně představuje lex specialis k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TZ“) a zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním („TŘ“), které se užití subsidiárně. Obecnou úpravu TZ i TŘ je tedy možné užít pouze v případě, kdy ZSVM nemá pro danou problematiku vlastní zvláštní úpravu.⁸⁰

Osobně si myslím, že je tento způsob právní úpravy problematiky soudnictví ve věcech mládeže zbytečně komplikovaný, neboť ZSVM velmi často odkazuje na obecné trestněprávní normy obsažené v TZ a TŘ. Je tak na pováženou, zdali by nebylo vhodnější a méně problematické otázky soudnictví ve věcech mládeže součástí zařadit jako součást obecných trestněprávních zákonů.

2.3 Vymezení základních pojmů

Jedním z projevů odlišného přístupu trestního práva k mládeži zmiňovaného v předchozí kapitole je speciální terminologie užívaná ZSVM, která má podle zákonodárce odpovídat účelu a povaze opatření, jež jsou delikventní mládeži ukládána za spáchaná provinění.

Základní pojem, který je zmíněn již v samotném názvu zákona, je pojem **mládež**. Jedná se o souhrnný název, pod nějž jsou podle § 2 odst. 1 písm. a) ZSVM řazeny děti a mladiství. Toto rozdělení je klíčové, a to z důvodu, že se na každou z těchto skupin vztahuje jiný druh odpovědnosti za protiprávní jednání.

Dítě mladší 15 let je osoba, která v době spáchání činu jinak trestného ještě nedovršila 15. rok věku (§ 2 odst. 1 písm. b) ZSVM).

Jako **mladistvý** je zákonem označována osoba, jež v době spáchání provinění dovršila 15. a nepřekročila 18. rok svého věku (§ 2 odst. 1 písm. c) ZSVM). Považuji za důležité zmínit, že posouzení pachatele jako mladistvého nesouvisí s jeho svéprávností z pohledu občanského práva – v trestním právu hmotném je tedy irrelevantní, pokud pachatel nabude plné svéprávnosti ještě před dovršením 18. roku věku podle § 30 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“).

S ohledem na § 139 TZ, který stanovuje pravidlo pro počítání času v trestním právu, je za dítě mladší 15 let považována i osoba, která čin jinak trestný spáchala v den svých 15. narozenin, neboť 15. roku dovrší až uplynutím poslední hodiny téhož dne. Tato zásada se uplatní obdobným

---

⁸⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3, s. 48-49

způsobem i v případě mladistvého, který spáchal provinění v den svých 18. narozenin – tedy i on je v den svých 18. narozenin stále považován za mladistvého.⁸¹

Z důvodu, že v některých případech není vývoj osoby plně dokončen ani po dovršení 18. roku věku, považuje TZ za polehčující okolnost, pokud byl trestný čin spáchán pachatelem **ve věku blízkém věku mladistvých** (§ 41 písm. f) TZ). Soud k této skutečnosti přihlíží při stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 39 odst. 3 TZ), proti pachateli ve věku blízkém věku mladistvých (jinak též označovaný jako mladá dospělost) také může uplatnit některé sankce jako proti mladistvým pachatelům (§ 48 odst. 5 TZ).⁸² Žádný z trestních zákonů číselně nevymezuje věkovou hranici, do níž je možné o tomto období hovořit, neboť dospívání je značně individuální proces. Je však již zažitou zvyklostí, že za horní hranici věku blízkého věku mladistvých je vnímán věk 21 let. Podle mého názoru je však tato hranice s ohledem na výše zmiňované poznatky tzv. vynořující se dospělosti poněkud nízká, neboť se podle těchto výzkumů vysoká část osob mezi 18 až 25 lety věku ještě necítí být plně dospělými a připravenými na dospělý způsob života. Hranice věku blízkého věku mladistvých by tak mohla být zvýšena, teoreticky až na 25 let, aby lépe reflektovala specifické vlastnosti a potřeby této věkové kategorie a právní úprava by tak mohla vůči ní být příznivější.

Problematická může být též skutečnost, že k rozhodování o trestných činech spáchaných osobami ve věku blízkém věku mladistvých jsou věcně příslušné obecné soudy namísto specializovaných soudů pro mládež, a to z důvodu nedostatečné specializace ohledně záležitostí delikventní mládeže oproti specializovaným senátům a též proto, že obecné soudy nejsou tak dobře informované o možnostech realizace výchovných opatření ve svém obvodu. Z těchto důvodů se zdá být vhodná změna právní úpravy v tom směru, aby trestné činy osob ve věku blízkém věku mladistvých projednávaly též soudy pro mládež.⁸³ K provedení této změny by však nejdříve bylo třeba exaktně vymezit horní hranici věku blízkého věku mladistvých, aby v praxi nedocházelo k problému ohledně určení věcné příslušnosti soudů pro mládež.

Od pojmu trestný čin je nutné odlišovat pojem protiprávní čin. Tento termín užívá ZSVM jako souhrnný nadřazený název pro provinění, trestný čin a čin jinak trestný (§2 odst. 2 písm. a) ZSVM). Jako **provinění** je označován trestný čin spáchaný mladistvým pachatelem (§ 6 odst. 1

---

⁸¹ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou* : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5, s.7

⁸² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 212-213

⁸³ VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2, s. 66

ZSVM). Toto odlišné označení je projevem restorativní justice (viz výše) a jeho účelem je zabraňování možné negativní stigmatizace mladistvého pachatele.⁸⁴ Jedná se pouze o speciální označení, nikoli o zvláštní samostatnou kategorii deliktů. Provinění také nejsou dále kategorizována na přečiny a zločiny.⁸⁵

V případě, že se takového činu dopustí dítě mladší 15 let, se užívá označení **čin jinak trestný**. Tímto termínem je rozuměn „*čin, který je v daném případě beztrestný, i když v jiném případě a za jiných okolností by trestný byl.*“⁸⁶ Užívá jej ZSVM v případech, kdy chybí nějaký formální znak trestného činu – tedy věk, přičetnost, či rozumová a mravní vyspělost u mladistvých. U dítěte mladšího 15 let se tak bude jednat o čin jinak trestný z důvodu nedostatku věku, u mladistvého může jít o čin jinak trestný v případě, že v době spáchání činu nebude dostatečně rozumově a mravně vyspělý.⁸⁷ Co se týče společenské nebezpečnosti činu jinak trestného spáchaného dítětem mladším 15 let, vzhledem k nízké rozumové a mravní vyspělosti příznačné pro tento věk by se mělo nepochybně jednat o činy vyšší než malé společenské nebezpečnosti, spíše však ještě o něco závažnější než ty, pro které lze trestně stíhat mladistvé. Postupy užívané proti trestně neodpovědným dětem by měly zohledňovat jejich nevyzrálost a nemělo by docházet k vyvozování trestní odpovědnosti v případě, kdy se zdá kvůli povaze a způsobu provedení takového činu příliš přísné postupovat podle § 93 odst. 1 ZSVM.⁸⁸

Odlišná terminologie se užívá i pro reakci na delikt spáchaný mladistvým pachatelem – místo termínu trest, který v sobě zahrnuje zejména újmu a odplatu za spáchaný čin, je užíván pojem **opatření**, jež spočívá v aktivním působení na stále se vyvíjejícího dospívajícího jedince (ačkoli u činů s vyšší závažností také obsahuje prvek újmy).⁸⁹ Termín opatření proto výstižněji reflektuje povahu potřebné reakce společnosti na provinění mladistvého. Užívání tohoto termínu s sebou nepřináší zdaleka stejnou míru stigmatizace a difamační účinek jako trest.⁹⁰

---

⁸⁴ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 21

⁸⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 127

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 138

⁸⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 138-139

⁸⁸ VÁLKOVÁ, Helena a Alexander SOLOTÁŘ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*, *Trestněprávní revue* 7/2004, s. 197

⁸⁹ VÁLKOVÁ, Helena. *Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle?* *Trestněprávní revue* 5/2002, s. 135

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 480

Již důvodová zpráva k návrhu ZSVM zmiňuje, že pro bezporuchové fungování soudnictví nad mládeží v praxi je nutné, aby se na něm podíleli specializovaní odborníci.⁹¹ Jedná se zejména o **soudy pro mládež**, přičemž ZSVM pod tímto pojmem míní „*zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu*“ (§ 2 odst. 2 písm. d) ZSVM). Důvodová zpráva k návrhu ZSVM dále říká, že „*v řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování jejich trestních věcí bylo svěřováno osobám, jejichž znalost otázek souvisících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení.*“⁹² Jedná se tedy nejen o vědomosti právní, ale pro správné rozhodování by soudci též měli mít do jisté míry základní přehled i z oblasti psychologie, psychiatrie a speciální pedagogiky. Tehdejší soudce pro mládež Jureček popsal svou zkušenost následovně: „*Když jsem před pěti lety nastoupil k tomuto soudu, jeho vedení rozhodlo, že budu mít uvedenou specializaci. Tím jsem se stal soudcem soudu pro mládež. Žádným dalším speciálním vzděláváním jsem neprošel. Veškerou legislativu jsem si musel sám nastudovat. V oblasti dětské psychologie nebo speciální pedagogiky jsem se však nijak nevzdělával.*“⁹³ Je tedy otázkou, zdali by nebylo na místě zvýšení úrovně vědomostí soudců z těchto oborů, neboť nevhodný přístup k mládeži může mít za následek uložení nepřiměřeného opatření a negativní ovlivnění vývoje mladého člověka do budoucna. Další vzdělávání soudců by z mého pohledu bylo o to nutnější, pokud by vznikly samostatné soudy, které by se skutečně věnovaly pouze oblasti soudnictví ve věcech mládeže.

---

⁹¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

⁹² Tamtéž.

⁹³ DOUBRAVA, Lukáš. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění*. Učitelské noviny 8/2008. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=905>

3 Trestní odpovědnost mladistvých pachatelů

3.1 Relativní trestní odpovědnost mladistvých

Pojem trestní odpovědnost lze vyložit jako povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé právní důsledky svého jednání a strpět uložení adekvátní sankce. Vzniká jako reakce na předchozí protiprávní jednání, má tedy retrospektivní charakter.⁹⁴ Aby mohl být pachatel trestně odpovědný za trestný čin, jehož znaky skutkové podstaty svým jednáním naplnil, musí být splněny obecné znaky trestného činu stanovené TZ. Pachatel musí splnit podmínku dostatečného věku, tedy musí v době spáchání činu dovršit 15. rok věku (§ 25 TZ) a podmínku přičetnosti neboli musí být schopen rozpoznat protiprávnost svého činu a musí být schopen ovládat své jednání (§ 26 TZ). Jedná se o absolutní trestní odpovědnost, pro níž je právě typická pevně určená dolní věková hranice.⁹⁵

ZSVM ovšem vyžaduje kromě těchto obecných podmínek pro trestní odpovědnost dospělých splnění ještě jedné podmínky, aby mohl být mladistvý pachatel trestně odpovědný za spáchané provinění, a tou je **rozumová a mravní vyspělost**. Zákon ve svém § 5 odst. 1 stanoví, že „*mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“⁹⁶ Podle důvodové zprávy k návrhu ZSVM musí být nedostatek vyspělosti podstatný a k trestní odpovědnosti mladistvého postačuje, aby byl schopen s ohledem na dosaženou úroveň svého vývoje posoudit, že je jeho jednání „špatné“ a že hrubě koliduje s obecně uznávanými normami společnosti, nebo aby byl schopen své chování adekvátním způsobem usměrnit – nemusí tedy přesně vědět, který konkrétní trestný čin spáchal.⁹⁷ V praxi dochází k zastavení trestního stíhání z důvodu trestní neodpovědnosti mladistvého dle § 5 odst. 1 ZSVM pouze zřídkakdy – v roce 2020 se tak stalo pouze v 5 případech.⁹⁸

Zavedením podmínky rozumové a mravní vyspělosti je reflektována skutečnost, že proces dospívání probíhá u jednotlivých mladistvých odlišně a úroveň dosažené zralosti a vyspělosti se u

⁹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 20

⁹⁵ VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3, s. 10

⁹⁶ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 17

⁹⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

⁹⁸ Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

mladých osob, obzvláště kolem 15. roku věku, podstatně liší. V případě, že se u konkrétního mladistvého prokáže podstatné vývojové zpoždění v porovnání s jeho stejně starými vrstevníky, soud pro mládež může rozhodnout bez vyvození trestněprávních důsledků a rovněž vůči němu může užít postupy a opatření obdobně jako u dětí mladších 15 let (§ 5 odst. 2 ZSVM).⁹⁹ Toto pojetí trestní odpovědnosti mladistvých, které se na rozdíl od absolutní trestní odpovědnosti odvíjí od dosažení určitého stupně intelektuálního a mravního vývoje, se nazývá relativní (podmíněná) trestní odpovědnost.¹⁰⁰

Přesné vymezení a kritéria pojmu rozumová a mravní vyspělost nejsou v ZSVM obsažena. Problematikou psychického vývoje mládeže jsem se zabývala v 1. části této práce, jen pro připomenutí bych ráda zmínila, že intelektuální a mravní vývoj každého jedince ovlivňuje mnoho faktorů od genetických dispozic, přes rodinu a prostředí, v němž jedinec vyrůstá, až po vliv vrstevnické skupiny.

Nejvyšší soud ČR se zabýval rozumovou a mravní vyspělostí ve svém usnesení ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006. Judikoval, že složku rozumového vývoje lze obecně popsat tak, že „zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto typu myšlení.“¹⁰¹ Mravní vývoj osobnosti mladistvého vnímá jako „proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality.“¹⁰² Přitom považuje za nutné posuzovat složku rozumové i mravní vyspělosti mladistvého ve vzájemné souvislosti a s ohledem na obvyklý vývoj dospívajících v tomto věku. V případě odůvodněných pochybností je v konkrétním případě třeba, aby záležitost zralosti mladistvého posoudili dva znalci – první z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a druhý z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, specializovaný na dětskou psychologii.¹⁰³

Často diskutovanou otázkou související s problematikou relativní trestní odpovědnosti je, zdali jsou výše zmíněná kritéria vylučující trestní odpovědnost mladistvého speciálním druhem nepřičetnosti nebo samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost vedle věku a nepřičetnosti. Zastáncem prvního z názorů je Šámal, podle něhož je třeba ustanovení § 5 odst. 1

---

⁹⁹ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 17-18

¹⁰⁰ VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3, s. 10

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

ZSVM vnímat jako zvláštní druh nepřičetnosti, neboť zákon v tomto případě trestní odpovědnost mladistvého vymezuje pomocí kritérií, jimiž TZ obdobně vymezuje nepřičetnost, ovšem s tím rozdílem, že místo pojmu duševní porucha v tomto případě užívá pojem rozumová a mravní vyspělost. Ve své publikaci také poukazuje na skutečnost, že nedostatek věku býval v minulosti řazen přímo mezi důvody nepřičetnosti.¹⁰⁴

Opačný názor na tuto problematiku zastává Jelínek, který na rozumovou a mravní vyspělost pohlíží jako na samostatnou obligatorní podmínku trestní odpovědnosti mladistvého. Svůj argument opírá o vztah speciality ZSVM k TZ – rozumovou a mravní vyspělost proto podle něj nelze podřadit pro nepřičetnost a vnímá ji jako další tímto speciálním zákonem stanovenou podmínku, která se uplatní zároveň s obecnými podmínkami pro dospělé pachatele.¹⁰⁵ Nedostatek rozumové a mravní vyspělosti podle jeho názoru není způsoben patologickou duševní poruchou, ale jedná se o důsledek opožděného dospívání.¹⁰⁶ K tomuto názoru se přikláním i já – pomalejší dospívání z mého pohledu není patologického rázu jako duševní porucha a nemělo by tak pod ni být řazeno. Vzhledem ke specialitě ZSVM k TZ souhlasím s názorem, že rozumová a mravní vyspělost představuje další samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost vedle věku a nepřičetnosti.

Rozdílnost výše popsaných názorů z teoretického pohledu právní nauky nehraje zásadní roli, neboť v obou případech dojdeme ke stejnému závěru – mladistvý nebude trestně odpovědný. K problému však může dojít v praxi při ukládání sankčních opatření trestně neodpovědnému mladistvému, jelikož přiklonění se ke kterémukoliv z názorů má odlišné právní následky. Komplikace nastává v situaci, kdy je prokázána nedostatečná rozumová a mravní vyspělost a trestní stíhání je proto třeba zastavit. V případě, že chápeme § 5 odst. 1 ZSVM jako samostatný důvod, který vylučuje trestní odpovědnost, je možné jej zastavit podle § 172 odst. 1 písm. b) TŘ (příp. zprostit obžalovaného obžaloby podle § 226 písm. b) TŘ) z důvodu, že skutek není vůbec trestným činem. Pokud ale ustanovení vnímáme jako zvláštní druh nepřičetnosti, bude se v řízení postupovat podle § 172 odst. 1 písm. e) TŘ (příp. § 226 písm. d) TŘ), tedy skutek je trestným činem, ale obviněný nebude trestně odpovědný z důvodu nepřičetnosti.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel: *K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého*, Právní rozhledy 2/2004, s. 47

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří. *K trestní odpovědnosti mladistvých. (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)*, Kriminalistika 2/2005, s. 125

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 214

¹⁰⁷ VANDUCHOVÁ, Marie. *Zamyšlení nad ustanovením § 5 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže*. In: FENYK, Jaroslav. Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: Jaroslav Šprongl, 2007, s. 149-153

3.2 Věková hranice trestní odpovědnosti

Stanovení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti je velmi problematickým úkolem a v oblasti trestního práva je jedním z nejčastěji diskutovaných témat. Trestně odpovědnou může být shledána pouze osoba, která dosáhla takové úrovně vyspělosti a sociální zralosti, že je schopna „*mentálně a psychicky chápat smysl a význam svého počínání.*“¹⁰⁸ Vzhledem k odlišnému vývoji a rychlosti dospívání u jednotlivých dospívajících je stanovení jednotné věkové hranice, od níž je třeba pohlížet na všechny osoby jako na dostatečně vyspělé, velmi komplikované.

V České republice máme minimální věk pro trestní odpovědnost stanoven na 15 let (§ 25 TZ), ovšem nebylo tomu tak vždy. Jak jsem již zmiňovala ve 2. části této práce, zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, určoval hranici trestní odpovědnosti na věk 14 let. Tato hranice však byla, podobně jak je tomu dnes, konstruována podmíněně, tudíž trestní odpovědnost se neuplatnila u dospívajícího, u něhož byla v době činu shledána taková zaostalost, pro niž „*nemohl rozpoznat bezprávnost činu nebo své jednání podle správného rozpoznání řídit.*“¹⁰⁹ Tato koncepce podmíněné trestní odpovědnosti byla opuštěna přijetím trestního zákona č. 86/1950 Sb. a nahrazena koncepcí absolutní trestní odpovědnosti od věkové hranice 15 let, kterou převzal také trestní zákon č. 140/1961 Sb.¹¹⁰

Zásadní diskuse na toto téma se rozpoutaly v době přijímání současného TZ. Ve svém původním znění měnil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 14 let, k čemuž podle důvodové zprávy k tomuto zákonu došlo „*s přihlédnutím k rozvoji rozumové a mravní vyspělosti dětí v České republice.*“¹¹¹ Zohledňoval také, že jsme na našem území měli stejnou hranici až do roku 1950 a v době přijímání TZ ji měla takto stanovenou většina států střední Evropy (např. SRN a Rakousko). Avšak ještě před nabytím účinnosti byl již schválený a publikovaný TZ novelizován zákonem č. 306/2009 Sb., který opět zvýšil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 15 let. Reakce na toto opětovné zvýšení byly vesměs pozitivní, jelikož se zákon znovu přiklonil ke koncepci relativní trestní odpovědnosti. Podle Válkové je pozitivem této pružně nastavené regulace, že v případě nedostatečně rozumově a mravně vyspělého mladistvého není nutné vyvodit trestní odpovědnost, ovšem na druhou stranu v případě nebezpečného mladého delikventa, který se dopouští těch

---

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 214

¹⁰⁹ VÁLKOVÁ, Helena. *Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti*, Právní rozhledy 6/1997, s. 289

¹¹⁰ VÁLKOVÁ, Helena. *Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti*, Právní rozhledy 6/1997, s. 289

¹¹¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, dostupné z: http://svobodas.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf

nejzávažnějších protiprávních činů, je možné uložit sankci ochranné výchovy v uzavřeném výchovném ústavu a chránit tak společnost. Nadto registrovaná kriminalita páchaná mládeží vykazovala v té době klesající trend.¹¹²

O věkové hranici trestní odpovědnosti však stále panují rozporuplné názory. Obecně lze pro snížení věkové hranice užít stejné argumenty, jež byly zmíněny v důvodové zprávě k návrhu TZ – tedy tradici na našem území do roku 1950, průměrně nižší věkové hranice v ostatních státech Evropské Unie (přehled viz příloha č. 1 na konci této práce) a dřívější dospívání dnešní mládeže.

Pokud jde o poslední argument, existují dlouhodobé antropocentrické studie, které potvrzují, že jak tělesný, tak i psychický vývoj probíhá u mladších generací rychleji, než tomu bylo dříve. Také jejich rozpoznávací schopnosti nabývají větší kvality. Dnešní děti by si tak měly mnohem lépe uvědomovat, kdy se jejich jednání stává protiprávním. Pro některé děti může být navíc motivací ke spáchání protiprávního činu skutečnost, že za svůj čin nebudou muset nést negativní právní důsledky, jelikož nedosahují věku hranice trestní odpovědnosti.¹¹³

Hlas laické veřejnosti pro snížení hranice se ozývá pravidelně po medializaci případu nějakého činu s povahou zvláště závažného zločinu spáchaného dítětem. Média mají ovšem tendenci, jak jsem již zmiňovala výše, stav kriminality mládeže zbytečně drammatizovat a opomínají zmínit fakt, že se v takovýchto případech jedná pouze o výjimečné excesy a mládež zpravidla páchá trestnou činnost s nižší závažností.¹¹⁴ Vlnu debat o nutnosti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti v posledních letech rozpoutal případ čtrnáctiletého chlapce, který v únoru roku 2016 ubodal třináctiletou dívku.¹¹⁵

Co se týká argumentů proti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, jedním z nejčastěji opakovaných jsou komplikace, které by s sebou změna věkové hranice přinesla, neboť by ji bylo nutné promítnout do mnoha právních oblastí přímo s ní souvisejících a byla by proto vyžadována změna velkého množství zákonů. Se snížením věkové hranice trestní odpovědnosti by také bylo na místě snížení věkové hranice pro započítání legálního sexuálního života, což by ve svém důsledku snížilo ochranu mladistvých před pohlavním zneužíváním pedofily, pro než by se takto rozrostlo spektrum potenciálních „legálních“ obětí.¹¹⁶ Podle psychologa Jaroslava Šturmy „nelze hovořit o

---

¹¹² VÁLKOVÁ, Helena. 15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009, Právní rozhledy 15/2009, s. 11

¹¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. Hranice trestní odpovědnosti. Časopis pro právní vědu a praxi 1/2005

¹¹⁴ VÁLKOVÁ, Helena a Alexander SOLOTÁŘ. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue 7/2004, s. 197

¹¹⁵ Čtrnáctiletého chlapce podezřelého z vraždy dívky soudí kvůli napadení kamaráda [online]. Teplice, 2016, 8. 4. 2016. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/ctnactileteho-chlapce-podezreleho-z-vrazdy-divky-soudi-kvuli-napadeni-kamarada-347548>

¹¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. Hranice trestní odpovědnosti. Časopis pro právní vědu a praxi 1/2005

*tom, že by děti byly dnes zralejší a odpovědnější a že by se v tomto smyslu jejich vývoj zrychlil. Děti mají určitě více zážitků a zkušeností všeho druhu, zároveň se však zvyšuje rozpor mezi vyspíváním jednotlivých složek osobnosti mladého člověka.*¹¹⁷

Další argumenty proti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti plynou z důvodové zprávy k zákonu č. 306/2009, kterým byl novelizován TZ ještě před svou účinností. Upozorněno je zde zejména na fakt, že změna věkové hranice ve skutečnosti neřeší žádný problém, jelikož ze statistik kriminality té doby vyplývá, že kriminalita dětí klesá. Na skutečnost, že snížení věkové hranice požadovala velká část společnosti kvůli problematice závažné trestné činnosti dětí, reaguje důvodová zpráva poukázáním na ZSVM, který tuto záležitost již legislativně vyřešil a umožňuje postavit dětského pachatele před soud a uložit mu opatření neohledně na jeho věk.¹¹⁸ Mnoho odborníků dospělo k závěru, že snížení hranice z 15 na 14 let žádný problém neřeší a stát by neměl zbytečně zpříšňovat své trestněprávní předpisy. Více pozornosti by se mělo naopak zaměřit na vzdělávání a proškolení policistů, sociálních pracovníků a pedagogů, aby byli schopni lépe využívat možnosti ve prospěch nápravy mladistvých, které jim nabízí náš právní řád.¹¹⁹

K zachování hranice trestní odpovědnosti na 15 let se přikláním i já. Nemyslím si, že by její snížení na 14 let mělo přinést nějaké výrazné změny k lepšímu. Osobně považuji za zdařilou úpravu v ZSVM, který zavedl širokou škálu opatření, která lze uložit trestně neodpovědným dětem mladším 15 let bez ohledu na jejich věk. Místo snižování hranice trestní odpovědnosti pokládám za vhodné zaměřit se na efektivní prevenci kriminality mládeže a také na předcházení zanedbávání dětí a eliminaci nevhodných rodinných prostředí, v nichž děti vyrůstají, neboť právě tato prostředí jsou jedním z nejzásadnějších kriminogenních faktorů, jež mají negativní vliv na psychický vývoj dítěte a následný rozvoj jeho kriminální kariéry.

Co by ovšem mohlo stát za zvážení je dvojí věková hranice trestní odpovědnosti, jaká je zavedena v některých státech Evropské Unie. Jako příklad lze uvést právní úpravu v Litvě, kde je obecná věková hranice nastavena na 16 let, ovšem pro ty nejzávažnější taxativně vymezené trestné činy (jako např. vražda nebo znásilnění) je stanovena věková hranice nižší, a to 14 let.¹²⁰ Význam takto závažných provinění je totiž normálně vyspělé dítě schopno chápat již v mnohem nižším

---

¹¹⁷ *Snížení hranice trestní odpovědnosti*. CEVRO, Čtrnáctideník 8/2010 [online]. 2010, 20. 4. 2010. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/219786-cevro-dubnu-2010>

¹¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 306/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6mzqgzwpi6q&groupIndex=6&rowIndex=0>

¹¹⁹ *Snížení hranice trestní odpovědnosti*. CEVRO, Čtrnáctideník 8/2010 [online]. 2010, 20. 4. 2010. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/219786-cevro-dubnu-2010>

¹²⁰ *Minimum Ages Of Criminal Responsibility In Europe*, Child Rights International Network. Dostupné z: <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe.html>

věku, než je u nás nastavena hranice trestní odpovědnosti. Za ta nejzávažnější provinění by pak tedy mohly být trestně stíhány i děti mladší 15 let, je otázkou pro odborníky, jestli by pro ně bylo vhodné stanovit hranici na 14 let nebo ještě nižší. Myslím si však, že vzhledem k velmi nízkému počtu činů se zvlášť vysokou závažností spáchaných dětmi mladšími 15 let u nás není tato změna právní úpravy v blízké době nutná.

3.3 Zánik trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů

*„Důvody zániku trestní odpovědnosti (zániku trestnosti) jsou okolnosti, které nastaly po spáchání trestného činu, ale dříve, než je o něm pravomocně rozhodnuto, a které způsobují jednou provždy zánik práva státu na potrestání pachatele.“*¹²¹ Jedná se o případy, kdy trestnost činu zanikla dodatečně, ačkoli byl v době spáchání trestným činem. K těmto důvodům je přihlíženo z úřední povinnosti a jejich následkem je nemožnost zahájit pro daný trestný čin trestní stíhání pachatele a v případě, že již bylo zahájeno, v něm nelze pokračovat. Zaniká tak trestněprávní vztah mezi státem a pachatelem vzniklý na základě spáchání trestného činu a s ním i oprávnění státu pachateli uložit adekvátní trest a povinnost pachatele se uloženému trestu podrobit. Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou upraveny v TZ – jsou jimi účinná lítost (§ 33 TZ) a promlčení trestní odpovědnosti (§ 34 a 35 TZ). Oba instituty jsou zároveň upraveny i v ZSVM v § 7 a § 8, přičemž tato speciální úprava se užije nehledě na podmínky stanovené TZ. Mohou se uplatnit také zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti, a to zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu (§ 20 odst. 3, § 21 odst. 3 TZ), zánik trestnosti účastenství (§ 24 odst. 3 TZ), smrt pachatele (tento případ není v TZ výslovně uveden), milost prezidenta republiky a případy zániku trestní odpovědnosti uvedené ve zvláštní části TZ.¹²² V následujících kapitolách se blíže zaměřím na zánik trestní odpovědnosti z důvodu účinné lítosti a promlčení trestní odpovědnosti.

3.3.1 Účinná lítost

Institut účinné lítosti, jehož účelem je ochrana významných společenských zájmů, spočívá v tom, že pokud pachatel splní zákonné požadavky, jeho skutek se stane beztrestným. Zákonodárce s ohledem na odlišnosti věkové kategorie mladistvých umožňuje těmto pachatelům dosáhnout zániku trestnosti jejich činu využitím více možností, než je tomu u dospělých pachatelů (§ 33 TZ).

---

¹²¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 348

¹²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 348-349

ZSVM v § 7 stanovuje podmínky, které musí být kumulativně splněny, aby došlo k zániku trestní odpovědnosti mladistvého. Zánik trestnosti z důvodu účinné lítosti není možný u každého provinění, okruh těchto provinění je však stanoven mnohem širěji než u dospělých pachatelů, kde je výčet trestných činů stanoven taxativně. V případě mladistvých lze tento institut využít u všech provinění, u nichž TZ stanovuje trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let. Kromě toho je nutné, aby „*mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu a učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky, dále aby svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě a zároveň čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.*“¹²³

Důraz je kladen na dobrovolné jednání mladistvého, přičemž dobrovolnost spočívá v tom, že se pachatel rozhodl způsobený následek odstranit či napravit z vlastní vůle s vědomím, že pokud by chtěl, může provinění uskutečnit. Jako dobrovolné jednání tedy nebude vnímáno, pokud pachatel následek neodstranil či nenapravit z vlastního přesvědčení, ale pouze z důvodu již zahájeného nebo hrozícího trestního stíhání.¹²⁴

Je nutné, aby se mladistvý sám aktivně podílel na odstranění způsobeného následku. Jeho kroky přitom musí cílit na odstranění či napravení následku v celém rozsahu a mladistvý pro to musí učinit vše v jeho silách, zákon ovšem nevyžaduje, aby byl následek skutečně odstraněn. Oproti obecné úpravě v TZ tak postačuje samotný pokus o dobrovolné odstranění či napravení následku. Navíc se nemusí jednat pouze o škodlivý následek, jak tomu je v případě obecné úpravy v § 33 TZ.

Další podmínkou, která musí být naplněna, je projevení lítosti, o níž svědčí jeho vnitřní osobní postoj k činu a chování, které po jeho spáchání následuje (za projev lítosti lze chápat např. nastoupení na odvykací kúru, přerušování kontaktu s osobami, které na něj mají negativní vliv apod.). Základem lítosti je i doznání k činu, neboť pokud se mladistvý nedozná nebo neučiní prohlášení o své vině, lítost ani snaha po nápravě vyžadovaná zákonem pro zánik trestnosti činu nepřichází v úvahu.

Co se týče vyžadované skutečnosti, že čin neměl trvale nepříznivé následky pro poškozeného ani pro společnost (míní se tím materiální škody i nehmotné újmy), zákon znemožňuje využití

---

¹²³ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 23-24

¹²⁴ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou* : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5, s. 20-21

institutu účinné lítosti v případech, kdy je způsobený následek trvalý a již nelze žádným způsobem odčinit (např. trvalé poškození zdraví poškozeného).

Při hodnocení, zda byly splněny vyžadované podmínky a je tedy možné v konkrétním případě využít institut účinné lítosti, má státní zástupce nebo soud určitý prostor pro volné uvážení. Je proto nutné predikovat další chování a vývoj pachatele, k čemuž lze využít podkladů poskytovaných orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a Probační a mediační službou.¹²⁵

3.3.2 Promlčení trestní odpovědnosti

Dalším důvodem zániku trestnosti, který je v ZSVM uveden, je promlčení trestního stíhání. V tomto případě trestní odpovědnost zaniká uplynutím určité doby, kterou stanovuje zákon. Institut promlčení byl zaveden z důvodu, že postupem času postupně slábne potřeba státu trestněprávně reagovat na spáchané provinění. Na protiprávní čin se plynutím času zapomíná a jeho nebezpečnost se snižuje, proto slábne potřeba společnosti na něj reagovat z pohledu generální prevence. Stejně tak slábne i z pohledu prevence individuální, neboť trest bývá tím efektivnější, čím dříve je po spáchání provinění uložen. Lze se domnívat, že pokud pachatel v promlčecí době nespáchá provinění stejně nebo ještě přísněji trestné, napravil se a není již nutné ho trestat.¹²⁶ Zejména v případě mladistvých pachatelů panuje obecný zájem na tom, aby bylo jejich nápravy dosaženo včas, ideálně ještě před tím, než je dokončen jejich psychický vývoj v dospívání.¹²⁷ To je jedním z důvodů, proč jsou u mladistvých stanoveny kratší promlčecí doby – přibližně o polovinu oproti dospělým pachatelům. Délku promlčecí doby provinění spáchaných mladistvými upravuje § 8 odst. 1 ZSVM následovně:

1. „deset let, jde-li o provinění, na které trestní zákoník stanoví výjimečný trest
2. pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let
3. tři léta u ostatních provinění“¹²⁸

Je třeba zmínit, že se pro určení promlčecí doby neužije snížená trestní sazba pro mladistvé podle § 31 odst. 1 ZSVM, nýbrž základní trestní sazba uvedená ve zvláštní části TZ.

¹²⁵ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 24-25

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 355

¹²⁷ Blíže viz nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1995, sp. zn. IV.ÚS 173/94

¹²⁸ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 26

Ustanovení § 8 odst. 2 ZSVM odkazuje v případě určení počátku, stavení a přerušení promlčecí doby na TZ, jehož ustanovení se v případě mladistvých užití obdobně. Podle § 34 odst. 2 TZ tedy platí, že „*promlčecí doba počíná běžet u trestných činů, u nichž je znakem účinek anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání.*“ Je přitom nutné brát ohled na § 139 TZ, tedy promlčecí doba začíná běžet od následujícího dne po dni, kdy došlo k události významné pro její začátek.

Mohou nastat určité okolnosti, v jejichž důsledku dojde ke stavení nebo přerušení promlčecí doby. Ke stavení promlčení dochází v případě, že se objeví překážka, kvůli níž promlčecí doba neběží a doba, po kterou při stavení neběží, se do promlčecí doby nezapočítává. Jakmile tato překážka odpadne, promlčecí doba dále pokračuje a doba před nastalou překážkou se do promlčecí doby započítává. Překážky způsobující stavení promlčecí lhůty jsou vyjmenovány v § 34 odst. 3 TZ. Přerušení promlčecí doby se od stavení odlišuje v tom, že při přerušení začíná běžet nová promlčecí doba od počátku, a ta doba, která uběhla do přerušení, ztrácí na významu. Důvody způsobující přerušení promlčecí lhůty stanovuje TZ v § 34 odst. 4.

Existují však výjimky z obecně platného režimu promlčení, na které se tento institut nevztahuje. Ustanovení § 8 odst. 3 ZSVM v tomto případě opět odkazuje na úpravu v TZ. Ten v důsledku přistoupení k mezinárodním závazkům vyjmenovává v § 35 trestné činy, u nichž ani uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost. Jedná se o trestné činy s nejvyšší závažností (většina trestných činů z 13. hlavy TZ, vlastizrada, teroristický útok, rozvracení republiky apod.).¹²⁹

---

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 357-362

4 Sankcionování delikventní mládeže

Jak jsem již zmiňovala v předešlých kapitolách, moderní trestní právo užívá vůči mladým pachatelům specifické a citlivější postupy než v případě dospělých pachatelů z důvodu jejich dosud neukončeného procesu dospívání a rozumového a mravního vývoje. Obecně uznávaným předpokladem je, že u mladých delikventů existuje vyšší pravděpodobnost odvrácení od negativního vývoje směřujícího k zahájení kriminální kariéry a nasměrování k cestě řádného života. Z těchto myšlenek vychází i česká právní úprava sankcionování delikventní mládeže.¹³⁰

Přijetí ZSVM s sebou přineslo transformaci celé struktury sankcí, jimiž lze reagovat na trestnou činnost mládeže. Na rozdíl od úpravy sankcionování dospělých pachatelů v TZ, která vychází z dualismu sankcí (tresty a ochranná opatření), je ZSVM založen na monismu trestněprávních sankcí. Tento monismus spočívá v tom, že zákon upravuje jediný a vnitřně propojený systém sankcí, jež mohou být uloženy mladistvým pachatelům za spáchaná provinění – jednotně nazvaných jako opatření. Soubor všech opatření uvedených v ZSVM je možné definovat jako „*uspořádání jednotlivých druhů opatření podle jejich závažnosti, funkce a postihovaných zájmů, které zahrnuje i vzájemné vztahy mezi jednotlivými opatřeními.*“¹³¹ Díky tomuto provázanému systému poměrně široké škály sankcí má soud dostatečný prostor pro individualizaci řešení trestních záležitostí mládeže a zohlednění skutečnosti, že se každý mladistvý nachází v jiné fázi svého dospívání.

4.1 Sankce ukládané mladistvým pachatelům za spáchaná provinění

ZSVM v ustanovení § 10 odst. 1 rozlišuje 3 druhy opatření, která je možné uložit mladistvému pachateli za spáchané provinění:

1. Výchovná opatření (§ 15 - § 20 ZSVM)
2. Ochranná opatření (§ 21 - § 23 ZSVM)
3. Trestní opatření (§ 24 - § 35 ZSVM)

Výše zmíněné druhy jsou v zákoně řazeny hierarchicky od nejmírnějších až po nejpřísnější reakci státu na provinění mladistvého, přičemž platí, že přísnější opatření jsou ve vztahu subsidiarity k těm mírnějším. Nejdříve se tedy zkoumá, jestli je možné naplnit účel sankčních opatření uložením základního a nejmírnějšího druhu reakce – a to výchovným opatřením.

---

¹³⁰ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 29-30

¹³¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 479-481

Ochranná výchova pak přichází v úvahu, pokud uložení výchovných opatření ke splnění účelu nepostačuje (§ 22 odst. 1 ZSVM). Zásadní význam má zásada subsidiarity trestních opatření, kterou formuluje § 3 odst. 2 ZSVM následovně: „*Trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.*“ Je proto nutné užívat trestní opatření jako prostředek ultima ratio pouze v krajních případech, kdy se ostatní možná řešení jeví vzhledem k situaci jako zřejmě nezpůsobilá k naplnění účelu zákona.

Konkrétní opatření je možné s ohledem na okolnosti případu ukládat jak samostatně, tak lze uložit několik opatření vedle sebe, dovoluje-li to jejich povaha (§ 15 odst. 1 ZSVM).¹³²

Z důvodu, že je hlavním cílem při ukládání opatření obnovit vztahy narušené proviněním a předcházet protiprávní činnosti, dominují v systému sankcí pro mladistvé pachatele opatření nespojená s odnětím svobody. Negativním důsledkem opatření odnětí svobody je totiž přizpůsobení se vězeňským podmínkám a potlačení pocitu zodpovědnosti za své jednání, neboť vězni mnohdy své činy mezi sebou ospravedlňují. Je proto vhodné ukládat ta opatření, jež mladistvému pomáhají pochopit důsledky jeho činu a jeho protiprávnost, aby se v budoucnu podobnému jednání vyvaroval. Tento účel nejvíce naplňují výchovná opatření.¹³³

4.1.1 Výchovná opatření

Přijetí ZSVM s sebou přineslo vytvoření skupiny sankcí nazvaných jako výchovná opatření, která jsou nejvíce ze všech možných sankcí pro mladistvé pachatele zaměřená na naplnění výchovného účelu (což plyne i ze samotného názvu). ZSVM je taxativně vyjmenovává ve svém § 15 odst. 2 následovně:

1. Dohled probačního úředníka
2. Probační program
3. Výchovné povinnosti
4. Výchovná omezení
5. Napomenutí s výstrahou

Smyslem výše vyjmenovaných opatření je podle § 15 odst. 4 ZSVM usměrnit způsob života mladého pachatele a tím i zabezpečit jeho výchovu, nemají tedy působit represivně a veškerá újma, která v jejich důsledku mladistvému vznikne, by měla sledovat právě pouze výchovný účel. Velmi

---

¹³² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 481-482

¹³³ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých.* Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 35-36

důležité je, aby výchovná opatření vytvářela dostatečný prostor pro důslednou individualizaci, a to jak z hlediska spáchaného provinění, tak i z hlediska osobních poměrů pachatele. Jedině tak je možné adekvátním způsobem zareagovat na momentální životní situaci a dosažený psychický vývoj mladého pachatele a naplnit tak účel sledovaný zákonem.

Výchovné opatření lze uložit vedle ochranného či trestního opatření s cílem posílit jejich výchovný účinek nebo může být vzhledem k okolnostem a osobním poměrům mladistvého uloženo samostatně (toto řešení by mělo být s ohledem na výše uvedenou zásadu subsidiarity trestní represe prioritní). Platí také, že výchovná omezení nahrazují přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ve smyslu TZ a TŘ (dle § 2 odst. 2 písm. b) ZSVM) – lze je tedy uložit současně s uložením alternativního opatření v případech, kdy to zákon dovoluje.¹³⁴ Stejně jako mladistvým pachatelům je možné je uložit i dospělým pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých v případech předpokládaných TZ za podmínek pro mladistvé pachatele (např. vedle trestu domácího vězení podle § 60 odst. 6 TZ).¹³⁵

Podle ustanovení § 15 odst.1 ZSVM lze výchovné opatření uložit při upuštění od trestního opatření, při podmíněném upuštění od trestního opatření a pokud to dovoluje jejich povaha, tak také současně s uložením ochranného nebo trestního opatření nebo ve spojitosti se zvláštními způsoby řízení. V případě podmíněného odsouzení a podmíněného odložení peněžitého opatření je možné je uložit nejdéle na po dobu zároveň stanovené zkušební doby a pokud jsou ukládána samostatně či zároveň s ochranným nebo trestním opatřením, doba jejich trvání nesmí přesáhnout 3 roky.

Výchovná opatření se zásadním způsobem liší od jiných druhů trestněprávních sankcí v tom, že je ZSVM umožňuje mladistvému uložit již v průběhu řízení, tedy před rozhodnutím, jímž se řízení ukončuje. Nutným předpokladem pro to, aby takto mohl soud a v přípravném řízení státní zástupce učinit, je ovšem souhlas mladistvého.¹³⁶ Tato podmínka je vyžadována z důvodu, že k uložení opatření dochází ještě před rozhodnutím o vině, což by jinak kolidovalo se zásadou presumpce nevinoty. Mladistvý může svůj souhlas kdykoli během řízení odvolat, čímž výkon uloženého opatření končí. Při ukládání výchovných opatření rozhodnutím, jímž se řízení ukončuje, není souhlas mladistvého vyžadován. Jedinou výjimku z této zásady představuje probační

---

¹³⁴ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 78

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 483

¹³⁶ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 80

program, k jehož uložení je nezbytný souhlas vždy.¹³⁷ Je třeba podotknout, že souhlas s uložením výchovného opatření není možné v žádném případě zaměňovat s doznáním ke spáchání provinění. Význam ukládání výchovných opatření již v průběhu řízení spočívá v tom, že je díky tomu na mladistvého působeno výchovným způsobem co nejdříve. Při získávání souhlasu je třeba, aby orgány činné v trestním řízení na mladistvého nevyvíjely žádný nátlak a souhlas byl dán zcela dobrovolně. Existuje zde totiž možné nebezpečí, že souhlas pod tlakem udělí i nevinný mladistvý se záměrem, aby konečné rozhodnutí bylo co nejmírnější. V praxi je však tento postup využíván pouze zřídkakdy. V případě, že se během trvání výchovného opatření ukáže nemožnost jeho splnění nebo toto splnění po mladistvém již nelze spravedlivě požadovat, lze ho zrušit či změnit (§ 15 odst. 5 ZSVM).

Specifikem výchovných opatření je, že s jejich porušením zákon nespojuje žádné právní následky. Logicky se tak jeví jako vhodné je kombinovat s trestními opatřeními, protože porušení výchovného opatření může zároveň znamenat i porušení trestního opatření. To je však v rozporu se zásadou subsidiarity ukládání trestních opatření, neboť z té plyne, že by se výchovná opatření neměla ukládat jen jako doplnění opatření trestních, nýbrž namísto nich. Bohužel v praxi ve většině případů skutečně dochází k ukládání výchovných opatření jen jako doplňků opatření trestních. Je tedy možné konstatovat, že kvůli absenci právních důsledků nedodržování výchovných opatření je v zásadě znemožněn jeden z jejich nejdůležitějších účelů, a tím je právě nahrazování opatření trestních. Ke zmíněnému problému ovšem nedochází při ukládání napomenutí s výstrahou. Tato sankce totiž spočívá v důrazném varování mladistvého a vysvětlení mu konkrétních následků, které jeho protiprávní jednání má, proto jeho kombinace s trestním opatřením není vhodná.¹³⁸ Tento nežádoucí stav, kdy soudy pro mládež ve většině případů neukládají výchovná opatření samostatně, by bylo možné řešit umožněním přísnější kontroly výkonu uložených výchovných opatření. To by s sebou však přineslo ještě větší personální i časové vytížení už tak velmi vytížených Probační a mediační služby. Situaci by také mohlo řešit sankcionování porušení podmínek výchovného opatření tzv. šokovým (krátkodobým) uvězněním, jehož smyslem by bylo, aby si mladistvý uvědomil, jak velký zásah do života ztráta svobody představuje, a získal tak motivaci k plnění podmínek uloženého opatření a životu v souladu s právními normami.¹³⁹

---

¹³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 483

¹³⁸ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 79-80

¹³⁹ Více k šokovému uvěznění viz kapitola 4.1.3.7 Nepodmíněné odnětí svobody

4.1.1.1 Dohled probačního úředníka

Vymezení dohledu probačního úředníka (probačního dohledu) v § 16. odst. 1 ZSVM se ve své podstatě značně podobá pojetí probačního dohledu podle § 49 odst. 1 TZ. ZSVM tento druh opatření definuje jako „*pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem*“ (§ 16 odst. 1 ZSVM). Dohled probačního úředníka podle ZSVM se odlišuje od dohledu v případě dospělých osob dle TZ zejména v tom, že je kromě chování mladistvého sledován také výchovný způsob, jakým na mladistvého působí jeho rodiče. Na probační dohled je třeba pohlížet v tom nejširším slova smyslu a neredukovat ho na pouhé dohlížení na plnění stanovených podmínek, k čemuž má sklony mnoho probačních úředníků v případě dospělých.¹⁴⁰

Účel probačního dohledu dle ZSVM je v podstatě shodný s účelem probačního dohledu dle TZ a spočívá ve sledování chování mladistvého a následné kontrole s cílem ochrany společnosti a snížení možné recidivy, a též v poskytnutí odborné pomoci mladistvému k vedení řádného života (§ 16 odst. 2 ZSVM).¹⁴¹ Z uvedeného lze vyvodit, že probační dohled plní dvě hlavní funkce, a těmi jsou kontrolní a sociálně odborná funkce. Kontrola mladistvého po stanovenou dobu probíhá poměrně intenzivně a je proto nutné, aby mladistvý udržoval pravidelný kontakt s probačním úředníkem. Ten je oprávněn stanovit mladistvému lhůty, v nichž je povinen se k probačnímu úředníkovi dostavit. V tomto směru se lze přiklonit k názoru, že by měl při stanovení těchto lhůt probační úředník brát ohled na osobní poměry a aktuální životní situaci mladistvého, aby nedocházelo k jeho nadměrnému omezování (což plyne i z ustanovení § 16 odst. 3 písm. b) ZSVM). Aby mohlo dojít i k motivaci mladistvého změnit své chování v pozitivním směru a mohl tak být naplněn účel probačního dohledu, je nezbytné, aby mu byla vedle kontroly poskytnuta také pomoc a odborné vedení. Právě tyto dva komponenty hrají klíčovou roli při úspěšném řešení životní situace mladistvého a jeho následnou cestou životem v souladu s právním řádem.¹⁴²

---

¹⁴⁰ SOLOTÁŘ, Alexander. *K povaze probačního dohledu nad mladistvými provinilci*. Trestněprávní revue 11/2005, s. 304

¹⁴¹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 84-85

¹⁴² SOLOTÁŘ, Alexander. *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 9/2005, s. 229

Základní seznam povinností spojených s uložením probačního dohledu je uveden v § 16 odst. 3 ZSVM. Podle tohoto ustanovení je mladistvý povinen:

1. „*spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu*
2. *dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédně k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije*¹⁴³
3. *informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem*
4. *nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí*“

Výše jmenované povinnosti tvoří předpoklad pro splnění účelu dohledu a probační úředník je díky nim schopen plnit svou kontrolní funkci. V případě současného uložení dalšího výchovného opatření (probační program, výchovná omezení a povinnosti) však mohou být mladistvému uloženy další povinnosti než ty uvedené v § 16 odst. 3 ZSVM.¹⁴⁴ Jak přesně bude konkrétní probační dohled zrealizován se specifikuje, pokud možno za účasti mladistvého, v probačním plánu dohledu. Je nutné zmínit, že probační úředník není oprávněn rozšiřovat seznam povinností stanovený zákonem nebo odsuzujícím rozsudkem, ale smí ho pouze konkretizovat, a to i v případě, že by se další povinnosti jevily jako vhodné pro naplnění účelu dohledu. Může však mladistvému doporučit dodržování nějakého dalšího omezení nebo povinnosti, což lze bez pochyb vnímat jako součást odborného vedení, které je jedním z oprávnění probačního úředníka.

Pokud probační úředník zjistí, že mladistvý porušil podmínky dohledu, v případě, že se jedná pouze o méně závažné porušení, je oprávněn mladistvému udělit výstrahu. Jestliže mladistvý poruší podmínky dohledu závažně či opakovaně, probační úředník to musí bez zbytečného odkladu oznámit předsedovi senátu nebo státnímu zástupci v přípravném řízení (§ 80 odst. 4 ZSVM).¹⁴⁵

Dohled probačního úředníka nelze z povahy věci uložit zároveň s těmi opatřeními, při nichž dochází k omezení osobní svobody mladistvého v některém typu zařízení (nepodmíněné odnětí

---

¹⁴³ V souvislosti s tímto ustanovením považuji za vhodné zmínit rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28.2.2005, sp. zn. 63 Tm 1/2005, který říká, že přestože je možné mladistvému uložit povinnost dostavovat se pravidelně na středisko Probační a mediační služby, není možné tím nahradit povinnost probačního úředníka provádět pravidelné návštěvy mladistvého (a to v jeho bydlišti, škole nebo v práci).

¹⁴⁴ SOLOTÁŘ, Alexander. *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 9/2005, s. 229

¹⁴⁵ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 86-90

svobody, ochranná výchova, zabezpečovací detence či ústavní ochranné léčení), neboť uložení probačního dohledu by v těchto případech postrádalo smysl. Naopak velmi časté a smysluplné je ukládat probační dohled vedle těch opatření, u nichž se stanovuje zkušební doba (např. podmíněné odsouzení s dohledem podle § 33 ZSVM probační dohled výslovně předpokládá).¹⁴⁶ V této souvislosti pokládám za zajímavé zmínit výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který porovnával míru recidivy u mladistvých, kterým bylo v roce 2006 uloženo za provinění krádeže podmíněně odložené odnětí svobody bez dohledu a mladistvých odsouzených k podmíněně odloženému odnětí svobody s dohledem. Výsledky ukázaly, že se recidivy dopustilo více odsouzených mladistvých, jimž nebyl uložen dohled, a současně tito pachatelé páchali více závažnou trestnou činností.¹⁴⁷

Problém může v praxi nastat při výkonu dohledu probačním úředníkem. Dle § 80 odst. 2 ZSVM při výkonu dohledu probační úředník mladistvého navštěvuje v jeho bydlišti, na pracovišti a ve škole, což však může mít negativní dopad na osobu mladistvého a jeho okolí. Je proto nutné, aby probační úředníci byli při výkonu dohledu obezřetní a nedocházelo tak v důsledku těchto návštěv ke stigmatizaci a zhoršení sociálního postavení mladistvého. Probační úředníci by také měli sledovat, jestli mají rodiče na mladistvého dostatečný výchovný vliv, a případně k jeho zvýšení přizpůsobit probační plán dohledu.¹⁴⁸

4.1.1.2 Probační program

Dalším výchovným opatřením, které ZSVM umožňuje uložit mladistvému, je probační program. Podle § 17 odst. 1 ZSVM se pod tímto pojmem rozumí zejména „*program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.*“ Smyslem probačního programu je, aby mladistvý nadále žil svůj život v souladu se zákonem a urovnal narušené vztahy mezi ním a poškozeným. Vhodné zaměření probačního programu by mělo vést ke kladným změnám v sociálních poměrech mladistvého a jeho oddělení od kriminálního prostředí. Z tohoto důvodu může být probační program velmi efektivním nástrojem řešení příčin kriminality.¹⁴⁹ Solotář zastává názor, že

---

¹⁴⁶ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 81-82

¹⁴⁷ VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-118-9, s. 82

¹⁴⁸ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 88-89

¹⁴⁹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 91

vzhledem ke skutečnosti, že je probační program jedním z nejpřísnějších výchovných opatření a přináší s sebou poměrně vysokou míru zásahu do běžného života mladistvého, by měl být určen zejména pro „*hlouběji narušené mladistvé se značnými problémy v různých oblastech běžného života zpravidla páchající závažnější trestnou činností.*“¹⁵⁰

Považuji za nutné upozornit na jistou podobnost ustanovení § 17 odst. 1 a § 18 odst. 1 písm. f) ZSVM. Ačkoli obě ustanovení upravují programy probačního typu, druhé z těchto ustanovení upravuje program spadající pod okruh výchovných povinností (těm se věnuji níže v této práci). Ukládání i výkon probačního programu upraveného v § 17 ZSVM naopak podléhá specifickému režimu. Od ostatních výchovných opatření se odlišuje mimo jiné tím, že ho schvaluje ministr spravedlnosti a následně je zapsán do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti (§ 17 odst. 1 ZSVM), což také představuje jistou záruku, že budou poskytované služby dostatečně komplexní a kvalifikované.¹⁵¹ Schválení programu ministrem spravedlnosti se nazývá akreditace a je výsledkem akreditačního řízení, během něhož je posuzována kvalita probačního programu na základě Metodiky procesu udělování akreditací pro probační programy.¹⁵²

ZSVM ve svém § 17 odst. 2 jmenuje podmínky, které musí být kumulativně splněny, aby mohl být mladistvému probační program uložen. Těmito podmínkami jsou:

1. Program musí být „*vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti.*“
2. Mladistvému je „*poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu.*“
3. „*Mladistvý souhlasí se svou účastí na něm.*“

Co se týká obligatorního souhlasu mladistvého s uložením programu, ten je vyžadován nejen v případě ukládání probačního programu již v průběhu řízení, ale i při ukládání v odsuzujícím rozsudku (tedy vždy). Tato podmínka tvoří zásadní odlišnost probačního programu od jiných výchovných opatření. Je tomu tak z důvodu, že je pro naplnění účelu tohoto opatření nezbytná spolupráce a aktivní přístup mladistvého.¹⁵³

ZSVM za účelem urovnání vztahů s poškozeným klade důraz na povinnost mladistvého nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, které získal

---

¹⁵⁰ SOLOTÁŘ, Alexander. *K probačním programům v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 12/2006, s. 373

¹⁵¹ SOLOTÁŘ, Alexander. *Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 7/2006, s. 189

¹⁵² ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. s. 5. ISBN 978-80-7338-114-1, s. 28-29

¹⁵³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 485-486

spáchaným proviněním (§ 17 odst. 3 ZSVM). Tímto ustanovením je sledován výchovný účel, neboť pomáhá mladistvému si uvědomit následky svého chování.

Na výkon probačního programu dohlíží probační úředník, kterého pověří soud pro mládež nebo státní zástupce v přípravném řízení (§ 17 odst. 4 ZSVM). V případě, že tento probační úředník zjistí, že mladistvý nedodrží podmínky probačního programu, postupuje stejně jako při výkonu dohledu podle § 80 odst. 4 ZSVM. Jinou sankci však zákon stejně jako u ostatních výchovných opatření neuvádí, tudíž pokud bude probační program uložen samostatně nebo vedle jiného výchovného opatření, lze se ztotožnit s názorem, že zákon neumožňuje adekvátně reagovat na porušování podmínek probačního programu (např. není možné mladistvého z programu za porušování jeho podmínek vyloučit). Naopak větší možnost reakce je zajištěna při uložení probačního programu v kombinaci s podmíněným odsouzením, peněžitým opatřením s podmíněným odkladem apod.¹⁵⁴

V praxi ovšem nebývá probační program ukládán často. Značně problematická je totiž skutečnost, že jsou probační programy realizovány soukromými subjekty (a ne státními institucemi). Aktuálně je Ministerstvem spravedlnosti akreditováno jen velmi malé množství probačních programů, konkrétně 9, přičemž ani jeden z programů nemá působnost po celé republice¹⁵⁵, z čehož pramení nízké využívání tohoto institutu. Podle Hrušákové situaci komplikuje také nedostatek finančních prostředků, neboť ani akreditace není schopna zajistit jejich trvalý přísun na celoroční realizaci programů na území celé republiky, v důsledku čehož bývá uložený probační program mnohdy odložen.¹⁵⁶ Nastávají tak situace, že jsou programy uskutečňovány pouze jednou či dvakrát do roka a dochází tak k poměrně dlouhé prodlevě mezi uložení opatření a jeho výkonem. Tato praxe pak postrádá výchovný efekt, neboť je v rozporu se zásadou rychlosti řízení a uložení sankce.¹⁵⁷

Dle mého názoru má obecně probační program jako takový poměrně velký potenciál při snižování rizika recidivy. Vzhledem k tomu, že je vyžadován souhlas mladistvého s uložení probačního programu, musí být s jeho obsahem dobře seznámen a s ohledem na tento dobrovolný souhlas se dá předpokládat určitá motivace k úspěšnému dokončení tohoto programu. Považují

---

¹⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *K probačním programům dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a první poznatky s jejich realizací v České republice*. Trestněprávní revue 2/2008, s. 37

¹⁵⁵ Seznam probačních programů vedený Ministerstvem spravedlnosti.

Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/dotace-v-oblasti-trestni-politiky?clanek=rozvoj-probacnich-a-resocializacnich-programu-pro-mladistve-delikventy>

¹⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *K probačním programům dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a první poznatky s jejich realizací v České republice*. Trestněprávní revue 2/2008, s. 37

¹⁵⁷ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 53

však za potřebné rozšířit formy a různorodost probačních programů, navýšit jejich kapacitu a zejména zajistit jejich působnost po celé České republice, aby byly dostupné ve všech krajích. Aby mohl být jejich výsledek co nejvíce efektivní, je třeba také zapracovat na jejich individualizaci a intenzitě.

4.1.1.3 Výchovné povinnosti

Uložením výchovné povinnosti, jakožto dalšího druhu výchovných opatření, dochází k zásahu do práv a svobodného rozhodování mladistvého. Smyslem tohoto zásahu je, aby došlo k odstranění negativních faktorů a vlivů na jeho budoucí život. Výchovné povinnosti jsou formulovány ve formě příkazu k nějakému aktivnímu jednání.¹⁵⁸

Demonstrativní výčet výchovných povinností upravuje ZSVM ve svém § 18 odst. 1. Podle tohoto ustanovení je možné mladistvému uložit, aby zejména:

1. „bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu“ – Tato povinnost je uvedena na prvním místě z důvodu, že by největší vliv na zlepšení osobních poměrů a sociálního zázemí měla mít právě rodina. Vždy by však nejprve mělo být důkladně prozkoumáno rodinné prostředí a až následně uloženo toto opatření.¹⁵⁹
2. „jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona“ – V tomto případě se ovšem musí jednat o částku, již má mladistvý v držení a je oprávněn s ní i navzdory částečné svéprávnosti samostatně nakládat. (§ 18 odst. 2 ZSVM).¹⁶⁰ V praxi je toto opatření určeno především pro výdělečně činné mladistvé. Problematická může být skutečnost, že zákon nestanovuje žádný limit této peněžité částky. Tudíž je teoreticky možný ještě větší zásah do poměrů mladistvého, než v případě uložení trestního (peněžitého) opatření, což je v rozporu s obecnou charakteristikou výchovných opatření jakožto těch nejmírnějších. Tento nedostatek lze považovat za jeden z příkladů nedostačující právní úpravy v oblasti sankcionování mládeže.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3, s. 486

¹⁵⁹ SOLOTÁŘ, Alexander. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. *Trestněprávní revue* 12/2007, s. 341

¹⁶⁰ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 58-59

¹⁶¹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 98-99

3. „*vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu*“ – Tato povinnost nesmí kolidovat s přípravou mladistvého na jeho budoucí povolání a musí probíhat v rámci jeho volného času (§ 18 odst. 3 ZSVM). Při jejím ukládání je nutné přihlídnout k aktuálnímu zdravotnímu stavu mladistvého (§ 18 odst. 4 ZSVM). Společensky prospěšná činnost by měla být v zásadě srovnatelná s činností prováděnou při trestním opatření obecně prospěšných prací.
4. „*usiloval o vyrovnání s poškozeným*“ – Cílem je urovnání vztahů s poškozeným narušených proviněním.
5. „*nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění*“ – Tuto povinnost není možné zaměňovat s povinností náhrady škody při adhezním řízení dle § 228 TŘ. Liší se především v tom, že v adhezním řízení je cílem zejména zjistit výši škody a identifikovat odpovědnou osobu, ovšem výchovná povinnost sleduje spíše pozitivní ovlivnění mladistvého a ověření, jestli je schopen odčinit následky spáchaného provinění a žít nadále řádným životem.
6. „*podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku*“ – Tato povinnost bývá v praxi ukládána mladistvým, kteří se dopustili provinění pod vlivem nějaké omamné či psychotropní látky. V případě, že se závislost těchto pachatelů nebude léčit, hrozí do budoucna opakování trestné činnosti. Na tento typ trestné činnosti je možné reagovat také uložením ochranného léčení podle § 99 TZ. Řešit závislost uložením výchovného opatření však přináší výhodu v tom, že je možné léčení více individualizovat dle potřeb mladistvého.
7. „*podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem*“ – Jak již bylo zmíněno u problematiky probačního programu výše, toto ustanovení se podobá § 17 odst. 1 ZSVM. Zásadní rozdíl však spočívá ve specifickém režimu probačního programu dle § 17, kdy tyto programy musí schválit ministr spravedlnosti a následně jsou zapsány do seznamu probačních programů vedených Ministerstvem spravedlnosti, a také v obligatorním souhlasu mladistvého s uložením probačního

programu (v případě výchovné povinnosti dle § 18 odst. 1 písm. g) ZSVM je souhlas vyžadován pouze při ukládání v průběhu řízení).

Vzhledem ke skutečnosti, že je výše popsany seznam pouze příkladný, může být mladistvému uložena i jiná přiměřená povinnost, kterou zákon nezmiňuje. Obsah takovéto povinnosti musí být vymezen velmi citlivě a musí být adekvátní k osobním poměrům mladistvého a jím spáchanému provinění. Uložení výchovné povinnosti je vhodné zejména vedle opatření spojených se stanovením zkušební doby (podmíněné odnětí svobody apod.).¹⁶²

4.1.1.4 Výchovná omezení

Stejně tak jako výchovná povinnost může být mladistvému uloženo výchovné omezení, kterým se též zasahuje do svobodného rozhodování delikventního mladistvého a spočívá v povinnosti zdržet se nějakého určitého konání, jež není žádoucí. Z níže uvedeného seznamu výchovných omezení jmenovaných v zákoně je patrná zejména snaha chránit mladistvého před kriminogenními faktory zapříčiňujícími jeho kriminální chování.

Demonstrativní výčet výchovných omezení je zakotven v § 19 odst. 1 ZSVM. Mladistvému lze uložit, aby zejména:

1. „*nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí*“ – Cílem tohoto druhu výchovných omezení je co největší snížení rizika recidivy mladistvého, k níž by mohlo pravděpodobně dojít v určitém prostředí (např. fotbalové zápasy, noční kluby apod.). Opět platí, že tyto zákazy nesmí mladistvému znemožňovat přípravu na jeho budoucí povolání či zaměstnání (§ 19 odst. 2 ZSVM) – nesmí mu tak být zakázáno např. navštěvovat školu.
2. „*nestýkal se s určitými osobami*“ – Uložení tohoto výchovného omezení je na místě v případě, kdy je v zájmu mladistvého přestat se stýkat s osobami, které na něj mají negativní vliv a podněcují v něm rozvoj kriminálního chování. Není ovšem možné zakázat mu styk s osobami zodpovědnými za jeho jednání (např. zákonnými zástupci).¹⁶³
3. „*nezdržoval se na určitém místě*“ – V tomto případě se bude jednat opět o nějaké místo, v němž je vysoké riziko pachatelovy recidivy. Výchovné omezení tohoto typu však může způsobovat jisté problémy, neboť svým obsahem v podstatě zčásti nahrazuje trest

---

¹⁶² SOLOTÁŘ, Alexander. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 12/2007, s. 341

¹⁶³ Tamtéž.

zákazu pobytu (§ 75 odst. 6 TZ), jenž nelze ukládat mladistvým pachatelům (§ 24 odst. 1 ZSVM a contrario). Při porovnávání s povinností zaplatit přiměřenou peněžitou částku, o níž bylo hovořeno výše, je zřejmé, že výchovné omezení spočívající v zákazu zdržování se na určitém místě nemá na rozdíl od této výchovné povinnosti protějšek mezi trestními opatřeními, tudíž k němu nelze dovozovat jeho limity.¹⁶⁴ Přikláním se ovšem k názoru, že se význam tohoto výchovného omezení tak, jak ho mínil zákonodárce, odlišuje od formulace trestu zákazu pobytu, a proto by neměl být termín zdržovat se zaměňován s termínem pobyt (pobývat).

4. „*nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění*“ – Smyslem tohoto opatření je snížit riziko recidivy pomocí zabránění mladistvému disponovat s určitými předměty, jejichž typové vymezení se určuje v souvislosti se spáchaným proviněním. Výchovné omezení se však nesmí vztahovat na předměty nutné k běžnému dennímu užívání (např. nože).
5. „*neužíval návykové látky*“ – Zneužívání návykových látek může velmi negativním způsobem ovlivnit návyky, sociální vztahy a celkový život mladistvého. V krajním případě vede až k závislosti, u níž bývá častým doprovodným jevem zejména majetková kriminalita ve snaze si opatřit návykovou látku. K účinnosti tohoto výchovného omezení je však třeba kladný přístup mladistvého.
6. „*neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích*“ – Na hazardních hrách, sázkách a výherních hracích přístrojích může stejně jako v předchozím případě vzniknout nebezpečná závislost negativně ovlivňující osobní poměry mladistvého.
7. „*neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu*“ – Účelem tohoto výchovného omezení není zabránit mladistvému změnit místo svého pobytu, což ostatně ani není možné, nýbrž usnadnit průběžnou kontrolu jeho chování.
8. „*neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání*“ – Stejně jako výše zmíněné omezení plní i toho výchovné omezení zejména kontrolní funkci. V praxi se oba poslední druhy výchovných omezení osvědčilo ukládat vedle dohledu probačního úředníka.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 102

¹⁶⁵ SOLOTÁŘ, Alexander. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 12/2007, s. 341

Výchovné omezení je stejně jako výchovné povinnosti vhodné ukládat vedle opatření se stanovenou zkušební dobou, vedle domácího vězení či obecně prospěšných prací. Je důležité zmínit, že výchovnými omezeními (i výchovnými povinnostmi) není možné nahrazovat opatření trestní – jako příklad lze uvést situaci, kdy by mladistvému bylo uloženo výchovné omezení, jímž by mu bylo zakázáno řídit motorová vozidla (obsah takového omezení by byl ve své podstatě opatřením zákazu činnosti).¹⁶⁶

4.1.1.5 Napomenutí s výstrahou

Co se týká omezení každodenního života mladistvého, napomenutí s výstrahou je nejmírnějším z výchovných opatření. Tuto sankci upravuje § 20 ZSVM a spočívá v tom, že „*soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.*“ Ukládání tohoto opatření osobně a za přítomnosti státního zástupce sleduje zvýšení výchovného efektu na mladistvého. Samotné vyslovení protiprávnosti a vytknutí jednání mladistvého v sobě skrývá sankční prvek.

Ustanovení § 20 odst. 2 ZSVM při udělení napomenutí s výstrahou zakotvuje možnost současného přenechání postihu mladistvého určitým subjektům, jež by měly dobře znát jeho osobní poměry a z tohoto důvodu by měla jejich reakce být velmi adresná (těmito subjekty jsou zákonný zástupce, škola či výchovné zařízení, v němž mladistvý žije). Zákon ponechává konkrétní formu postihu na jejich volbě, nemůže však být libovolná – měla by být přiměřená ve vztahu ke spáchanému provinění a postoji, jaký vůči němu mladistvý má (např. škole bývá přenechán postih zpravidla u provinění souvisejících se školní docházkou, reakce na toto provinění pak bývá v podobě ředitelské důtky apod.). Také by měl tento postih pokud možno mladistvého pozitivně motivovat do budoucna. Ten, jemuž byl přenechán postih mladistvého, je povinen ve stanovené lhůtě o výsledku zpravit soud pro mládež či státního zástupce, který v dané věci rozhodl.¹⁶⁷

V případě rozhodnutí, v němž bylo mladistvému uloženo napomenutí s výstrahou (a to i při současném přenechání postihu mladistvého vybraným subjektům), platí, že se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 20 odst. 3 ZSVM).

Stejně jako v případě ostatních výchovných opatření lze i napomenutí s výstrahou uložit mladistvému s jeho souhlasem již během probíhajícího řízení. Podle Ščerby a Coufalové však

---

¹⁶⁶ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 101-102

¹⁶⁷ SOLOTÁŘ, Alexander. *K možnosti přenechání postihu mladistvého provinilce zákonným zástupcům, škole a výchovnému zařízení*. *Trestněprávní revue* 11/2004, s. 333

uložení tohoto opatření v průběhu řízení postrádá smysl, neboť je tato praxe v rozporu se zásadou presumpce nevinoty, jelikož napomenutí v sobě zahrnuje konstatování toho, že se mladistvý daného provinění dopustil, a je tak předjímana výsledná podoba rozsudku. Nadto považují za absurdní situaci, kdy mladistvý uděluje souhlas ke svému vlastnímu napomenutí.¹⁶⁸ Naproti tomu Hulmáková zastává názor, že se zřetelem ke specifickému účelu výchovných opatření v uvedené situaci nenastává kolize se zásadou presumpce nevinoty, neboť mladistvý musí být před udělením souhlasu důsledně informován o jeho významu a současně platí, že tento souhlas nelze vnímat jako doznání. Dodává, že uložení napomenutí s výstrahou jakožto nejmírnějšího výchovného opatření se jeví jako vhodné především v bagatelních případech, jelikož bude většinou možné trestní řízení skončit užitím odklonu ve fázi přípravného řízení. Takové napomenutí, jež provede specializovaný orgán činný v trestním řízení, má dle Hulmákové kýžený výchovný efekt na mladistvého.¹⁶⁹

Jak již bylo zmíněno výše, napomenutí s výstrahou není vhodné ukládat současně s trestním opatřením, neboť to by mělo ve své podstatě představovat mnohem důraznější varování mladistvého před spácháním dalších provinění než pouhé vytknutí protiprávnosti činu a upozornění na jeho důsledky. Nejvhodnější se jeví ukládat napomenutí s výstrahou při upuštění od uložení trestního opatření dle § 12 písm. b) ZSVM.¹⁷⁰

4.1.2 Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou vedle opatření výchovných a trestních dalším prostředkem, jímž může stát reagovat na spáchané provinění nebo čin jinak trestný. ZSVM je vyjmenovává ve svém ustanovení § 21 odst. 1 následovně:

1. Ochranné léčení
2. Zabezpečovací detence
3. Zabráni věci
4. Zabráni části majetku
5. Ochranná výchova

Stejně ustanovení rovněž vymezuje specifický účel tohoto druhu opatření, a tím je „*kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páchaním*

---

¹⁶⁸ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 103

¹⁶⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 30-31

¹⁷⁰ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 104

provinění mladistvými.“ Jejich cílem je stejně jako v případě trestních opatření ochrana společnosti, zajišťují ji ovšem odlišným způsobem. Zásadním rozdílem proti trestním opatřením je, že ochranná opatření v sobě neobsahují morální odsouzení spáchaného činu. Tomu, jemuž jsou ukládána, však způsobují určitou újmu na právech a osobní svobodě. Tato újma však není primárním cílem, nýbrž pouze nevyhnutelným doprovodným účinkem uloženého opatření.

Primárně se ochranná opatření zaměřují na individuální prevenci (čili snížení rizika recidivy mladistvých pachatelů), a pokud se u nich potvrdí existence duševní poruchy nebo závislosti na návykových látkách také na léčbu, převýchovu a popř. také izolaci. Na rozdíl od opatření výchovných a trestních je možné uložit ochranné opatření i mladistvým, kteří nebudou za čin trestně odpovědní. Od výchovných opatření se dále odlišují v tom, že je může uložit pouze soud pro mládež v konečném rozhodnutí, a nikoli již státní zástupce v průběhu řízení.

Při rozhodování o nutnosti uložení ochranných opatření hraje hlavní roli potřeba léčení, výchovy a izolace mladistvého, ne tedy povaha a závažnost jím spáchaného provinění. Proto soud pro mládež v rozhodnutí, jimiž je ukládá, předem nestanovuje délku jejich trvání – tato délka se následně odvíjí od výsledku vykonávaného opatření, přičemž soud pro mládež v každém případě kontroluje, zdali potřeba jejich trvání stále existuje.¹⁷¹

Někteří autoři zastávají názor, že není vhodné mladistvým pachatelům ukládat ochranné opatření zabezpečovací detence. Např. dle Solotáře a Válkové by její uložení mělo přicházet v úvahu pouze zcela výjimečně, ne-li vůbec, neboť ačkoli se řadí mezi ochranná opatření, ve své podstatě je jejím účelem právě újma spočívající v přísné izolaci na předem neurčenou dobu a bývá opomíjeno výchovné působení na mladistvého, tudíž je tato praxe v rozporu se zásadami a účelem ZSVM.¹⁷²

Ustanovení § 21 odst. 2 ZSVM stanoví, že se ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci a zabránění části majetku ukládají dle TZ, ZSVM jejich úpravu neobsahuje. Naopak problematika ochranné výchovy je upravena výlučně v ZSVM. Z tohoto důvodu se v rámci této práce budu dále věnovat pouze problematice ochranné výchovy – jednak tedy proto, že je komplexně upravena v ZSVM, a také z důvodu, že ji lze na rozdíl od ostatních druhů ochranných opatření uložit pouze mladistvým a v určitých případech také dětem mladším 15 let.

---

¹⁷¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9, s. 210-213

¹⁷² VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander: *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství 3/2013, s. 11-12

4.1.2.1 Ochranná výchova

V ustanovení § 22 odst. 1 ZSVM jsou vyjmenovány alternativní podmínky, při jejichž splnění může soud pro mládež mladistvému uložit ochranou výchovu. Jedná se o případy, kdy:

1. „o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije
2. dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána
3. prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy“

Současně je ve výše zmíněném ustanovení zakotvena subsidiarita uložení ochranné výchovy ve vztahu k výchovným opatřením – ochranná výchova může být mladistvému uložena pouze v případech, kdy se uložení méně intenzivních prostředků jeví jako nedostatečná reakce na protiprávní čin bez reálné naděje na úspěch.¹⁷³

Podstatou ochranné výchovy je značný zásah do práv mladistvého spočívající v „odnětí nezletilce z výchovy rodičů a jeho zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším režimem.“¹⁷⁴ Jejím účelem je vhodné výchovné působení na mladistvého tak, aby byly co možná nejlépe odstraněny důsledky zanedbané výchovy (a též zamezeno vzniku dalších nežádoucích důsledků), mladistvý byl připraven na život a mohl se nadále vyvíjet v řádného občana.¹⁷⁵ Z důvodu podobných znaků a s ohledem na rizika spojená s jejím výkonem bývá ochranná výchova mnohými autory přirovnávána k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, přestože každý z těchto prostředků sleduje odlišný účel.¹⁷⁶

Ochranná výchova obecně trvá tak dlouho, dokud není dosaženo jejího účelu – nelze tak ve výroku rozsudku stanovit určitou dobu jejího trvání.¹⁷⁷ Zákon zde však stanovuje limit, a to takový, že ochranná výchova může trvat maximálně do dovršení 18. roku věku mladistvého. V určitých případech, v nichž to vyžaduje zájem mladistvého (např. dokončení vzdělání), je možné prodloužit její výkon až do dovršení 19. roku věku mladistvého (§ 22 odst. 2 ZSVM).

Jestli byly splněny zákonné podmínky, aby mohla být uložena ochranná výchova, soud pro mládež hodnotí zejména na základě zprávy předložené OSPODem nebo Probační a mediační službou (srov. § 55 ZSVM). Jako zdroj informací pro rozhodnutí soudu může sloužit také zpráva

¹⁷³ Srov. s rozhodnutím Krajského soudu v Brně ze dne 16.2.1962, sp. zn. 2 To 41/62

¹⁷⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9, s. 237

¹⁷⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9, s. 235

¹⁷⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, s. 38

¹⁷⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.3.2008, sp. zn. 8 Tz 9/2008

školy, jíž je mladistvý žákem, podklady od zařízení, v němž dochází k výkonu ústavní výchovy nebo též psychiatrické posudky týkající se mladistvého.¹⁷⁸

Od termínu ochranná výchova je nutné odlišovat civilněprávní termín ústavní výchova, neboť se jedná o rozdílné instituty, které však bývají v praxi mnohdy zaměňovány. Ústavní soud se touto problematikou zabýval v nálezu ze dne 9. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96, v němž se vyjádřil k vymezení obou pojmů následovně: „*Ochranná výchova tedy jako jedno z ochranných opatření, které má sloužit k dosažení účelu trestního zákona, je druhem trestněprávní sankce. Naproti tomu ústavní výchova představuje výchovné opatření, které má vytvořit co nejpříznivější podmínky pro výchovu nezletilého dítěte a je především výchovným, nikoliv represivním opatřením. Je také v mnoha případech nařizována tehdy, když se výchovu dítěte nepodařilo zajistit jinou individuální péčí, například i v situaci vyvolané faktickou absencí vhodné osoby, která by mohla výchovu zajistit. Reálně tedy přicházejí v úvahu i situace, kdy nezletilý svým chováním nemusel před nařízením ústavní výchovy sám zavdat příčinu k tomuto opatření, kterým pak soud řeší v zájmu dítěte zajištění jeho řádné výchovy. Ústavní výchovu tedy nelze chápat jako formu sankce nebo povinnosti dítěti uložené.*“

ZSVM však ve svém původním znění až do novelizování zákonem č. 383/2005 Sb. vztahoval subsidiaritu ochranné výchovy právě k ústavní výchově dle tehdejšího zákona o rodině (namísto subsidiarity k výchovným opatřením, jak je tomu dnes), díky čemuž působila i ústavní výchova jako určitá forma sankce za provinění mladistvých. Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu si zákonodárce kladl za cíl jasnější vymezení rozdílu mezi těmito dvěma instituty, aby tak zabránil běžně užívané praxi, kdy i několikanásobným mladistvým pachatelům byla ukládána ústavní výchova, ačkoli by bylo na místě uložení výchovy ochranné (tedy trestněprávního opatření), a to z důvodu, že jsou režimy dítěte s nařízenou ústavní výchovou a dítěte s uloženou ochranou výchovou až na nepatrné rozdíly shodné.¹⁷⁹ Pro soudce je tak nařízení ústavní výchovy snazší volba, neboť je civilní řízení mnohem méně formální a méně procesně náročné než řízení trestní.

Bohužel ani po novele z roku 2005 se praxe zásadním způsobem nezměnila a soudci nadále v mnoha případech zcela nesystémově nařizují ústavní výchovu v případech, kdy by měla být uložena ochranná výchova. Ústavní výchova tak má v důsledku této praxe materiální charakter

---

¹⁷⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9, s. 238

¹⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné z:

<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview->

[document.seam?documentId=oz5f6mrqga2v6mzygnpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0](https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga2v6mzygnpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0)

trestněprávní sankce.¹⁸⁰ Podle mého názoru by řešení této situace mohlo pomoci ještě výraznější oddělení obou institutů a podmínek pro jejich uložení.

4.1.3 Trestní opatření

Nejpřísnějším druhem sankce, který je možné uložit mladistvým pachatelům jako následek jimi spáchaných provinění, jsou trestní opatření. Tento druh sankcí v sobě na rozdíl od opatření výchovných a ochranných obsahuje negativní hodnocení spáchaného činu i jeho pachatele a působí mu újmu na jeho jinak chráněných právech a svobodě. Proti ostatním druhům opatření jsou trestní opatření orientována více na represii a mají nižší potenciál ovlivnit postoje a chování mladistvého pachatele. Stále jsou však značně ovlivněny výchovným účelem ZSVM a dle ustanovení § 24 odst. 2 ZSVM trestní opatření „*musí vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého.*“ Měla by mu být ukládána pouze v krajních případech jako prostředek ultima ratio, což plyne z již výše zmiňované zásady subsidiarity trestních opatření.¹⁸¹ V praxi českého soudnictví nad mládeží ovšem toto pravidlo nebývá dodržováno a trestní opatření představují nejčastěji ukládaný druh sankce mladistvým pachatelům.¹⁸²

Trestní opatření pro mladistvé pachatele v ZSVM tvoří určitý protějšek trestů pro dospělé v TZ, liší se však jejich výměry a musí být splněny jiné podmínky pro jejich uložení.¹⁸³ ZSVM obsahuje jejich taxativní výčet v ustanovení § 24 odst. 1, podle něhož lze mladistvým pachatelům uložit:

1. obecně prospěšné práce
2. peněžité opatření
3. peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
4. propadnutí věci
5. zákaz činnosti
6. zákaz držení a chovu zvířat
7. vyhoštění
8. domácí vězení

---

¹⁸⁰KŘÍSTEK, Adam. *Prodloužení ústavní výchovy* [online]. 13. 1. 2015. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prodlouzeni-ustavni-vychovy-96533.html>

¹⁸¹JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3, s. 503-504

¹⁸²ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 138

¹⁸³Jako příklad lze uvést v případě opatření zákazu činnosti podmínku, že toto opatření nesmí být mladistvému překážkou při přípravě na budoucí povolání (§ 26 odst. 3 ZSVM).

9. zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
10. odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)
11. odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
12. odnětí svobody nepodmíněné

Ačkoli je možné se v odborné literatuře¹⁸⁴ setkat s názorem, že jsou jmenovaná trestní opatření záměrně seřazena od těch nejmírnějších až po nejpřísnější (což nepodmíněně odnětí svobody nepochybně je), nelze se s tímto názorem ztotožnit. Je tomu tak z důvodu, že např. obecně prospěšné práce uvedené na prvním místě (a měly by tedy být nejmírnější z trestních opatření) svou přísností rozhodně převyšují např. zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce nebo zákaz držení a chovu zvířat. Stejně tak i domácí vězení spočívající v omezení osobní svobody způsobuje bez pochyb závažnější důsledky než zmiňovaná opatření. Proto se lze přiklonit spíše k názoru, že seznam trestních opatření, která je možné uložit mladistvým pachatelům, je pouze taxativním výčtem nesestaveným podle určitého pravidla.¹⁸⁵

Oproti trestům, které lze uložit dospělým pachatelům (§ 52 odst. 1 TZ), se v seznamu objevuje jedno opatření navíc, jež TZ nezná, a tím je peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu. Naopak tresty propadnutí majetku, zákazu pobytu, ztráty čestných titulů a vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti mladistvým pachatelům uložit nelze (§ 24 odst. 1 ZSVM a contrario). Podle některých autorů je uložení těchto trestů vyloučeno „z povahy věci.“¹⁸⁶ Pokud se však podíváme např. na trest zákazu pobytu (§ 75 odst. 6 TZ), jehož podstatou je povinnost odsouzeného nezdržovat se po dobu výkonu na určitém místě či obvodu, jen těžko bychom hledali logický důvod, který znemožňuje užití této sankce u mladistvých pachatelů „z povahy věci.“ Naopak v případě, kdy by se mladistvý dopouštěl pokračujícího provinění na jiném místě, než je jeho trvalý pobyt, by se uložení opatření zákazu pobytu jevilo jako vhodné z hlediska prevence.¹⁸⁷ Stálo by tak za zvážení, jestli nezařadit tento typ trestního opatření mezi taxativní výčet v ZSVM, jak tomu je mimo jiné i v jiných evropských státech. Můj osobní postoj k zařazení tohoto typu opatření mezi taxativní výčet v ZSVM je spíše kladný a považuji takový krok za logický, neboť nespátřuji žádné zásadní důvody, proč tak neučinit.

---

¹⁸⁴ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 72

¹⁸⁵ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 139

¹⁸⁶ ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2, s. 72

¹⁸⁷ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 140

ZSVM v jednotlivých ustanoveních upravujících konkrétní druhy trestních opatření obsahuje pouze odlišnosti od obecné úpravy pro dospělé pachatele, na zbytek se subsidiárně použije právní úprava v TZ. Jednou z nejzásadnějších odchylek úpravy v ZSVM od té obsažené v TZ je zkrácení zákonných sazeb trestních opatření (povětšinou na polovinu).¹⁸⁸

Vzhledem k tomu, že není účelem této práce detailně popsat právní úpravu všech trestních opatření, se dále zaměřím právě na odlišnosti úpravy obsažené v ZSVM od obecné úpravy odpovídajících trestů v TZ a na některá problematická místa v právní úpravě.

4.1.3.1 Obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce spočívají v „*povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí*“ (§ 62 odst. 3 TZ). Většina právní úpravy trestního opatření obecně prospěšných prací je obsažena v TZ (konkrétně § 62 - § 65). Odchytky od obecné úpravy upravuje § 26 odst. 1 ZSVM, z nichž nejvýznamnější spočívá ve snížení horní hranice sazby uvedené v TZ na polovinu, tedy obecně prospěšné práce mohou být mladistvému uloženy v rozmezí 50–150 hodin.

Stejně jako v případě dospělých pachatelů je nutné zjistit stanovisko mladistvého k uložení tohoto opatření. Samotné uložení však není podmíněno jeho souhlasem, tudíž by bylo v souladu se zákonem i uložení obecně prospěšných prací v případě nesouhlasu mladistvého (ovšem jeho stanovisko musí být zjištěno vždy).

Platí také, že „*obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.*“ Mladistvý toto opatření obvykle vykonává v místě, kde bydlí či studuje.

Ustanovení § 26 odst. 1 (stejně jako § 15 odst. 1) ZSVM umožňuje mladistvému současně s uložení obecně prospěšných prací uložit zároveň také příhodná výchovná opatření, přičemž v mnoha případech jimi bývá dohled probačního úředníka či probační program. Naopak nevhodné by bylo současně s obecně prospěšnými pracemi ukládat výchovnou povinnost dle § 18 odst. 1 písm. c) ZSVM (tedy aby vykonal ve svém volném čase bezplatně nějakou společensky

---

¹⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3, s. 505

prospěšnou činnost), neboť tato výchovná povinnost má v podstatě stejný obsah jako trestní opatření obecně prospěšných prací.¹⁸⁹

4.1.3.2 Peněžité opatření

Pro uložení peněžitého opatření mladistvým platí v zásadě stejné podmínky, jako v případě uložení peněžitého trestu dospělým pachatelům (dle § 67 – § 69 TZ). ZSVM však ve svém § 27 odst. 1 uvádí navíc další zákonnou podmínku, která musí být splněna, aby mohlo být toto opatření mladistvému uloženo – mladistvý musí být „*výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňují.*“ Vyžadování splnění této podmínky je logicky opodstatněné, neboť pokud by mladistvý neměl žádný příjem ani majetek, peněžité sankce by byla jen stěží dobytá a též by bylo nežádoucí, aby byla uhrazena z jiných prostředků, než s kterými může mladistvý sám volně disponovat. Obecně však platí, že většina mladistvých pachatelů není výdělečně činná a její majetkové poměry uložení tohoto druhu opatření neumožňují, proto není toto opatření v praxi ukládáno často. Mnohdy ovšem není uloženo ani v případech, kdy tato podmínka splněna je (i když je příjem mladistvého jen nízký) a mladistvý spáchaným proviněním získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. V takovýchto případech by ale uložení peněžitého opatření, byť i v symbolické výměře, s sebou mohlo přinést vyšší výchovný účinek.¹⁹⁰

Peněžité opatření se od peněžitého trestu upraveného v TZ odlišuje také v zákonné výměře, v níž ho lze mladistvému pachateli uložit. Je ukládáno ve formě denních sazeb s ohledem na povahu a závažnost provinění – mladistvému je možné ho uložit v rozsahu 10–365 denních sazeb (v případě dospělých je to 20–730 denních sazeb) a výše jedné denní sazby se dle osobních a majetkových poměrů mladistvého může pohybovat v rozmezí 100 – 5.000 Kč (v případě dospělých je to 100 – 50.000 Kč).

Dalším rozdílem oproti úpravě pro dospělé pachatele je také přeměna peněžitého opatření v náhradní trestní opatření odnětí svobody. Pokud peněžité opatření nebude mladistvým včas zapláceno a dojde k jeho přeměně v trestní opatření odnětí svobody, platí, že se každá z denních sazeb, která není zcela zaplácena, počítá jako 1 den odnětí svobody (§ 27 odst. 5 ZSVM). Ustanovení § 27 odst. 4 ZSVM dále stanoví, že „*počet denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestním opatřením odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby snížené podle § 31 odst. 1.*“

---

¹⁸⁹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 144-147

¹⁹⁰ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 148

Soud pro mládež může podle § 27 odst. 6 ZSVM i po právní moci rozhodnutí, jímž uložil peněžité opatření, rozhodnout o tom, že jeho zaplacení (nebo jeho zbývající části) bude nahrazeno vykonáním nějaké obecně prospěšné činnosti (a to v rámci probačního programu) či vykonáním společensky prospěšné činnosti (v rámci výchovné povinnosti). V důsledku takového rozhodnutí soudu zaniká jak možnost vymáhat peněžité opatření, tak i možnost nařízení náhradního výkonu trestního opatření odnětí svobody. Jak již bylo zmiňováno v kapitole týkající se výchovných opatření, jejich porušení s sebou nepřináší žádné právní důsledky, tudíž by nebylo možné v případě neplnění probačního programu či výchovné povinnosti pro mladistvého dovést žádný postih. Pro danou situaci je možné si představit řešení, že by se de lege ferenda umožnilo soudu rozhodnutí v případě zaviněného porušení podmínek odvolat.¹⁹¹

4.1.3.3 Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu

Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu je samostatným druhem trestních opatření, který ZSVM umožňuje uložit mladistvým pachatelům. Uložení tohoto opatření je podmíněno splněním jedné z následujících alternativních podmínek uvedených v § 28 odst. 1 ZSVM:

1. *„vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu*
2. *soud přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu“*

Zároveň s uložením tohoto opatření musí být stanovena zkušební doba – až na 3 léta (§ 29 odst. 1 ZSVM). Zákon nestanovuje žádnou dolní hranici této doby, avšak měla by být zpravidla delší než 6 měsíců, aby měl soud dostatečný čas na posouzení, zdali se mladistvý v určené době osvědčil.

Mladistvému je možné uložit po dobu trvání zkušební doby výchovná opatření (§ 29 odst. 2 ZSVM), jejichž podmínkám musí vyhovět, a také musí vést řádný život. Pokud se tak stane, *„vysloví soud pro mládež, že se osvědčil; v opačném případě soud rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se peněžité opatření vykoná“* (§ 30 odst. 1 ZSVM). Pokud uplyne zkušební doba bez toho, aniž by soud učinil jedno z výše zmíněných rozhodnutí (a mladistvý na tom nenese žádnou vinu), uplatní se domněnka, že se mladistvý osvědčil (§ 30 odst. 3 ZSVM).

---

¹⁹¹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 150-151

Následkem tohoto rozhodnutí o osvědčení je, že se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 30 odst. 4 ZSVM).¹⁹²

4.1.3.4 Propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění se při ukládání mladistvému řídí úpravou TZ. Jedinou odchylkou od obecné úpravy je výměra zákonné sazby, jejíž horní hranice se v případě těchto opatření snižuje na polovinu.

Trestní opatření zákazu činnosti a zákazu držení a chovu zvířat tak mohou být dle § 26 odst. 3 ZSVM uložena v rozmezí 1–5 let, přičemž jejich uložení nesmí tvořit překážku přípravě na povolání mladistvého. V souvislosti se zákazem činnosti považují za vhodné zmínit, že tímto opatřením lze zakázat i takovou činnost, již pachatel není oprávněn v době rozhodování vykonávat. Uložení trestního opatření zákazu činnosti pak tvoří překážku, v jejímž důsledku pachatel nemůže dané oprávnění získat.¹⁹³

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je možné mladistvému dle § 26 odst. 4 ZSVM uložit až na 5 let a vyhoštění dle § 26 odst. 5 ZSVM v rozmezí 1–5 let. Pokud soud pro mládež ukládá trestní opatření vyhoštění, přihlíží při tom k osobním a rodinným poměrům mladistvého současně dbá, aby v jeho důsledku nebyl vydán nebezpečí zpustnutí.

Pokud jde o trestní opatření propadnutí věci a případně propadnutí náhradní hodnoty, zde je právní úprava zcela obsažena v TZ (§ 70 – § 71 TZ).¹⁹⁴

4.1.3.5 Domácí vězení

Trestní opatření domácího vězení lze mladistvým pachatelům ukládat od 1.1.2010. Zásadní odlišnost od obecné úpravy vymezuje ZSVM ve svém ustanovení § 26 odst. 2, v němž stanoví, že horní hranice trestní sazby nesmí přesáhnout polovinu sazby pro dospělé pachatele v TZ (tedy maximálně 1 rok). Stejně ustanovení rovněž umožňuje mladistvým pachatelům uložit zároveň s domácím vězením výchovná opatření.

---

¹⁹² ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 151-153

¹⁹³ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 154

¹⁹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3, s. 507

V souvislosti s domácím vězením se lze zamyslet nad rozdílným dopadem této sankce na život dospělého a mladistvého pachatele. V případě uložení domácího vězení mladistvému lze totiž předpokládat způsobení podstatně větší újmy než u dospělého pachatele, neboť tato sankce ve své podstatě značně komplikuje navazování a udržování společenských vztahů. Paradoxně tak může nastat nežádoucí opačný efekt, a to zvýšení rizika vzdoru a asociálního chování u mladistvého, které může vést až k recidivě.¹⁹⁵ Považuji tak za vhodné tento druh trestního opatření kombinovat s takovými opatřeními, která kladně ovlivňují reintegraci mladistvého.

Určitý problém může nastat v souvislosti s vyžadovaným písemným slibem pachatele, že „*se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost*“ (§ 60 odst. 1 písm. b) TZ). Vyžadováním tohoto slibu je řešen možný konflikt s ochranou domovní svobody zaručenou Listinou základních práv a svobod, jenž může při výkonu této sankce nastat. Není jím však řešen potenciální konflikt s ochranou domovní svobody ostatních osob, které kromě mladistvého pachatele danou domácnost obývají (bude se jednat zejména o rodinné příslušníky, neboť většina mladistvých ještě žije se svými rodiči). K problematické situaci může dojít zejména v případě, kdy by měly spolubydlící osoby povinnost do svého obydlí (v němž je zároveň vykonáváno domácí vězení mladistvým) pustit probačního úředníka. Pokud by ho taková osoba odmítla vpustit dovnitř, nemohlo by to být důvodem přeměny domácího vězení v trestní opatření odnětí svobody, neboť takové jednání není možné klást odsouzenému mladistvému za vinu. Řešení vyobrazené situace si lze představit tak, že by byl pro uložení domácího vězení vyžadován písemný slib nejen od odsouzené osoby, ale také od osob, které s ní sdílejí domácnost.¹⁹⁶ Jiným řešením může být větší rozšíření kontroly pomocí elektronického monitoringu, neboť při tomto způsobu kontroly nejsou osobní návštěvy probačního úředníka v obydlí třeba.

Trestní opatření domácího vězení je v praxi mladistvým pachatelům stejně jako trest domácího vězení těm dospělým ukládáno pouze zřídkakdy.¹⁹⁷ Jedním z důvodů je, že dlouhou dobu nebyl zajištěn monitoring prostřednictvím elektronických náramků jako jeden z možných způsobů kontroly dodržování tohoto opatření. Byly proto kladeny vysoké nároky na Probační a mediační službu, jejíž příslušníci prováděli kontrolu pouze namátkovými návštěvami, což není zdaleka tak efektivní jako elektronický monitoring, a navíc jsou personální možnosti Probační a mediační

---

¹⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 819

¹⁹⁶ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 155-156

¹⁹⁷ Více viz kapitola 4.3 této práce.

služby, která musí plnit i spoustu dalších úkolů, značně limitované.¹⁹⁸ Důvodem pro ne příliš časté využívání domácího vězení může pravděpodobně být jistá setrvačnost z předchozích let a nízká zaběhlost jeho ukládání obecně.

4.1.3.6 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem jsou základními alternativami nepodmíněného odnětí svobody. Pro podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem mladistvého pachatele se až na výjimky uplatní obecná právní úprava obsažená v TZ (§ 81 a § 84 TZ). Platí, že podmíněně odložit lze „výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu“ (§ 81 odst. 1 TZ).

Zásadní rozdíl úpravy pro mladistvé pachatele spočívá ve stanovení zkušební doby, která může být určena jak u podmíněného odsouzení, tak u podmíněného odsouzení s dohledem, v rozmezí 1–3 let (§ 33 odst. 1 ZSVM). Ačkoli se toto zkrácení zkušební doby oproti dospělým (v jejichž případě lze zkušební dobu stanovit v rozmezí 1–5 let) v minulosti nikdy nesetkalo s výraznějším nesouhlasem společnosti, podle empirického výzkumu zabývajícím se efektivitou sankcionování mladistvých pachatelů se prokázalo, že „podíl těch podmíněně odsouzených mladistvých, kteří se neosvědčili ve zkušební době, je výrazně menší než podíl těch podmíněně odsouzených mladistvých, kteří se po uplynutí zkušební doby dopustili nové trestné činnosti.“¹⁹⁹ Z tohoto výsledku lze dovodit, že pro mladistvého představuje větší motivaci pro vedení řádného života skutečnost, že stále probíhá zkušební doba, než možnost dalšího postihu, jenž mu hrozí v případě páchaní další trestné činnosti po skončení zkušební doby. Proto je na místě uvažovat o tom, zdali by prodloužení zkušební doby v případě mladistvých na 5 let, jako je tomu u dospělých pachatelů, s sebou nepřineslo snížení počtu recidivujících mladistvých pachatelů, a to zejména v případě pachatelů těch provinění, která vykazují znaky (zvláště závažného) zločinu.²⁰⁰ Osobně jsem této myšlence nakloněna a myslím si, že by taková změna mohla s ohledem na výsledky empirického výzkumu přinést pozitivní dopad.

---

¹⁹⁸ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 157

¹⁹⁹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 159

²⁰⁰ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 159

I v současné právní úpravě je však možné, aby zkušební doba byla prodloužena až na 5 let, a to za předpokladu, že se soud rozhodne „vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého ponechat podmíněné odsouzení v platnosti i přesto, že mladistvý odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody“ (§ 33 odst. 2 písm. b) ZSVM). Současně je také soud oprávněn nad mladistvým stanovit dohled (v případě, že dosud nebyl uložen) a uložit mu vhodná výchovná opatření. Smysluplné je v těchto situacích uložení např. probačního programu, jehož výsledkem by mělo být zvýšení výchovného působení na mladistvého během probíhající zkušební doby.²⁰¹

4.1.3.7 Nepodmíněné odnětí svobody

Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody lze mladistvému pachateli uložit pouze v případě, kdy je zjevné, že by jiné opatření (včetně opatření trestního) nezaručovalo dosažení účelu ZSVM (§ 31 odst. 2 ZSVM). Jedná se tedy o nejzazší prostředek, jenž lze proti delikventnímu mladistvému užít v případě závažných provinění, pokud by se ostatní možnosti zjevně neseťkaly s úspěchem. To však neznamená, že by ho soud mohl uložit až po vyčerpání mírnějších trestních opatření, neboť vždy záleží na specifických okolnostech případu a na osobních poměrech mladistvého. Je proto možné toto opatření uložit v případě mimořádně závažných provinění i u prvopachatelů.²⁰² Důvodem, proč je třeba uložení tohoto opatření řádně zvažovat, je také negativní vliv, který má vězení podle mnohačetných kriminologických výzkumů na mladistvé pachatele.²⁰³

Přestože je nepodmíněné odnětí svobody nejpřísnější sankcí, již lze mladistvému za spáchání provinění uložit, je tato sankce s ohledem na dosud neukončený vývoj dospívajících ve srovnání s trestem odnětí svobody pro dospělé notně omezena. Zásadním rozdílem proti trestu odnětí svobody upraveném v TZ je, že se horní i dolní hranice trestní sazby, jak je stanovuje TZ, snižují na polovinu. Současně však platí, že horní hranice takto snížené sazby nesmí být vyšší než 5 let a dolní hranice pak nesmí být vyšší než 1 rok (§ 31 odst. 1 ZSVM). Výjimkou, kdy může soud uložit mladistvému nepodmíněné odnětí svobody v rozmezí 5–10 let, je případ, kdy se mladistvý dopustí takového provinění, za nějž TZ umožňuje uložit výjimečný trest a „*povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné*

²⁰¹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 160-161

²⁰² SOLOTÁŘ, Alexander. *Trestní opatření v trestních věcech mladistvých (2. část)*. Trestněprávní revue 3/2005, s. 62

²⁰³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9

pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká“ (§ 31 odst. 3 ZSVM).

ZSVM výslovně zakazuje užít ustanovení TZ týkající se mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody v případě mladistvých pachatelů (§ 9 odst. 2 ZSVM). Naopak ve svém ustanovení § 32 zakotvuje institut mimořádného snížení odnětí svobody, kdy je soud oprávněn snížit odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby a může jej využít za splnění následujících podmínek:

1. soud pro mládež má *„vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům mladistvého za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákoníkem bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné“*
2. účelu trestního opatření je možné dosáhnout i odnětím svobody kratšího trvání

Možnost soudu snížit odnětí svobody je vymezena poměrně široce, ačkoli vzhledem k poměrně nízké nejvyšší možné dolní hranici trestní sazby již nezbývá mnoho prostoru pro snižování. Z tohoto důvodu také nebývá tento institut v praxi využíván často.²⁰⁴

Jak již bylo zmíněno výše, s uvězněním pachatele je spojeno mnoho negativních vedlejších důsledků. Mezi nejdůležitější z nich patří tzv. prizonizace, což je proces, při němž se odsouzený adaptuje na vězeňské podmínky, v důsledku čehož je snížena pravděpodobnost jeho opětovného začlenění do společnosti po návratu z věznice.²⁰⁵ Dochází také k izolaci, narušení či až přetrhání sociálních vazeb a určité ztrátě sociálního statusu, což se negativně podepisuje na psychice odsouzeného. Jako následek uvěznění se může projevit lhostejnost, rezignace na život a s tím související demotivace ohledně jakékoliv sebenápravy.²⁰⁶ Reintegraci do společnosti také značně znesnadňuje stigmatizační efekt, který je s výkonem tohoto trestního opatření spojen.²⁰⁷ Některé negativní důsledky spojené se ztrátou svobody jsou ještě citelnější právě v případě mladistvých pachatelů (např. ztráta pozitivních sociálních kontaktů či zvýšený efekt stigmatizace).

Dle Ščerby a Coufalové se zdá být efektivní využívání tzv. šokového uvěznění, které spočívá v krátkodobém (v rámci týdnů či dokonce dnů) nepodmíněném odnětí svobody, jehož cílem je dát pachateli důrazně najevo, co by ho čekalo v případě, že by se dopustil další trestné činnosti. Mladistvý si díky tomuto krátkému uvěznění může uvědomit, že ztráta svobody představuje ve skutečnosti větší újmu, než si doposud myslel. Pozitivem šokového uvěznění je také menší

---

²⁰⁴ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 162-163

²⁰⁵ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Úvod do penologie*. 1 vyd. Praha: Sociálně právní institut Most, 1997, s. 65

²⁰⁶ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, ISBN: 80-7251-101-1, s. 64-65

²⁰⁷ LUKÁŠOVÁ, Marcela. *Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů*. Trestněprávní revue 1/2020

pravděpodobnost vzniku nežádoucích negativních důsledků, které uvěznění provázejí. Naopak nevýhodu lze spatřovat v tom, že po skončení uvěznění není možné mladistvého dále sledovat a od další trestné činnosti je tak odstrašován pouze hrozbou, že bude znovu dopaden a souzen. Tento problém by však bylo možné řešit tak, že by na skončení krátkodobého odnětí svobody navazovala určitá zkušební doba, během níž by bylo sledováno, zdali mladistvý žije řádný život, čímž by mohla být podstatně zvýšena účinnost šokového uvěznění. Aplikace šokového uvěznění se jeví jako efektivní zejména v případě recidivistů, kteří se dopouštějí méně závažné trestné činnosti, a pak právě v případě mladistvých pachatelů, kteří se dopustili prvního provinění větší závažnosti (např. loupeže apod.)²⁰⁸

Podle mého názoru by takovéto krátké uvěznění mohlo mít na mladé pachatele (zejména prvopachatele) skutečně pozitivní vliv, neboť si mnoho z nich neuvědomuje, jaké reálné důsledky může spáchání deliktu mít a jak velký zásah do jejich života ztráta svobody představuje. Díky krátkodobému pobytu ve vězeňském prostředí by se tak mohl zvýšit odstrašující účinek podmíněného odsouzení a též by mohla být zvýšena pachatelova motivace k vedení řádného života v souladu s právními předpisy. Z těchto důvodů považuji za vhodné uvažovat o návrhu Ščerby a Coufalové, kdy by byl do současné právní úpravy po vzoru té rakouské zaveden institut „*podmíněného odložení části trestního opatření odnětí svobody*.“²⁰⁹

Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody je u mladistvých pachatelů (kteří ještě nedovršili 19. roku věku) vykonáváno odděleně od dospělých odsouzených – ve zvláštních odděleních pro mladistvé či v samostatných věznicích pro mladistvé pachatele (§ 31 odst. 4 ZSVM). Smyslem tohoto odděleného výkonu je, aby bylo eliminováno riziko negativního vlivu dospělých pachatelů a nebylo tak ještě více snižováno výchovné působení tohoto opatření.²¹⁰

4.1.3.8 Alternativy k uložení trestního opatření mladistvým pachatelům

ZSVM umožňuje soudu pro mládež v případech, kdy je možné dosažení nápravy mladistvého pachatele a ochrany společnosti i bez toho, aby mu bylo uloženo trestní opatření, vynést odsuzující rozsudek (s uznáním mladistvého vinným za spáchané provinění) bez současného uložení trestního opatření. Tyto instituty jsou založené na předpokladu, že v určitých případech trestní stíhání a následné vyslovení viny samy o sobě dosahují stejných účinků, jaké jsou zamýšleny uložním

---

²⁰⁸ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 162-164

²⁰⁹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 165

²¹⁰ Tamtéž.

trestního opatření, proto již není nutné tento druh trestněprávní sankce ukládat. Podobně jako úprava v TZ i úprava ZSVM pracuje s nepodmíněným (prostým) postupem, ale i s podmíněným postupem, kdy se stanovuje zkušební doba, během níž se sleduje chování mladistvého.

Nepodmíněné upuštění od uložení trestního opatření upravuje ZSVM ve svém § 11, v němž specifikuje podmínky, jejichž splnění je pro tento postup nezbytné. Na rozdíl od úpravy TZ, který umožňuje využít tento institut u všech přečinů, ZSVM dovoluje upustit od uložení trestního opatření v případě těch provinění, u nichž TZ stanovuje trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let. Zde je třeba podotknout, že toto zúžení škály provinění, u kterých je možné tento institut využít (jsou vyloučena nedbalostní provinění s horní hranicí sazby vyšší než 5 let), se zdát býti nelogické, neboť se ZSVM jinak snaží možnosti pro upuštění od uložení trestního opatření rozšířit. Paradoxně je tak toto ustanovení v rozporu s celkovým přístupem ZSVM, který směřuje k mírnějšímu sankcionování mladistvých oproti dospělým pachatelům.

Další podmínkou, jež musí být splněna, je stejně jako v úpravě TZ lítost ohledně spáchaného činu a projevení účinné snahy po nápravě. S projevem lítosti je spojené i doznání ke spáchání provinění, jelikož bez něj si jde jen těžko představit lítost a převzetí odpovědnosti za něj. Co se týká účinné snahy po nápravě, ta se může projevat např. náhradou způsobené škody, přerušením kontaktů s nebezpečnými osobami, dobrovolným léčením závislosti apod. Na tomto místě je nutno předeslat, že výše jmenované podmínky se velmi podobají podmínkám, které musí mladistvý splnit pro umožnění zániku trestní odpovědnosti z důvodu účinné lítosti dle § 7 ZSVM. Při naplnění vyžadovaných podmínek bude mít tento institut přednost, neboť se v jeho důsledku mladistvý stává beztrestným, tudíž se upuštění od uložení trestního opatření užije až v případě, kdy podle soudu mladistvý dostatečným způsobem nesplnil podmínky pro beztrestnost z důvodu účinné lítosti.²¹¹

Při splnění výše jmenovaných podmínek ustanovení § 11 odst. 1 ZSVM jmenuje alternativní možnosti, při kterých je možné upustit od uložení trestního opatření. Tyto možnosti jsou následující:

1. *„jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě*

---

²¹¹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 127-130

2. *dopustil-li se činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná*²¹²
3. *jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným*“

Zároveň může soud pro mládež podle § 11 odst. 2 ZSVM v každém z těchto případů současně s upuštěním od uložení trestního opatření mladistvého napomenout nebo jeho potrestání přenechat jiným osobám či institucím (zákonný zástupce, škola apod.).

Existují však další dvě možnosti, kdy soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření, které ZSVM upravuje v § 12. Těmi jsou:

1. *„mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že zabezpečovací detence nebo ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření*
2. *je vůči němu užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření*“

Důležitým rozdílem proti úpravě obsažené v TZ (konkrétně v § 47 odst. 1) je, že soud pro mládež takto může učinit i v případě, kdy si stav duševní poruchy mladistvý zapříčinil zaviněně sám návykovou látkou. V případě nahrazení trestního opatření opatřením výchovným nebo ochranným (nejčastěji ochrannou výchovou) soud musí zohledňovat účel opatření vyjádřený v § 9 odst. 1 ZSVM.²¹³

Vedle nepodmíněného upuštění od uložení trestního opatření dovoluje ZSVM upustit od uložení trestního opatření také podmíněně (§ 14 ZSVM). Soud pro mládež tak může učinit za splnění stejných podmínek jako v případě nepodmíněného upuštění od uložení trestního opatření v případě, že navíc shledává potřebným po určitou dobu sledovat chování mladistvého. Současně stanoví zkušební dobu, a to maximálně na 1 rok (§ 14 odst. 2 ZSVM).

Ščerba a Coufalová zastávají názor, že by zákonodárce udělal lépe, kdyby soudu pro mládež umožnil podmíněně upustit od uložení trestního opatření také v případech splnění podmínek v ustanovení § 12 písm. b) ZSVM. Jednak by se tím otevřela možnost podmíněně upustit od uložení trestního opatření ve znatelně širší škále případů (např. tam, kde je dle TZ stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí vyšší než 5 let), a také by tato změna podle nich vedla

---

²¹² Zde je třeba podotknout, že není možné zaměnit tento důvod za rozumovou vyspělost mladistvého, protože za takové situace by mladistvý nebyl trestně odpovědným.

²¹³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9, s. 215-216

k výraznějšímu naplňování zásady subsidiarity trestních opatření, neboť by v praxi docházelo k častějšímu užívání výchovných a ochranných opatření na úkor opatření trestních. V současnosti je totiž, jak již bylo zmiňováno výše, problematická skutečnost, že soud v zásadě nemůže nikterak reagovat na nedodržování uložených výchovných opatření mladistvými. Pokud by tedy bylo umožněno podmíněně upustit od uložení trestního opatření i v případech splnění podmínek uvedených v § 12 písm. b) ZSVM, soudy pro mládež by získaly záruku, že pokud by mladistvý pachatel ve zkušební době nerespektoval uložené výchovné opatření, mohly by následně přistoupit k uložení adekvátního trestního opatření.²¹⁴ S touto myšlenkou se ztotožňují i já – vzhledem ke skutečnosti, že soudy nejčastěji ukládají výchovná opatření zároveň s opatřeními trestními, což se příčí již zmiňované zásadě subsidiarity uložení trestních opatření, by tato změna mohla přispět k řešení problému nedostatečné možnosti soudů pro mládež sekundárně reagovat na nedodržování výchovných a ochranných opatření mladistvými, což by vedlo k jejich častějšímu ukládání a naplňování tak zákonné zásady subsidiarity trestních opatření.

Významným rozdílem proti úpravě podmíněného upuštění od uložení trestního opatření v TZ (§ 48 TZ) je skutečnost, že soud pro mládež není povinen obligatorně nad mladistvým stanovit dohled, ovšem může tak učinit fakultativně, pokud uzná za vhodné. Stejně tak mladistvému může uložit dle § 14 odst. 2 ZSVM některé další povinnosti (náhrada škody či odčinění nemajetkové újmy apod.).

Naopak obdobným způsobem jako v TZ soud pro mládež rozhodne o osvědčení se mladistvého ve zkušební době nebo rozhodne o uložení trestního opatření (§ 14 odst. 4 ZSVM). Výjimku proti úpravě TZ zde představuje ustanovení § 14 odst. 3 ZSVM, jenž umožňuje i přes zavdání příčiny mladistvým k uložení trestního opatření ponechat podmíněné upuštění od uložení trestního opatření v platnosti a učinit jeden z jmenovaných kroků (přiměřené prodloužení zkušební doby apod.). Podobný institut zná i TZ v souvislosti s podmíněným odsouzením (s dohledem) a trestem obecně prospěšných prací.²¹⁵

4.2 Sankce ukládané dětem mladším 15 let za spáchané činy jinak trestné

Ačkoli je v průběhu dospívání určité porušování společenských norem normální a ve většině případů postačuje výchovná reakce rodičů nebo školy, v některých případech je toto výchovné

---

²¹⁴ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 132-133

²¹⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9, s. 217

působení nedostačující a v zájmu společnosti je třeba nejen potrestat mladého pachatele, ale také přijmout opatření vedoucí k jeho nápravě a zajistit, aby nedošlo k opakování protiprávní činnosti.

Již v raných stádiích dochází k formování osobnosti dítěte, v níž se mohou projevat sklony ke kriminálnímu chování. Pro úspěšný boj s dětskou kriminalitou je nutné včas identifikovat tyto rizikové faktory a efektivně usměrňovat jejich vliv na ještě nevyzrálou osobnost dětí, aby bylo zabráněno vzniku jejich kriminální kariéry. V první řadě by rozvoji kriminálních sklonů dětí měly bránit orgány sociálně právní ochrany dítěte a až v případě jejich selhání by měly nastoupit prostředky trestního práva. Je přitom třeba dbát na to, aby orgány pracující s dětmi postupovaly obzvláště citlivě a obezřetně. Jen tak lze zajistit, aby se před soud zbytečně nedostávaly pouze „klukoviny“ anebo aby naopak nebyly přehlíženy signály závažnějších delikventních projevů.²¹⁶

Jak již bylo rozebráno v předchozích kapitolách, dítě, které v době spáchání činu nedovršilo 15. roku věku, není za čin jinak trestný trestně odpovědné. Čin jinak trestný, jehož se dopustí trestně neodpovědné dítě, musí vykazovat ostatní formální znaky skutkové podstaty trestného činu a též musí dosahovat určitého stupně společenské škodlivosti (aby bylo možné hovořit o činu jinak trestném dle § 89 odst. 2 ZSVM). Ačkoli není požadovaný stupeň společenské škodlivosti v zákoně specifikován, musí se jednat o čin nejméně stejné škodlivosti, jakou zákon požaduje ve vztahu k proviněním mladistvých (§ 6 odst. 2 ZSVM). *„V daných souvislostech totiž nelze obecně odhlédnout od věku nezletilých dětí a s tím spojené a očekávané nižší úrovně rozumové i mravní vyspělosti, a proto je třeba i při hodnocení stupně nebezpečnosti jejich činů pro společnost ze všech hledisek uvedených v § 3 odst. 4 tr. zák. postupovat uvážlivě a citlivě, s potřebnou mírou porozumění ke zvláštnostem jejich osobností. Zvláště bude třeba pečlivě posuzovat jejich pohnutky, schopnost posoudit nesprávnost jednání, způsob provedení činu i okolnosti, za nichž k němu došlo.“*²¹⁷

Věková hranice 15 let, od níž může být osoba za spáchaný čin trestně odpovědná, je hranicí absolutní. Pro vyvození odpovědnosti za čin jinak trestný však není stanovena žádná dolní věková hranice a dle Solotáře s Válkovou ani není možné takovou hranici pro řízení dle hlavy III. ZSVM a priori stanovit. Je proto obecně možné postupovat dle hlavy III. ZSVM v jakémkoliv věku dítěte. Až na výjimky se ovšem bude jednat o případy dětí, které již započaly školní docházku (období kolem 6–7 let a výše). Vždy je nutné zohledňovat všechny okolnosti konkrétního případu a posuzovat úroveň dosažené rozumové a mravní vyspělosti dítěte. V praxi je nutné zkoumat, jestli

²¹⁶ VICHEREK Roman. *Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé*. Trestněprávní revue 1/2016, s. 1

²¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008

dítě jednalo zaviněně, tedy jestli vůbec chápalo podstatu a závažnost svého činu včetně následků, které jím mohlo způsobit.²¹⁸

Ačkoli se tato práce zaměřuje na hmotněprávní úpravu, považuji za nutné zdůraznit, že řízení dle hlavy III. ZSVM není řízením trestním, nýbrž se jedná o zvláštní druh nesporného civilního řízení. Z tohoto důvodu se na něj subsidiárně užijí zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Předmětem tohoto řízení jsou činy jinak trestné, jichž se dopustily děti mladší 15 let a mladiství, kteří nejsou pro nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělost za čin trestně odpovědní.²¹⁹

Důvodová zpráva k návrhu ZSVM uvádí, že je právní úprava sankcionování dětí mladších 15 let „motivována potřebou včas reagovat na delikventní projevy dětí, vytvořit podmínky pro dokončení jejich řádné výchovy a vybudování jejich sociálního zázemí tak, aby se předešlo páchání jejich trestné činnosti v budoucnu.“²²⁰ Největší důraz je tedy opět kladen na výchovné působení na děti a jejich ochranu před nebezpečnými vlivy. Zákonná řešení dále cílí na to, aby byly děti směřovány k zvnitřnění obecně platných společenských norem a došlo k posílení jejich kladných vlastností a rozvinutí specifických zájmů. Pro umožnění změn v chování dítěte v pozitivním směru je současně nutné působit na sociální prostředí, jímž je obklopeno. Aby mohlo k těmto změnám skutečně dojít, je třeba s dětmi zacházet obzvláště citlivým způsobem s ohledem na jejich věk a rozumovou a mravní vyspělost. Opět platí, že smyslem opatření ukládaných dětem není represe a působení újmy, ačkoli mohou za určitých okolností podstatným způsobem omezovat jejich běžný život.²²¹

Taxativní výčet opatření, která je možné uložit dětem mladším 15 let a trestně neodpovědným mladistvým za spáchání činu jinak trestného, vyjmenovává § 93 odst. 1 ZSVM. Podle tohoto ustanovení jim lze uložit:

1. výchovnou povinnost
2. výchovné omezení
3. napomenutí s výstrahou

---

²¹⁸ SOLOTÁŘ, Alexander a Helena VÁLKOVÁ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 7/2004, s. 197

²¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3, s. 513-514

²²⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

²²¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9

4. zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
5. dohled probačního úředníka
6. ochrannou výchovu
7. ochranné léčení

Seznam vyjmenovaných opatření není možné dále rozšiřovat. Soud pro mládež může uložit i více opatření zároveň, pokud je to nutné k dosažení účelu zákona. Jaké opatření je v konkrétním případě vhodné uložit soud určuje zpravidla podle výsledků pedagogicko-psychologického vyšetření. V případech, kdy pro dosažení účelu zákona zcela postačuje pouze čin jinak trestný projednat, a to státním zástupcem nebo před soudem pro mládež, může soud pro mládež upustit od uložení opatření (§ 93 odst. 10 ZSVM), k čemuž v praxi dochází ve většině případů.²²²

Všechna výše jmenovaná opatření kromě ochranného léčení lze uložit až do dovršení 18. roku věku dítěte. Ochranné léčení je možné, vyžaduje-li to jeho účel, uložit a následně vykonávat i po dovršení 18. roku věku dítěte (§ 93 odst. 8 ZSVM). Zdali to jeho účel stále vyžaduje, soudy pravidelně přezkoumávají.

Ohledně výchovných povinností, výchovných omezení, napomenutí s výstrahou a dohledu probačního úředníka ZSVM nestanovuje žádné další speciální podmínky pro jejich uložení – užití se přiměřeně ustanovení vztahující se k těmto opatřením z předešlé části ZSVM.

Zákon stanovuje zvláštní podmínky pro ukládání dvou nejpřísnějších opatření, a to ochranné výchovy a ochranného léčení. Co se týká ochranné výchovy, její uložení je dle § 93 odst. 2 ZSVM obligatorní v případě, kdy se dítě dopustilo činu, za který TZ umožňuje uložit výjimečný trest a v době spáchání činu dítě dovršilo 12. a současně ještě nepřekročilo 15. rok věku. Fakultativně ji pak soud pro mládež může dle § 93 odst. 2 ZSVM uložit v případě dítěte, které v době spáchání činu ještě nedovršilo 15. roku věku, za současného splnění podmínek, že její uložení odůvodňuje povaha činu jinak trestného a je to nezbytné k zajištění řádné výchovy dítěte.²²³

Ochranné léčení bylo do seznamu opatření, jimiž lze reagovat na čin jinak trestný, začleněno novelou provedenou zákonem č. 301/2011 Sb. Lze ho dítěti mladšímu 15 let dle § 93 odst. 4 ZSVM fakultativně uložit za splnění jedné z alternativních podmínek, a to že se dítě dopustilo činu jinak trestného ve stavu, který vyvolala duševní porucha nebo ho spáchalo pod vlivem návykové látky či v souvislosti s jejím zneužíváním a zároveň se zneužívání takové látky oddává. Také musí být pobyt dítěte na svobodě bez uložení tohoto opatření nebezpečný.

---

²²² VICHEREK Roman. *Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé*. Trestněprávní revue 1/2016

²²³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3, s. 514

Někteří autoři zastávají názor, že smyslem ochranného léčení je spíše než pomoc dítěti jeho potrestání, a vyčítají mu tak přílišnou tvrdost. Konkrétně Solotář s Válkovou se k dané problematice vyjádřili následovně: „Uplatnění tohoto ochranného léčení, zvláště pak v jeho ústavní formě, do určité míry vybočuje z toho, co je obecně charakteristické pro opatření podle hlavy třetí ZSM jak co do svého smyslu, tak tím, jak velký akcent je u něj kladen na ochranu společnosti před dětmi, vůči nimž směřuje, jejich izolaci od společnosti.“²²⁴ Podle mého názoru sice ochranné léčení představuje velmi výrazný zásah do poměrů dítěte (ještě znásobený z důvodu neurčitosti jeho trvání), avšak k jeho uložení je nutné splnit poměrně přísné podmínky a je úkolem soudu uložení tohoto opatření v každém případě pečlivě uvážit.

Právní úpravu sankcionování dětí mladších 15 let osobně považuji za zdařilou. ZSVM s sebou přinesl širokou škálu možností postihu dětí, které se dopustily činu jinak trestného, a vymezil zde dostatečný prostor pro individualizaci sankcí. Děti mladší 15 let a trestně neodpovědné mladistvé sice nelze potrestat v rámci trestního řízení, avšak i těmto osobám lze ukládat opatření za účelem jejich nápravy, výchovy a zamezení opakování protiprávní činnosti. Ačkoli se z široké společnosti čas od času ozývají hlasy, které by postih dětských pachatelů (zejména v případě činů s vysokou závažností) výrazně zpřísnily a snížily by věkovou hranici trestní odpovědnosti, já se rozhodně přikláním k zachování současné právní úpravy. Jak jsem již zmiňovala výše, uvažovat by se dalo o zavedení dvojí hranice trestní odpovědnosti pro případy těch nejzávažnějších trestných činů, což ale nepovažuji vzhledem k velmi nízkému ročnímu počtu takovýchto činů spáchaných dětmi za nutné.

Problémy v praxi činí neměnnost výchovného prostředí, do kterého se děti po absolvování uloženého opatření vrací. Ačkoli toto opatření (např. program ve středisku výchovné péče) absolvovali úspěšně, vrací se následně do původního rodinného prostředí. Tento návrat ke svému zažitému životnímu stylu a žebříčku hodnot způsobuje, že se nezletilý velmi lehce vrátí k rizikovému způsobu života. V mnoha případech proto výchovný efekt působení na tyto děti pomine a následně se před soudem pro mládež objevují v trestním řízení jako mladiství. Z hlediska prevence opakování protiprávní činnosti by bylo vhodné do budoucna omezit negativní působení na nezletilého po návratu k rodině a tamnímu způsobu života. Přestože se jedná o nelehký úkol, podle mého názoru by mohly být nápomocné občasné schůzky nezletilého s probačním úředníkem, aby si připomněl výsledky, k nimž po úspěšném absolvování uloženého opatření dospěl. Také by se dle mého přesvědčení měla více soustředit pozornost na rodiče dítěte a jejich

---

²²⁴ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4, s. 668

vzdělávání, aby si lépe uvědomovali následky protiprávního chování svých dětí a kladli větší důraz na jejich výchovu a zamezení rozvoje jejich kriminální kariéry. Systém soudnictví ve věcech mládeže je přece jen systémem druhotným, který řeší nedostatky v psychickém vývoji a výchově, jejichž původ lze spatřovat právě většinou v nevhodném rodinném prostředí.

4.3 Statistické údaje týkající se sankcionování mládeže

V této kapitole představím některá k tématu relevantní statistická data z justičních statistik týkající se sankcionování delikventní mládeže, neboť bez nich by nebyla práce zcela kompletní. Při analýze se zaměřím na časové rozmezí od roku 2016 do konce roku 2020.

V tabulce č. 2 je zobrazen počet odsouzených mladistvých osob na území celé České republiky v jednotlivých letech 2016–2020.

Tabulka č. 2: Počet odsouzených mladistvých v letech 2016–2020

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Odsouzení mladiství	1312	1231	1278	1321	1110

Zdroj: Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR.

Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Od počátku nového tisíciletí byl patrný dlouhodobý klesající trend v počtu odsouzených mladistvých pachatelů. Pro představu, v roce 2000 byl počet odsouzených mladistvých 4252, v roce 2010 pak 2389. Od roku 2018 můžeme pozorovat mírný nárůst v počtu odsouzených mladistvých, který však skončil v roce 2020, kdy jejich počet klesl na 1110. Je však třeba vzít v potaz, že se na tomto snížení zajisté podepsala pandemie koronaviru a s ní spojené restriktce ve společnosti.

Tabulka č. 3: Počet uložených druhů opatření v letech 2016–2020

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Výchovná opatření	217 (16,5 %)	171 (13,9 %)	189 (14,8 %)	219 (16,6 %)	145 (13,1 %)
Ochranná opatření	64 (4,9 %)	50 (4,1 %)	57 (4,5 %)	46 (3,5 %)	37 (3,3 %)
Trestní opatření	990 (75,5 %)	916 (74,4 %)	970 (75,9 %)	1007 (76,2 %)	821 (74 %)

Zdroj: Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR.²²⁵

Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

V tabulce č. 3 jsou zobrazeny počty uložení jednotlivých druhů opatření v letech 2016–2020 a procentuální podíl těchto počtů vůči celkovému počtu odsouzených mladistvých pachatelů v jednotlivých letech. Na tomto místě je třeba předeslat, že statistiky obsahují pouze údaje o celkovém počtu uložení výchovných opatření a není možné z nich vyčíst, jestli byla výchovná opatření uložena samostatně nebo zároveň s uložení opatření trestního. Proto není možné z těchto údajů jednoznačně vyvodit, do jaké míry soudy pro mládež naplňují zásahu subsidiarity ukládání trestních opatření tím, že nahrazují využití trestních opatření ukládáním výchovných opatření.

Přesto je z tabulky jasně patrné, že nejčastěji ukládaným druhem opatření mladistvým pachatelům jsou bezesporu opatření trestní, nahrazování trestních opatření těmi výchovnými bude tedy spíše otázkou sporadickou. Dá se proto hovořit o tom, že je tato praxe v rozporu se zásadou subsidiarity ukládání trestních opatření, podle níž by měla být trestní opatření ukládána až jako prostředek ultima ratio. Na druhém místě, co se týče četnosti ukládání, jsou opatření výchovná, jejichž počet uložení se proti roku 2019 snížil o celá 3 %. Nejméně často soudy pro mládež mladistvým dlouhodobě ukládají ochranná opatření. V níže uvedených tabulkách jsou uvedeny počty uložených jednotlivých druhů výchovných, ochranných a trestních opatření v letech 2016–2020.

---

²²⁵ Údaje ohledně celkového počtu uložených ochranných opatření mladistvým pachatelům nelze vyčíst z přehledu statistických listů zveřejňovaných Ministerstvem spravedlnosti, proto jsem kontaktovala vedoucího oddělení styku s veřejností agendy svobodného přístupu k informacím, a ten mi požadované informace zaslal prostřednictvím emailové komunikace.

Tabulka č. 4: Počet uložených jednotlivých druhů výchovných opatření v letech 2016–2020

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Dohled probačního úředníka	50 (3,8 %)	34 (2,8 %)	47 (3,7 %)	39 (3 %)	34 (3,1 %)
Probační program	33 (2,5 %)	13 (1,1 %)	16 (1,3 %)	34 (2,6 %)	11 (1 %)
Výchovné povinnosti	97 (7,4 %)	100 (8,1 %)	112 (8,8 %)	132 (10 %)	88 (7,9 %)
Výchovná omezení	51 (3,9 %)	42 (3,4 %)	31 (2,4 %)	41 (3,1 %)	38 (3,4 %)
Napomenutí s výstrahou	19 (1,4 %)	11 (0,9 %)	23 (1,8 %)	17 (1,3 %)	8 (0,7 %)

Zdroj: Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR.

Dostupné z: <https://eslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

V tabulce č. 4 jsou zobrazeny počty uložení jednotlivých druhů výchovných opatření v letech 2016–2020 a procentuální podíl těchto počtů vůči celkovému počtu odsouzených mladistvých pachatelů v jednotlivých letech.

Z tabulky je patrné, že nejčastěji ukládaným výchovným opatřením jsou výchovné povinnosti, na druhém místě pak s velmi malým rozdílem dohled probačního úředníka a výchovná omezení. Oproti roku 2019 je možné pozorovat značný pokles v ukládání probačního programu (na pouhé 1 % vůči celkovému počtu odsouzených mladistvých), což nepochybně souvisí s velmi malým množstvím akreditovaných probačních programů Ministerstvem spravedlnosti, jejich nedostupností z hlediska kapacity i působnosti a s problémy ohledně jejich financování. Co se týká napomenutí s výstrahou, toto opatření je dlouhodobě nejméně využívaným druhem výchovných opatření, jehož četnost ukládání od roku 2018 stále klesá.

Tabulka č. 5: Počet uložení ochranné výchovy v letech 2016–2020

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Počet uložení ochranné výchovy	23 (1,8 %)	13 (1,1 %)	17 (1,3 %)	11 (0,8 %)	15 (1,4 %)

Zdroj: Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR.

Dostupné z: <https://eslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Výše uvedená tabulka zobrazuje počet uložení opatření ochranné výchovy v letech 2016–2020 a procentuální podíl těchto počtů oproti celkovému počtu odsouzených mladistvých pachatelů v konkrétních letech. Z kategorie ochranných opatření zde uvádím pouze údaje týkající se ukládání ochranné výchovy, a to z důvodu, že je tento institut speciálně upraven v ZSVM a není možné ho uložit dospělým pachatelům.

Při ukládání ochranné výchovy byl do roku 2017 patrný klesající trend, v roce 2018 pak četnost ukládání ochranné výchovy o něco stoupla, v roce 2019 opět znatelně klesla. Výjimku tvoří rok 2020, v němž došlo k nárůstu četnosti ukládání ochranné výchovy až na 1,4 % z celkového počtu odsouzených mladistvých. Obecně však patří ochranná výchova k nejméně často ukládaným opatřením mladistvým pachatelům.

Tabulka č. 6: Počet uložených jednotlivých druhů trestních opatření v letech 2016–2020

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Obecně prospěšné práce	207 (15,8 %)	190 (15,4 %)	183 (14,3 %)	196 (14,8 %)	163 (14,7 %)
Peněžité opatření	4 (0,3 %)	5 (0,4 %)	5 (0,4 %)	15 (1,1 %)	3 (0,3 %)
Peněžité opatření s podm. odkladem výkonu	0	0	1 (0,1 %)	1 (0,1 %)	0
Propadnutí věci	1 (0,1 %)	2 (0,2 %)	1 (0,1 %)	0	0
Zákaz činnosti	2 (0,2 %)	2 (0,2 %)	2 (0,2 %)	0	1 (0,1 %)
Zákaz držení a chovu zvířat	-	-	-	-	0
Vyhoštění	30 (2,3 %)	42 (3,4 %)	24 (1,9 %)	19 (1,4 %)	19 (1,7 %)
Domácí vězení	5 (0,4 %)	2 (0,2 %)	2 (0,2 %)	1 (0,1 %)	2 (0,2 %)
Zákaz vstupu na sport., kult. a jiné spol. akce	1 (0,1 %)	0	0	0	0
Podmíněné odsouzení	585 (44,6 %)	516 (41,9 %)	612 (47,9 %)	595 (45 %)	478 (43,1 %)

Podmíněné odsouzení s dohledem	99 (7,5 %)	97 (7,9 %)	88 (6,9 %)	114 (8,6 %)	90 (8,1 %)
Nepodmíněné odnětí svobody	56 (4,3 %)	60 (4,9 %)	52 (4,1 %)	66 (5 %)	65 (5,9 %)

Zdroj: Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR.

Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

V tabulce č. 6 jsou zobrazeny počty jednotlivých druhů uložených trestních opatření v letech 2016–2020 a jejich procentuální podíl vůči celkovému počtu odsouzených mladistvých v konkrétním roce.

Z tabulky č. 6 můžeme vyzorovat, že nejčastěji ukládaným trestním opatřením je s velkou převahou podmíněné odsouzení, které bylo v posledních 5 letech ukládáno bez větších výkyvů. Jedním z důvodů jeho častého ukládání je možnost kombinace s výchovnými či ochrannými opatřeními, přičemž podmíněné odsouzení pak představuje hrozbu nástupu sekundární sankce pro případy, kdy mladistvý nebude dodržovat podmínky současně uložených výchovných či ochranných opatření, která nejsou žádným způsobem vymahatelná. Na druhém místě z hlediska četnosti ukládání jsou pak obecně prospěšné práce a na třetím podmíněné odsouzení s dohledem.

Jak již bylo několikrát zmíněno výše, nepodmíněné odnětí svobody by mladistvým pachatelům mělo být ukládáno až jako nejzazší možný prostředek. Četnost ukládání nepodmíněného odnětí svobody v posledních 2 letech pozvolna rostla, ovšem oproti roku 2010 je zhruba poloviční (přesně byla v tomto roce 10,8 % z celkového počtu odsouzených mladistvých pachatelů). Ačkoli se v četnosti ukládání nepodmíněného odnětí svobody nachází na čtvrtém místě, je možné si představit ještě nižší využívání tohoto opatření a větší využívání jeho alternativ. Velký potenciál zde má zejména domácí vězení, které je v praxi využíváno pouze v minimálním počtu případů. Jak již bylo zmíněno výše, důvodem nízkého využívání institutu domácího vězení může být malá zaběhlost tohoto institutu a též jistá setrvačnost z předešlých let, kdy nebyl zajištěn monitoring prostřednictvím elektronických náramků.

Co se týká peněžitého opatření, peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákazu činnosti a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, tyto druhy opatření bývají mladistvým ukládány pouze zřídka. U peněžitého opatření a peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu lze hlavní důvod, proč nejsou tyto sankce často ukládány, spatřovat zejména v tom, že mladiství nejsou ve většině případů výdělečně činní a uložení těchto opatření neumožňují jejich majetkové poměry.

Možnost uložení opatření zákazu držení a chovu zvířat byla do ZSVM vložena zákonem č. 333/2020 Sb., který nabyl účinnosti 1.10.2020, a toto opatření v roce 2020 nebylo žádnému mladistvému pachateli uloženo.

Tabulka č. 7: Alternativy k uložení trestního opatření

Rok		2016	2017	2018	2019	2020
Upuštění od uložení trestního opatření	§ 11	34	36	33	39	22
	§ 12	36	23	33	33	22
	Celkem	70 (5,3 %)	59 (4,8 %)	66 (5,2 %)	72 (5,5 %)	44 (4 %)
Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření		76 (5,8 %)	95 (7,7 %)	83 (6,5 %)	100 (7,6 %)	59 (5,3 %)

Zdroj: Přehledy statistických listů ministerstva spravedlnosti ČR.

Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

V tabulce č. 7 jsou zaznamenány údaje, kolikrát soud pro mládež v jednotlivých letech 2016–2020 užil některou z alternativ k uložení trestního opatření. V případě nepodmíněného upuštění od uložení trestního opatření jsou údaje dále děleny podle toho, zdali soud pro mládež rozhodl na základě splnění podmínek uvedených v § 11 či rozhodoval podle § 12 ZSVM. V případě celkového součtu užití nepodmíněného upuštění od uložení trestního opatření a u podmíněného upuštění od uložení od trestního opatření je uveden také procentuální podíl vůči celkovému počtu odsouzených mladistvých v daném roce.

Co se týká nepodmíněného upuštění od uložení trestního opatření, jeho podíl v letech 2016–2019 neměl velké výkyvy. Výjimkou je rok 2020, kdy jeho podíl vůči celkovému počtu odsouzených mladistvých klesl na 4 %. V tomto roce můžeme pozorovat též znatelný pokles procentuálního podílu podmíněného upuštění od uložení trestního opatření.

Z tabulky lze vyčíst, že se soudy spíše přiklání k ukládání podmíněného upuštění od uložení trestního opatření než toho nepodmíněného. Je to logické, neboť jsou soudy pro mládež ochotny upustit od uložení trestního opatření spíše v případě, kdy je zároveň stanovena zkušební doba, během níž mohou sledovat chování mladistvého a ověřit si, že jimi zvolený postup byl adekvátní.

Nadto je možné během zkušební doby na mladistvého působit výchovným způsobem k vedení řádného života.²²⁶

---

²²⁶ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1, s. 215

Závěr

Trestná činnost mládeže je fenoménem, který je součástí společnosti již odnepaměti. Po velmi dlouhou dobu však při sankcionování mládeže nebyly zohledňovány její psychické odlišnosti od dospělých osob, v jejichž důsledku je na místě uplatnění specifického mírnějšího přístupu vůči těmto osobám. Psychický vývoj je celoživotní proces, během něhož se formuje osobnost člověka a v některých životních etapách, zejména pak v dětství a dospívání, je nutné člověku s ohledem na jeho citlivost, nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělost a nedostatek životních zkušeností poskytnout vyšší míru ochrany. První část práce jsem proto věnovala krátkému vhledu do vývojové psychologie, abych poukázala na specifika v psychickém vývoji mladého člověka v některých životních fázích relevantních z hlediska zaměření této práce. Pochopení základních psychických odlišností mládeže od dospělých osob je důležité pro lepší porozumění tomu, proč a jak na tyto odlišnosti reaguje trestněprávní úprava.

Ve druhé části jsem přiblížila základní modely zacházení s delikventní mládeží a historický vývoj trestního soudnictví nad mládeží na našem území. Přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, lze zajisté považovat za správný krok, jímž se Česká republika zařadila mezi státy s moderním přístupem k oblasti soudnictví nad mládeží. Tento zákon je vystaven na principech restorativní justice, v důsledku čehož jsou ve věcech mladistvých upřednostňovány postupy zacílené na předcházení trestné činnosti před postupy represivními. Hlavním účelem zákona je výchova a ochrana mládeže před škodlivými vlivy, což zákon v mnoha svých pasážích zdůrazňuje. V rámci této části jsem se při vysvětlování základních pojmů zabývala také vymezením věku blízkého věku mladistvých, jehož horní hranice by dle mého názoru měla být ve světle poznatků o tzv. vynořující se dospělosti zvýšena, aby byly lépe reflektovány specifické vlastnosti dnešních mladých osob procházející životní etapou časně dospělosti.

Současný zákon o soudnictví ve věcech mládeže se po inspiraci zákonem o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 navrátil ke konceptu relativní trestní odpovědnosti mladistvých, který reflektuje dosud neukončený psychický vývoj mládeže. Pro vyvození trestní odpovědnosti mladistvého požaduje, aby byl v době spáchání činu dostatečně rozumově a mravně vyspělý. Dále jsem se ve třetí části zabývala dolní hranicí trestní odpovědnosti, která je u nás stanovena na 15 let. Ačkoli je tato hranice častým předmětem diskusí, osobně se přikláním k jejímu zachování. Pozornost by se dle mého názoru měla zaměřit spíše na vylepšení preventivních aktivit a lepší práci s rodinami obecně, neboť rodina má na výchovu dítěte zásadní vliv a slouží jako určitá předloha, s níž se dítě identifikuje a jejíž hodnoty přejímá.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s sebou přinesl poměrně široké spektrum možných sankcí a prostor pro jejich individualizaci. Rozboru těchto konkrétních sankcí jsem věnovala část čtvrtou. Problematická je dle mého názoru skutečnost, že v praxi nejsou všechny zákonem nabízené možnosti využívány tak, jak by mohly být. Z justičních statistik vyplývá, že soudy pro mládež paradoxně mladistvým nejčastěji ukládají ta opatření, která mají svůj protějšek v trestním zákoníku (především podmíněné odsouzení), mnohem méně pak opatření, která mají svou specifickou úpravu v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Důvodů pro to může být několik, ať již nízká zaběhlost některých institutů v právní úpravě, tak i skutečnost, že s porušením výchovných opatření zákon nespojuje prakticky žádné právní následky. Výchovná opatření, která by měla být dle zákonodárce ukládána namísto opatření trestních, jsou mnohdy ukládána pouze jako jejich doplňky, což se přiči účelu zákona a zásadě subsidiarity trestních opatření. Trestní opatření jsou dle justičních statistik stále ukládána mladistvým pachatelům nejčastěji, ačkoli by měla být užívána jako prostředek ultima ratio.

V rámci čtvrté části jsem se snažila nastínit několik možných změn v právní úpravě, které by mohly z mého pohledu soudnictví ve věcech mládeže zefektivnit. Jako příklad bych uvedla problematický institut upuštění od uložení trestního opatření dle § 12 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kdy prakticky není uloženo výchovné opatření vymahatelné. Řešením by mohlo být umožnění podmíněně upustit od uložení trestního opatření i za splnění podmínek ve jmenovaném ustanovení, neboť pokud by mladistvý v rámci zkušební doby uloženo opatření nevykonal, vystavil by se nebezpečí, že soud pro mládež rozhodne o uložení trestního opatření jako dle § 14 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Co se týká postihu delikventních dětí mladších 15 let, zákon o soudnictví ve věcech mládeže dle mého umožňuje dostatek možností pro uložení efektivní sankce. Problém zde však spatřuji v návratu dítěte zpět do „starého“ života v nevyhovujícím rodinném prostředí, které způsobuje, že se dítě často vrátí k zažitým zvykům a zapomene na dosažené výsledky po úspěšném absolvování uloženo opatření. Na tomto místě opět předesílám, že by bylo vhodné se v rámci prevence zaměřit na lepší práci s rodinami a vzdělávání rodičů v otázkách výchovy.

Jako každá právní úprava má samozřejmě i česká právní úprava soudnictví ve věcech mládeže své nedostatky. Díky široké škále zákonem nabízených výchovných opatření je umožněno naplňování výchovného účelu zákona, zapracovat by však bylo třeba na vytvoření efektivního systému kontroly jejich dodržování. Celkově ale hodnotím českou právní úpravu trestního soudnictví nad mládeží i přes některá slabší místa jako zdařilou a na vysoké úrovni.

Seznam zkratek

ZSVM – Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

TZ – Trestní zákoník

TŘ – Trestní řád

OZ – Občanský zákoník

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

BLATNÝ, Marek, ed. *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3

ŽATECKÁ, Eva a Milana HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, ISBN: 80-7251-101-1

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Úvod do penologie*. 1 vyd. Praha: Sociálně právní institut Most, 1997

ERIKSON, Erik H. *Childhood and society*. 2nd ed., rev. and enl. New York: W.W. Norton, 1963

FENYK, Jaroslav a kol. *Pocťa Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-25-2

HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-236-3

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3

JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5

PECHOVÁ, Monika. *Problematika osobnosti pachatele v kriminologii*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Marešová, Alena

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Učebnice vysokých škol (SPN)

QUAY, Herbert C. *Handbook of juvenile delinquency*. New York: Wiley, c1987. ISBN 0471817074

ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. s. 5. ISBN 978-80-7338-114-1

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3

SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-956-4

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-350-9

ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4

ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-131-1

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-802-4609-560

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3

VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2

VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminologické a trestnoprávní aspekty trestné činnosti mládeže*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-371-1

VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-079-3

VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-118-9

ZEHR, Howard. *The little book of restorative justice: a bestselling book by one of the founders of the movement*. Revised and updated. Intercourse, PA: Good Books, 2014. ISBN 9781561488230

2 Seznam použitých odborných článků

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. *Hranice trestní odpovědnosti*. Časopis pro právní vědu a praxi 1/2005

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *K probačním programům dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a první poznatky s jejich realizací v České republice*. Trestněprávní revue 2/2008

JELÍNEK, Jiří. *K trestní odpovědnosti mladistvých. (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)*, Kriminalistika 2/2005

LUKÁŠOVÁ, Marcela. *Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů*. Trestněprávní revue 1/2020

OSMANČÍK, Otakar: *K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže*, Bulletin advokacie 1/2004

SOLOTÁŘ, Alexander. *Specifika probačního dohledu podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 9/2005

SOLOTÁŘ, Alexander. *K povaze probačního dohledu nad mladistvými provinilci*. Trestněprávní revue 11/2005

SOLOTÁŘ, Alexander. *K probačním programům v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 12/2006

SOLOTÁŘ, Alexander. *Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 7/2006

SOLOTÁŘ, Alexander. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 12/2007

SOLOTÁŘ, Alexander. *K možnosti přenechání postižení mladistvého provinilce zákonným zástupcům, škole a výchovnému zařízení*. Trestněprávní revue 11/2004

SOLOTÁŘ, Alexander. *Trestní opatření v trestních věcech mladistvých (2. část)*. Trestněprávní revue 3/2005

ŠÁMAL, Pavel. *K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého*, Právní rozhledy 2/2004

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9

ŠIŠKA, Boris. *Historický exkurz trestnoprávní úpravou nad mládežou až po současnost*, Trestněprávní revue 11-12/2018

VÁLKOVÁ, Helena. *Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle?* Trestněprávní revue 5/2002

VÁLKOVÁ, Helena. *Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti*, Právní rozhledy 6/1997

VÁLKOVÁ, Helena. *15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009*, Právní rozhledy 15/2009

VÁLKOVÁ, Helena a Alexander SOLOTÁŘ. *Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže*, Trestněprávní revue 7/2004

VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander: *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství 3/2013

VICHEREK Roman. *Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé*. Trestněprávní revue 1/2016

ZEZULOVÁ, Jana. *Systém trestní justice nad mladistvými v Rakousku*. Časopis pro právní vědu a praxi, ročník 1999, číslo 3

3 Seznam použitých internetových zdrojů

ARNETT, Jeffrey Jensen. *Emerging adulthood*. American Psychologist, 2000. Dostupné z: http://www.jeffreyarnett.com/ARNETT_Emerging_Adulthood_theory.pdf

Čtrnáctiletého chlapce podezřelého z vraždy dívky soudí kvůli napadení kamaráda [online]. Teplice, 2016, 8. 4. 2016. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/ctrnactileteho-chlapce-podezreleho-z-vrazdy-divky-soudi-kvuli-napadeni-kamarada-347548>

DOUBRAVA, Lukáš. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění*. Učitelské noviny 8/2008. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=905>

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 40/2009, trestního zákoníku, dostupné z: http://svobodas.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf

Důvodová zpráva k zákonu č. 306/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6mzqgzpwi6q&groupIndex=6&rowIndex=0>

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>

Důvodová zpráva k zákonu č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Dostupné z:

<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga2v6mzygnpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Maroš MATIAŠKO. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings: Dopad nového trestního zákoníku na zákon o soudnictví ve věcech mládeže [online]. Brno, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/sbornik/sbornik.pdf

KŘÍSTEK, Adam. *Prodloužení ústavní výchovy* [online]. 13. 1. 2015. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prodlouzeni-ustavni-vychovy-96533.html>

Minimum Ages Of Criminal Responsibility In Europe, Child Rights International Network. Dostupné z: <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe.html>

Seznam probačních programů vedený Ministerstvem spravedlnosti.

Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/dotace-v-oblasti-trestni-politiky?clanek=rozvoj-probacnich-a-resocializacnich-programu-pro-mladistve-delikventy>

Snížení hranice trestní odpovědnosti. CEVRO, Čtrnáctideník 8/2010 [online]. 2010, 20. 4. 2010. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/219786-cevro-dubnu-2010>

4 Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

5 Seznam použité judikatury

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1995, sp. zn. IV.ÚS 173/94

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28.2.2005, sp. zn. 63 Tm 1/2005

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 16.2.1962, sp. zn. 2 To 41/62

Nález Ústavního soudu ze dne 9. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.3.2008, sp. zn. 8 Tz 9/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008

Seznam příloh

- 1) Srovnání věkových hranic trestní odpovědnosti států Evropské Unie

Příloha č. 1) Srovnání věkových hranic trestní odpovědnosti států Evropské Unie

Stát	Věková hranice trestní odpovědnosti
Belgie	12
Bulharsko	14
Česká republika	15
Dánsko	15
Estonsko	14
Finsko	15
Francie	13
Chorvatsko	14
Irsko	12 (10 v případě vybraných TČ)
Itálie	14
Kypr	14
Litva	16 (14 v případě vybraných TČ)
Lotyšsko	14
Lucembursko	18
Maďarsko	14 (12 v případě vybraných TČ)
Malta	14
Německo	14
Nizozemsko	12
Polsko	17 (15 v případě vybraných TČ)
Portugalsko	16
Rakousko	14
Rumunsko	14
Řecko	15
Slovensko	14
Slovinsko	14
Španělsko	14
Švédsko	15

Zdroj: *Minimum Ages Of Criminal Responsibility In Europe*, Child Rights International Network. Dostupné z: <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe.html>

Trestní odpovědnost a sankcionování mládeže

Abstrakt

Ústředním tématem této rigorózní práce je trestní odpovědnost a sankcionování mládeže. Práce je členěna do čtyř navazujících částí a danou problematikou se zabývám zejména z hmotněprávního hlediska.

V období dětství a dospívání ještě nejsou mladí lidé z důvodu stále probíhajícího vývoje dostatečně rozumově a mravně vyspělí a nemají dostatek životních zkušeností. První část práce jsem proto věnovala krátkému vhledu do vývojové psychologie, abych poukázala na psychické odlišnosti mládeže od dospělých osob a popsala základní specifika dětství a dospívání jakožto významných životních etap z hlediska vývoje.

Ve druhé části představuji základní modely zacházení s delikventní mládeží a koncept restorativní justice, na jejichž zásadách je vystavěn současný zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Podávám též stručný historický přehled o tom, jak se vyvíjela právní úprava trestního soudnictví nad mládeží na našem území až po současnost. V této části také vymezuji základní a nejdůležitější pojmy, s nimiž zákon o soudnictví ve věcech mládeže pracuje.

Ve třetí části se zabývám problematikou trestní odpovědnosti mládeže. Poukazuji na skutečnost, že mezi odborníky nepanuje shoda na tom, zdali je rozumová a mravní vyspělost druhem nepřičetnosti nebo samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost. Také rozebírám často diskutované téma stanovení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti a předkládám důvody jak pro její zachování, jak pro její snížení v naší právní úpravě. V závěru třetí části stručně pojednávám o způsobech zániku trestní odpovědnosti mladistvých.

Ústředním tématem čtvrté a z mého pohledu nejdůležitější části je sankcionování delikventní mládeže. Rozebírám systém sankcí, jež zákon o soudnictví ve věcech mládeže pro mladistvé pachatele nabízí, a identifikuji některé nedostatky právní úpravy s nastíněním možného řešení. V této části se též zabývám problematikou trestního postihu dětí mladších 15 let. Na závěr představuji některá relevantní statistická data z justičních statistik o užívání popisovaných institutů v praxi.

Klíčová slova: trestní odpovědnost, mládež, vývojová psychologie

Criminal liability and sanctioning of youth

Abstract

The major topic of my rigorous thesis is Criminal liability and sanctioning of youth. Thesis is divided into four related parts and I analyse this issue especially from the view of substantive law.

During periods of childhood and adolescence young people are not enough intellectually and morally mature and they do not have enough life experience. For this reason, I devote the first part of this thesis to short introduction to developmental psychology. I refer to psychological differences of young people and I describe basic specifics of childhood and adolescence as significant life periods from the developmental point of view.

In the second part I introduce basic models of dealing with delinquent youth and the concept of restorative justice, which is the basis for the current Juvenile Justice Act No. 218/2003 Coll. I also provide historical overview of development of criminal justice against juveniles in the territory of the Czech Republic until today. In this part I also explain basic and the most important terms which are used in the Juvenile Justice Act.

The third part of this thesis is devoted to the topic of criminal liability of juveniles. I discuss the fact that experts do not have the same opinion on intellectual and moral maturity – some of them are convinced that it is a kind of insanity and some of them think that it is a separate reason excluding criminal liability. I also analyse age limit of criminal liability, which is a very often discussed topic and I provide potential reasons to decrease or not decrease this age limit in our legal regulation. At the end of the third part I deal with possibilities of termination of criminal liability of juveniles.

The cardinal topic of the fourth and in my opinion the most important part is sanctioning of delinquent youth. I analyse the system of sanctions that Juvenile Justice Act provides, and I identify lack of legal regulation with its possible solution. In this part I also deal with the matter of sanctioning children under 15 years of age. At the end of this thesis I introduce some relevant statistic data from judicial statistics about using described institutes in general practice.

Key Words: criminal liability, youth, developmental psychology